

БОАЛО-НАРСЬОЖАК ЛИЦАТА НА МРАКА

Превод от френски: Нина Венова, 1992

chitanka.info

I

Ермантие разхождаше непохватно дебелите си пръсти по перфорираната страница и движеше устни, сбърчил угрежено чело. На някои места се връщаше назад и, стайл дъх, с ръмжене натискаше по-силно. Това пък какво е? И току обърсваše връхчетата на пръстите оръкава си, защото плувваše в пот. И отново опипваše ядно. Колко дупки? Четири. Две горе, две долу. Тогава — коя буква? Коя, по дяволите?

„До гуша ми дойде! Да ме оставят на мира. Минало ми е времето да ходя на училище!“ — избухна той и захвърли учебника на системата Брайл, стиснал гневно пестници. Стовари силно юмрук върху кръглата масичка, изправи се, събаряйки стола си. Нещо падна зад него и се счупи със звънливия шум на натрошено стъкло. Той се обърна, дишайки шумно, изкривил уста в гримаса, прекалено едър, прекалено тежък в мрака, населен с крехки предмети, които му пречеха да мине, да се движи. Ругаеше тихо и отчаяно. Никога нямаше да успее! Вече два месеца залягаше до затъпяване. Огромните му ръчища, тъй сръчни навремето, когато трябваше да боравят с фини сечива, сякаш бяха изгубили чувствителността си сега, когато опипваха загадъчните релефи на системата. А и какъв смисъл имаше? Защо да се мъчи? За да може да чете „Клетниците“ или „Тримата мускетари“! Та четенето изобщо не го интересуваше! И никога не го е интересувало. Това беше известно на Кристиан. Тогава защо тя настояваше?

Плахо направи няколко крачки. Хълбокът му се отърка о някаква мебел. Не, беше камината. След цял месец още не беше способен да се ориентира в собствената си стая. А пък дръзваха да говорят за шесто чувство у слепците!

За миг остана неподвижен, опрял длан о стената като без сили, после отново затътри нозе. С десния си крак докосна страничната облегалка на креслото. Прозорецът беше там... Той беше пред прозореца, с лице, окъпано в светлина, може би и в слънце, а обграждащата го нощ беше все така непрогледна. Дори не беше

тъмнина, а черна пустош. Преди, затвореше ли очи, затиснеше ли клепачи с пръсти, виждаше мрака — мрак, красив като дълбоко небе, където нямаше да закъснеят да закръжат слънца, където щяха да се източат млечни пътища и да избухнат букети звезди, и той мислеше, че това е тъмната на мъртвите очи. Какво ли не би дал сега, за да преоткрие у себе си туй гъмжило от небесни светила. Ала вече нищо. Ни сенки, ни празнота. Нищо. Внезапно се бе озовал в друга среда. Превърнал се бе в животно от друг вид; защо главата му продължаваше да прелива от образи? Защо неистово се мъчеше да гледа още със спомените си? Ето, в този момент зад невидимия прозорец той виждаше Рона, хълма Фурвиер... би могъл да преброи дърветата на брега. Всичко бе нарисувано в паметта му с чудна яснота. Защо?... Нима можеш да станеш твар душеща, ориентираща се по миризми и звуци, когато си обладан от света на зрящите?

Машинално забърса стъклото, което дъхът му трябва да бе замъглил. Десет часът. Стенният часовник в хола на приземния етаж бе ударил десет часа. Какво толкова се бавеха с товаренето на колата?

— Смятате ли, че няма да изпадне? — провикващ се Кристиан.

— Госпожата хич да не се коси — отвръщаше Клеман.

Преди пет месеца той не би дръзнал да отговори с такъв тон. Ермантие се отдръпна от прозореца и затършува из джобовете си. Къде ли е дянал цигарите си? Преди малко бяха до него на масичката, когато се потеше над метода на Брайл. Беше си взел една... и после? Като си помислиш само, че непрекъснато трябваше да си задава подобни въпроси... Всичко, което не му беше подръка, изчезваше, изпаряваше се... И следваха безкрайни предъвквания: бях там... станах... следователно... Цигарите вероятно бяха на килима, паднали заедно с учебника. Ермантие залази на четири крака, заопипва около себе си. Могъщият Ермантие, шефът на заводите Ермантие, пълзи по пода, за да открие цигарите си! И отново страхотен гняв заклокочи у него, той се блъскаше в краката на масата, в краката на стола, залутан, объркан, и тежки ругатни се откъртваха от него, но те само засилваха унижението му, вместо да го успокоят. Вратата се отвори зад него.

— Ама... какво правите там?... Ах, купата! Счупили сте я.

Той се надигна и обърна глава към мястото, откъдето идващите гласът на Кристиан.

— Няма нищо — рече той. — Ще купя друга... Защо не почукахте?

— Но...

— Сто пъти казах да чукате, преди да влизате... Вие и другите... Искате да знаете защо съм... Нали виждате, търся си цигарите.

— Трябаше да повикате някой... Не мърдайте! Ще ги настъпите.

Пакетът цигари бе пъхнат в ръката му. Той долови парфюма на Кристиан.

— Къде сте?

— Тук. Събирам парчетата. Можехте да се нараните. Ами учебника! Добре сте го подредили!

В гласа ѝ имаше сръдня, упрек, може би и тъга. Ермантие щракна запалката си, приближи я до лицето си и насочи цигарата към топлината на пламъка. Вече бе овладял този жест.

— Повече не искам да чуя за този метод. В завода имам диктофони, секретарки, а тук, дявол го взел, все още имам език.

— Не бива да ругаете непрекъснато — прошепна Кристиан. — Не сте търпелив, бедни ми приятелю. А във вашето състояние...

— Какво в моето състояние...

— Ето, нищо не може да ви се каже. Веднага се сърдите.

— Сърдя се, защото не понасям тази дума, Кристиан... Моето състояние, моето състояние... Ако-ме бутахте в инвалидна количка, бих разbral... Юбер още ли не е пристигнал?

— Не.

— Ох, започва да ме дразни този Юбер!

С показалец повдигна ръкава на сакото си, за да открие часовника, но веднага отпусна ръка.

— Искахте да ми кажете нещо, Кристиан?

— Да. Става дума за гаража.

— Е, и колко?

— Петнайсет хиляди и триста.

— По дяволите! Не си поплюва този Марескал. Имате ли сметката?

— Да. Ето я.

Кратко мълчание, сетне Ермантие въздъхна.

— Попълнете чека. — Извади чековата си книжка от задния джоб на панталона си и я протегна пред себе си. Кристиан я взе. Чу столът да изскърцва, после писалката на Кристиан задраска по хартията.

— Ще подпишете ли?

Той се приближи бавно и тя насочи ръката му към масата, пъхна писалката между пръстите му.

— Тук. Не, малко по-долу. Ето, не се отмествайте.

Гласът ѝ леко трепереше. „На какво ли приличам“ — помисли си Ермантие и гневно, със замах се подписа.

— Отлично — рече Кристиан. Доволен бе, че я изненада.

— Кристиан — прошепна той, — може би бях рязък преди малко. Но наистина не можете да си представите колко много ме нервира този метод. Поне да ми беше от някаква полза!

— На село ще сте доволни да имате с какво да се занимавате.

Отново бе сменила мястото си и той сигурно изглеждаше смешен, както отправя думите си в празното, мислейки, че пред него има някой. За да прикрие смущението си, свали черните си очила и прокара пръсти по съ字号ните си очи.

— Един месец минава толкова бързо — забеляза той.

— Месец... или повече.

— О, не. Вече съм съвсем добре. Спокойствието, чистият въздух... кълна ви се, от първи август бих могъл да се върна в завода.

— Лекарят ще реши.

— Вече е решено.

Отново сложи очилата си с дебели рогови рамки и продължи:

— Не че Юбер е неспособен, не бих казал такова нещо, но му липсва авторитет... Няма тежест... А и мястото ми е в завода.

— Та възползвайте се, за да си починете малко!

— Четири месеца в клиниката, един месец възстановяване и още един месец ваканция на село смятам, че са достатъчна почивка.

Почука се.

— Да — викна Ермантие. — Какво има?

— Госпожо, господин Мервил пита дали може да влезе.

— Не към госпожата, към мен трябва да се обръщате — рече Ермантие.

— Добре, господине.

— Нека дойде.

— Добре, господине.

— Туй момиче ми ходи по нервите — промълви Ермантие. —
Бога ми, аз не съществувам за нея... Как изглежда?

— Но... нали вече ви казах — отвърна Кристиан. — Брюнетка,
дребна, отракана.

Ермантие се опита да си представи дребна отракана брюнетка.
Получи се доста неясен образ. Някакъв силуэт без лице, който се
кълчеше.

— Не ми харесва туй момиче, ама никак. Би трябало да
задържите Бланш.

— Тя разнасяше клюки.

— Може би, но с нея се разбирах добре.

Бързи стъпки в коридора. Юбер.

— Добър ден, Кристиан. Явно — целуваше ѝ ръка.

— Е, скъпи приятелю, как се чувствувате тази сутрин?

— Добре — рече Ермантие.

— Не много изморен?

— Защо пък да съм изморен, а? Може би не ви изглеждам добре?

— О, напротив, напротив. — Гласът му бе лишен от естественост
и сърдечност. Сякаш винаги криеше нещо.

— Оставям ви — обади се Кристиан. — След половин час можем
да тръгнем, струва ми се. Седнете, Юбер. Ришар, предложете му
цигари.

Изчакаха да се затвори вратата.

— Е, носите ли — попита Ермантие.

— Да.

Ермантие протегна ръка.

— Дайте я.

Той сключи пръсти, погали с палец заобленото тяло, металната
шийка. Не продумваше, а и Юбер, тъй словоохотлив обикновено, също
мълчеше. Цяла година усилия, търсения, опити; пришпорване на
отдела за проучвания, прахосване на значителни суми, за да се стигне
до този резултат: новата електрическа крушка Ермантие. Почти
срамежливо Ермантие попита:

— Добре ли е?

— Добре. Дава светлина равностойна на естествената.

— Пуснете я.

— Но...

— Няма значение. Ето, на нощното шкафче има лампа. Светнете я.

Той чу Юбер да размества разни неща и се приближи, протегнал ръце напред.

— Ефектът не е пълен, защото капаците не са затворени — забеляза Юбер.

— Няма значение, уверявам ви — кротко продума Ермантие — Свети ли?

— Да.

Ермантие стисна клепачи зад очилата и се помъчи да си представи лампа, блеснала като ден.

— Колко усилия ми струваше! — прошепна той. — Колко работа... Загасете, Юбер.

Чу се щракане.

— Благодаря. А сега — подробностите. Трябва да ми я изпипате тази работа, ясно ли е?

— Нашите търговски агенти тръгват след петнайсетина дни.

— Защо не още тази седмица?

— Не е спешно. Вече сме към юли.

— И какво от това. Не бива да губим нито минута. Мислили ли сте за рекламата?

— Разбира се. Предвидих диплянка с описание на качествата на крушката и изреждане на основните й предимства...

— Не, не грабва вниманието! Направете плакат... Крушката в десния горен ъгъл... много голяма, блеснала като слънце... а долу вляво... цветя, поляна с цветя, всички обърнати към светлината... Нали разбирате идеята! И в ярки багри! Да грейнат всички стени! И някакъв надпис, който плющи, приковава...

— Не се ли опасявате, че такъв плакат ще бъде, — е... как да кажа... малко...?

— Добре де, кажете го: просташки! Но точно такъв ми трябва. Искам да стигне до селяка в неговата ферма, до въглищаря в неговото магазинче, до нощния пазач в неговата будка. Искам моята крушка да стане популярна като батерията Уондър или шунката Олида.

— Не съм сигурен, че сте прав — възпротиви се Юбер.

— Но не, малки ми Юбер. Прав съм. И това боде очите.

Ермантие се смееше, барабанеше с пръсти по гърдите си, подпъхнал палци в жилетката си. По нея се бе посипала пепел. Дрехите му бяха смачкани, но той беше толкова едър, толкова массивен, толкова внушителен, че подобна небрежност бе част от личността му и подчертаваше неговата жизненост. Само черните очила не бяха в тон, приличаха на дегизировка.

— Напишете ми малък отчет — продължаваше той. — Кога ще дойдете при нас?

— Вероятно след две седмици. Ще се възползвам от празниците, за да взема няколко дни.

— Е, значи имате предостатъчно време. Но никакви празнословия. Предвиждания за разносоките, състояние на нещата в момента и макет с подходящия рекламен надпис... Всички ще участвуваате... Обявете конкурс сред персонала... Много съм доволен, Юбер, Подайте ми тази крушка.

Пое я в шепата си, още топла и не по-тежка от въздушен мехур.

— В нея има бъдеще, драги, ако съумеем да запазим преднината си. Ще ги надвием, вярвайте ми. След шест месеца ще ми благодарите, че не сме отстъпили пред тях. Ние сме по-силни от тях, не забравяйте, Юбер... Хайде! Ще ми донесете три дузини там. Искам цялата вила да е съоръжена с тези крушки. О, зная какво си мислите. Но това ще ми достави удоволствие... Сега вървете. Чакат ви писма за разписване, трябва да се срещнете с началниците на отделите. Късметлия! А мен през това време ме отвеждат като болен във Вандея. До скоро, малки ми Юбер. Наистина съм доволен.

— До скоро, скъпи приятелю. Лекувайте се добре.

Юбер излезе и Ермантие чу шушукане в коридора.

— Кой говори там? — попита той с мощнния си глас, който винаги всяваше лек страх.

— Аз.

— Кой аз?

— Марселин, новата прислужница.

— Е, какво има?

— Един тук иска да види господина. Бил приятел на господина.

— Не ви ли предупредиха, че не желая да приемам никого? — кресна Ермантие.

— Да, господине... Само че този господин настоява... Господин Блеш... Казва, че...

— Блеш? Сигурна ли сте?... Какво чакате, по дяволите, та не го доведете!...

Блеш! Да, денят не беше лош. Ермантие пристъпи към прага, удари се о стената, намери вратата в мига, когато Блеш се появи, така че за малко да се блъснат един в друг...

— Хей, старче! — шепнеше развълнувано Блеш. — Моят стар другар...

— Прощавай — рече Ермантие. — Сигурно си ме чул да крещя. Нали сега разбираш!... Не искам да идват да ме разглеждат като някакъв странен звяр. Не искам да доставям това удоволствие на някои... Та не си подавам носа навън... но какво става с теб!

— Бях в Шотландия, когато научих за злополуката с теб; Значи е истина, бедни ми Ришар... И няма никаква надежда? Наистина ли си изгубил зрение?

— Напълно... Ела да седнеш. Ето, погледни!

Ермантие свали очилата си и Блеш видя страшните очи със защити в червеникава линия клепачи, опърените вежди, белезите, лъкатущи към слепоочията и скулите.

— Ох, бедни ми приятелю!

— Много ли е грозно? — попита Ермантие. — Напразно опипвам, не мога да си дам сметка.

Блеш стискаше ръцете си една в друга. Накрая прошепна, като полагаше усилия да овладее гласа си:

— Не... Не е чак толкова грозно... особено като си с очила. Трябва да знаеш, за да обърнеш внимание, уверявам те... Но как стана? Чух за някаква експлозия.

— Граната — поясни Ермантие. — Нали знаеш, имаме голямо имение във Вандея, на брега на океана край Маран. Фрицовете се бяха настанили в него по време на войната. Унищожиха половината парк, събориха части от оградата. Всичко трябваше да се потегне... Та тази зима отскочих дотам, за да уредя нещата с предприемача. И сам се захванах за работа. Нали ме знаеш!... Разчистиха терена край един стар бункер. И кирката ми удари в заровена граната. Оживях по чудо.

— Ти, толкова деен. Все пак можеш да се занимаваш с твоите заводи, нали?

— Досега... малко съм ги поизоставил. Ударът бе прекалено тежък! Дори ме принуждават да почивам още един месец... Замества ме Юбер.

— Юбер ли?

— Да, Юбер Мервил.

— Не го познавам.

— Вярно, ти не беше във Франция, когато той ми стана съдружник... Две години оттогава. Много просто, беше през август 1946. Имах нужда от нови капитали. А пък Юбер току-що бе получил солидно наследство... О, не е ас, но между нас да си остане, притежава нещо, което така и не усвоих. Добри обносци, нали разбираш. Умее да приказва. Служи ми като посланик. Въпреки че бързам да поема нещата в свои ръце. Още повече че картелът ще ни създава страховни трудности. Защото, представи си, главните ми конкуренти се обединиха. И се надяваха и аз да се присъединя към тях...

— А жена ти? Тя не може ли да ти помогне?

— Кристиан ли? Та нали я познаваш... Непрекъснато е председателка на нещо, секретарка на едно, касиерка на друго... Не, Кристиан е, както се казва, много заета жена.

Ермантие опита около себе си, хвана облегалката на креслото си и се отпусна тежко в него.

— Нещата не са се променили — прошепна той. — Аз вадя пари, те ги харчат. Брат ми... Спомняш си Максим, нали?

— Ужасното дете! Да, струва ми се, добре си го спомням. Макар да има много време оттогава... Как е той? Сърцето му? Страшно се беспокояхте по едно време.

— Ако мислиш, че с него можеш да бъдеш наясно за каквото и да било. Хлапе. Истинско хлапе... Никога няма да отгатнеш последната му измишльотина!... Той е в джазов оркестър. Свири на саксофон. Нали си представяш колко е полезно това за здравето му... Кристиан е бясна. Да има девер циркаджия!... Колкото до доведената ми дъщеря Жилберт, тя се насочи към философията. Готови не знам каква си диплома. Нали разбираш, не ме държат в течение на тези работи! Все пак зная, че неотдавна се е сгодила за някакво си архитектче. Сега е на почивка при семейството на момъка,. който естествено няма пукната пара. Още един на моя гръб. Татко Ермантие е издръжлив. А на

всичкото отгоре искат да си почивам! Въобразяват си, че заводът върви от само себе си.

— Колата е готова — викна Кристиан от стълбището.

— Идвам — отвърна Ермантие... — Не, драги, стой си. Те ще ме почакат. Техен ред е.

— Доволен съм, че те видях — каза Блеш. — Но ми е мъчно, че те намирам в такова състояние. Последния път, струва ми се, имаше по-голям живец. Естествено не говоря за очите ти, за здравето ти, а за твоя дух...

— Какво да се прави — въздъхна Ермантие. — Семейството е тежък товар. Особено моето. И най-вече сега. Остани си ерген, старче. И ако един ден наистина решиш да се жениш, не взимай вдовицата на някой директор, послушай ме. И да удвояваш, и да утрояваш капитала, пак ще гледат само как да те изстискват... Но кажи нещо за себе си? Още ли си в журналистиката?

— Да. Дойдох само да целуна майка си и тази вечер заминавам за Виена. Изнурително е, но не бих се сменил с друг.

— Дори не и с мен?

— Не.

Разсмяха се.

— Само като си помисля — пошегува се Ермантие, — ако по времето, когато посещавахме училището на улица Сержан Бландан, някой ни кажеше, че ще станеш виден журналист.

— А ти индустриски магнат!

— О, магнат! Да не преувеличаваме. Но може би и до това ще стигнем. Нали ми е останала само амбицията.

Под прозорците прозвуча клаксон.

— Чуваш ли ги? — рече Ермантие. — Щом са готови, значи и аз трябва да съм готов.

— Кого вземаш със себе си?

— Жена си, прислужницата и шофьора. Максим ще дойде тази седмица. А Юбер ще се опита да отскочи за празниците около 14 юли.

— Ще пристигнете късно. Имате много път дотам. Поне седемстотин километра?

— Седемстотин и петдесет. Но Клеман шофира добре и колата е бърза. Буик! Кристиан не можеше да се задоволи с френски автомобил. Ще стигнем по мръкнало.

— Ще ти бъде скучно.

— Не. Не и там. Там ще имам простор. Няма да се бълскам на всяка крачка както тук. Струва ми се, ще мога да дишам свободно. А и никакви писма, никакви досадници. Дори не знам дали са поправили телефона!

— Тръгвам си — рече Блеш. — Не искам да ти правят сцена заради мен.

— О, свикнал съм... Ще се видим ли скоро? Бихме могли да се уговорим да вечеряме само двамата през септември.

— През септември не ми е възможно. Вероятно към Коледа. Ако не ме изпратят в Абадан... или в Ханой!

— Имаш късмет. Помогни ми... Иначе добре ще се подредя, ако падна по стълбите.

Двамата излязоха, минаха бавно по коридора, започнаха да слизат.

— Кажи ми честно, много ли съм обезобразен? — поде Ермантие. — Питам те... заради Кристиан. Блеш се поколеба.

— Трудно е да се прецени, бедни ми приятелю. Вижда се, разбира се. Но не е... отблъскващо, съвсем не.

— Благодаря. А иначе... не забелязваш ли друго у мен?

— Какво искаш да кажеш?

— Ами... и самият аз не знам точно... Е, освен очите ми и закършеното ми лице?

— Освен тях всичко друго ти е наред. Но какъв е този въпрос?

— Нищо определено... Имам усещането, че всички ме отбягват, сякаш... се страхуват от мен. Да, това е: страхуват се от мен. Избягват ме, като да съм заразно болен, или по-точно като че има още нещо освен моя недъг — нещо, което не могат да понасят.

— Но какво си измисляш?

— Жена ми не ти ли говори преди малко, не ти ли изнесе лекция?

— Дори не я срещнах.

Те прекосиха преддверието.

— Прощавай, Блеш... На теб мога да кажа всичко. Опитвам се да изглеждам як, безгрижен... Ала чувствувам, че съм дълбоко поразен, много повече, отколкото мислят. Посещението ти ме зарадва истински.

— Старият ми приятел Ришар!

Подадоха си ръце. Ермантие изведнъж се почувствува много нещастен. Той не можеше да пусне ръката, която притискаше в своите длани.

— Довиждане, Ела да ме видиш пак.

Той разтвори пръсти и бе сам в своята нощ.

— Кристиан! — повика той. — Кристиан!

Токчетата отекнаха припряно.

— Най-после си отиде тоя. Та ходи ли се по хората в подобен час! Марселин! Заключете навсякъде. И не забравяйте да откачите електромера и водомера... Ето, Ришар, вземете това.

Ермантие опипа парчето дърво, което бе пъхнала в дланта му.

— Какво е това?

— Бастун.

— Аз и бастун!... Мога и без него.

Но бе принуден да спре на сред тротоара, напълно изгубен. Кристиан го хвана за ръка и той послушно се оставил да го водят. Колата потегли. Ермантие се сви в своя ъгъл. Пред себе си имаше часове и часове, за да размишлява, да предъвква същите мисли и да се опита да разгадае мистерията. „Но какво ми е освен мъртвите ми очи. От какво се страхуват?“ В съзнанието му изплуваха хиляди подробности, миниатюрни, банални, но безспорни. Той не се сдържа и се наведе към Клеман.

— Минете по улица „Биша“. Ще ми спрете пред номер 32.

— Но какво ви става, Ришар — промърмори Кристиан. — Нямаме време. А и... помислихте ли за мен?

— Ще сляза сам. Познавам пътя: Идвал съм неведнъж, когато тя загуби своя съпруг.

— Но защо точно днес?

— Искам да се сбогувам с нея. Защото, за разлика от вас, аз обичах старата Бланш.

Гласът му неволно бе трепнал от озлобление. Кристиан не се обади. А преди сигурно би му отвърнала. Още една подробност. Колата се отдалечаваше от центъра. Вече не се чуваше дрънченето на трамвайте и уличното движение като да бе намаляло много. Улица „Биша“ беше там, на две крачки, със своите бистра, където служителите от сточната гара пиеха аперитива си, а хлапетата им играеха на дама по тротоарите. Ермантие я виждаше ясно, но образът

бе застинал като на пощенска картичка. Буйкът плавно спря. Ермантие отвори вратата.

— Господинът е точно срещу входа — каза Клеман.

— Няма да се бавя — заяви Ермантие.

Тротоарът беше тесен, само няколко крачки. Но той трябаше да надмогне световъртежа, който навлажни челото му и го остави слаб и с омекнали крайници на прага на входа. Почувствува камъка под пръстите си и запристиъпва бавно, с ръка на стената. Описа пощенските кутии, имаше десетина, и с удоволствие отново докосна стената. Важното беше да се опира о нещо, да не търси в празното. Припълзна крак и без труд откри първото стъпало. Нищо по-лесно за изкачване от едно стълбище. Никакво усещане за клопка. Ермантие спря на третия етаж. Вратата вдясно. Ключът беше в ключалката и той веднага разпозна как старицата ситни. Открехна вратата.

— Ермантие — прошепна той. — Аз съм, добрата ми Бланш.

— Ах, вие, господине! Каква изненада...

— Нали мога да вляза за малко?

И двамата бяха развлнувани, говореха едновременно и се пречкаха в тясното преддверие.

— Дайте ми ръка — рече тя накрая и го въведе в стая, лъжаща на паркетин и влага, бутна към него някакъв скърцащ стол с олющени дръжки.

— Замиnavам на почивка — заобяснява Ермантие. — Вече съм много по-добре. Извън опасност.

— Колко съм доволна... Господинът да знае, че здравата ме изплаши. Смятаха ви за обречен.

— Кой?

— Ами всички, бога ми... Госпожата, господин Юбер, господин Максим... разговаряха по къшетата. Опитваха се да крият тревогата си, но не можеха да ме измамят.

Ермантие отгатна, че тя се отдалечава, и чу шума от прозореца, затворен внимателно. Той извади портфейла си и без да брои, измъкна пачка банкноти.

— Добричката ми Бланш, не исках да тръгна, преди да ви благодаря... за всичко. Ще ми направите удоволствието да приемете този малък подарък... Хайде! Хайде! Дайте си ръката.

— Не, господине... Не, не мога да приема.

— Защо?

— Не мога.

— Не е ли достатъчно?

— Напротив, господине. Не става дума за това.

— Ами за какво?... Хайде, дайте си ръката. Не ви плаша, нали?

Чу ученето дишане на старицата и всичките му съмнения го сграбчиха отново.

— Бланш, чувствам, че има нещо. Отговорете ми откровено.
Защо отказвате тези пари?

— Ами... защото вече не съм на служба у господина.

— А ако ви помоля да се върнете?

— Не, господине... Никога няма да се върна.

— Не бихте могли вече да живеете край мен?

— Не, господине. Вече не.

— Защото съм сляп ли?

— О, не, господине, дори не мислех за това.

— Не ви разбираам.

— Господинът ще си почине там. Казват, че климатът във Вандея бил много благотворен...

Последните думи бе изрекла много бързо, с внезапно променен глас, сякаш се обръща към друг. И Ермантие чу лекото проскърцване на пода зад себе си. Някой бе влязъл в стаята и ги слушаше. Вероятно съседка. Хайде! Нямаше да разбере нищо. Той се изправи.

— Довиждане, пак ще дойда да си побъбрим. Водете ме, добричка ми Бланш.

Хвана я за рамото и я следва до площадката.

— Господинът да внимава — поде старицата, докато той се хваща за парапета.

Тя затвори вратата и Ермантие чу превъртането на ключа. Тогава се наведе. Забързани стъпки се спускаха по стълбите. Те потънаха в уличния шум, много преди той Да е стигнал долу.

— Дали не ми се е сторило, но не вървеше ли някой пред мен? — попита той, докато се качваше в колата.

— Мъж ли? — рече Кристиан.

— Не зная.

— Не видяхте ли да излиза някой?

Последва кратко мълчание.

— Господинът трябва да се е заблудил — намеси се Клеман. — Никой не е излизал.

Буикът потегли отново... Горе старата Бланш пусна пердето и въздъхна:

— Бедничкият господин! Добре, че не знае. Би било прекалено ужасно.

II

Топло е. Още по-горещо от миналата година. В централната алея на градината Ермантие сваля очилата си и излага обезобразеното си лице на слънцето. Още е радост да усеща как пробягва по кожата му сухият ветрец, лъхащ на мед и роза. Насекоми преливат с бръмчене и понякога оса — оса ще да е — кръжи около лицето му, търсейки къде да кацне. Спуска се спокойно по алеята с ръце в джобовете, гледа да е естествен, да не се прегърбва, да не отмята глава назад. Най-трудното е да крачи, без да мисли за това, и да върви напред, без да си представя, че всеки миг може да се бълсне в някаква стена. Отначало не го напускаше страхът от стените; все му идеше да протегне ръце напред и нещо се сгърчваше в гърдите му. Цялото му тяло беше като плашливо животно. Можеш колкото си искаш да се самоубеждаваш, че няма препятствие, но коремът, коленете не те слушат и вече напрегнато очакват болката от удара. Непрекъснато ти се струва, че въздухът е по-гъст, като в близост до някаква преграда. И Ермантие често биваше принуден да спира, за да преценява къде се намира. На двайсетина крачки от терасата съм, добре. На открито съм. Портата е още далеч. Лека-полека се отпускаше и се ориентираше по слух. Когато чакълът преставаше да скърца под подметките му, значи бе кривнал към лехите. Не успяваше да следва права посока. Все отбиваше вляво като капризен платноход. Прекосяването на градината беше изтощителна експедиция.

Ала нозете му вече започваха да разпознават извивките на алейте, при условие че следва един и същ маршрут... Странно е как овладяваш света, престанеш ли да го виждаш. С каква само сила Ермантие осъзнава присъствието на голямата подредена градина около себе си, на искрящото от светлина небе, на облаците дори, докарващи мимолетна свежест, осезаема върху челото и опакото на дланите. Ако умееши да слуша по-добре, може би щеше да чуе гущерите да се спускат право надолу по стената в ъгъла, където вече трябва да зреят доматите. Би дал всичко, само да може да излезе от имението, да

изтича през дюната към морето и да нагази във вълните. Но би трябвало да поиска това като услуга от Кристиан, а Ермантие не желае да моли за нищо. Достатъчно е и това, че на масата го обслужват като дете. Ще мине и без морето. Стига му да знае, че е наблизо с големите си зелени вълни, които се надигат едновременно по протежение на целия плаж. Ако вятърът се обърне от запад, би ги чул, но той духа откъм сушата и носи само мириса на сухите поля. Не, Ермантие не скучае. Няма време за това. Толкова се напряга да живее, че вечер е катаясал като дете, преуморено от игри. Три дни вече, откак са тук. Три дни, хвръкнали като един час. За първи път Ермантие се наслаждава на почивката. Най-после забелязва, че има тяло. Преди времето му беше запълнено от обилната кореспонденция, непредвидените пътувания, а и сделките не му излизаха от ума. Всеки празен миг биваше трескаво запълван: я врати ще боядисва, я ключалки ще смазва, я зеленчуковата градина ще почиства. Ненаситен за работа. „Би умрял, ако няма вече какво да прави“ — казващие Кристиан. Напротив. Ето че започва да живее!

Понякога го спохожда странна мисъл. „Ами ако съм сбъркал? Ако работата не е била най-важното!“ Усмихва се сам, защото е идиотско да мислиш подобни неща. Повече от двайсет години се бори и борбата му е станала необходима. Той изпитва нужда да побеждава конкурентите, да налага волята си, да мълвят при преминаването му: „Ермантие, нали знаете, електрическите крушки...“. Дължен е да признае обаче, че този отдих е приятен. Мина му желанието за самоубийство, изкушило го в клиниката, когато Лотие му беше казал:

„Клети ми приятелю, ще ви трябва смелост...“ Ако в този миг имаше подръка някакво оръжие, било и джобно ножче...

Някъде вляво трябва да има карамфили. Ермантие се навежда, души, протяга пръсти. Цветята наистина са тук. Не се е изльгал. Внимателно откъсва един карамфил. Ако в тази минута някой разхождащ се случайно спре пред желязната порта да го погледне, в никакъв случай не би допуснал, че този мъж в бяло, скрил очи зад слънчеви очила, е сляп. — Хипотезата е смешна, защото никой никога не минава пред портата, ала на Ермантие все пак му е приятно да си поиграе с нея. Иска да изглежда съвсем непринуден за невероятния разхождащ се. Той дъвче дръжката на карамфила и. сякаш внимателно разглежда цветния масив в краката си. Още едно странно усещане:

когато сам не можеш да видиш, внезапно ти се струва, че си наблюдаван, и това е непоносимо. Ермантие тутакси се ожесточава, казва си, че сигурно прилича на някакъв глупак, дръвник, окаян тип. И точно поради тази причина не иска и да чуе за бастун. „Остава да тръгна и да прося!“ Във всеки случай биваше си го този номер с карамфил. Има от какво да е доволен. Пусна ръката си и хоп, право на него. Той дъвче горчивото стъбло. Всъщност, ако паметта ти е тренирана, можеш да минеш и без зрение. Лошото е, че обикновено човек не си спомня добре. А какво да кажем за самия него! С глава, винаги набълъскана с проекти, цифри, чертежи, той никога не бе обръщал внимание на декора на своя живот. Забелязваше единствено белезите на своето могъщество. Ето например лицата на неговите служители?... Установява, че му е трудно да си ги представи. Нещо по-лошо! Кристиан... Не може да я види ясно в съзнанието си. Ту си спомня лицето ѝ, но тогава тялото е размито. Ту обратното — вижда със стъписваща яснота една жена, чиято глава е само сивкав oval...

Той плюе парченцата, отново закрачва. Тази туфа карамфили като да беше по-нататък. Но има ли някакво значение?... Той се разхожда, вече не страда, горещо му е. А там машините работят на пълни обороти, новите крушки излизат от конвейера. Те ще донесат милиони. Наистина може да си позволи тези няколко седмици отдих.

Ето чеширите, които засадиха отново. Нуждаят се от подкастряне. Ала кой да го направи? Във всеки случай — не Кристиан. Нито Максим. Юбер ли?... Та той сигурно през живота си не е хващал градинска ножица... Колкото до Клеман!... „Аз ще се опитам“ — мисли Ермантие. Дочува плющенето на водна струя. Наистина гаражът сигурно не е далеч и Клеман мие буика. Клеман спира водата.

„Добър ден, господине. Започва ли да свиква господинът?... Внимавайте, мокро е.“

Ермантие продължава напред. Изцапаните бели обувки, напръсканият с кал фланелен панталон си е грижа на Марселин. Нека Юбер да гледа къде стъпва. Ермантие приятелски докосва автомобила, плъзва ръка по лъщящите, както усеща, повърхности. Дланта му среща широката дръжка. Той отваря вратата и се настанява зад волана. Кожената тапицерия проскърцва. Той вдъхва мириса на метал и луксозни багажи. Вече не може да шофира — ето, само това истински му липсва.

— Клеман, оня ден, когато идвахме... Нямаше ли някаква малка повреда? Бях задрямал, но ми се струва, че спряхме за момент.

— Наистина. Но господинът може да бъде спокоен: нищо сериозно. Трябваше да се смени една свещ.

Ермантие запалва мотора и се заслушва в копринено мекия му шум на бавни обороти.

— Клеман, искам да ме държите в течение на всичко относно колата.

— Но... само за някаква си свещ... мислех...

— Не мислете, а изпълнявайте.

Ермантие спира мотора. Продължава да пълзга пръсти по волана, усеща благородния материал, на пипане като ахат, сетне излиза от колата. Няма смисъл от забранени мисли. Той предлага цигара на шофьора.

— Бих искал също сметките за гаража да не бъдат толкова огромни. Шестнайсет хиляди франка за месец юни, когато колата почти не е карана... а? Не е ли прекалено.

— Ама... нека господинът ме извини... Клеман заеква. Вероятно е изгубил наперения си вид на оперетен певец.

— А и сигурно не е било чак толкова... — добавя той.

— Как! Та нали подписах чека... Не, Клеман, разберете ме. Не ми е за парите. Искам само да ви обърна внимание, че животът продължава както преди... точно както преди!

— Да, господине.

— Та затова, когато се обръщате към госпожата, постарате се да... е, разбирайте какво искам да кажа.

Клеман си го изкарва на колата, шибайки я с ядни водни струи. Той пламва лесно и в миг позеленява от гняв. Тогава едното му око се притваря. Ермантие не си спомня точно кое. Капки пръскат лицето му. Ако Клеман не се овладее, способен е да го изкъле от главата до петите.

— Господинът си въобразява, че съм крадец... Може би други преди мен би трябвало да бъдат обвинени...

На Ермантие не му се спори. Отдалечава се.

— Не оттам — виква шофьорът. — Там е стената на гаража.

Ермантие е смразен. Вече не усеща слънцето, не чува осите. Връща се назад напрегнат, бесен, унижен. Много му прилича да прави

забележки... Та после да си разбие мутрата като пияница в някакво препятствие... Препятствие, което може би не съществува... Което може би не съществуваше.

Той спира. Не, все пак... Клеман не би дръзнал. Нали го познава добре, и то отдавна. Клеман е невъздържан, не му мисли много. Но да се подиграва с един... С един недъгав, защо да си спестява думата!... Ермантие не може да помръдне. Отново го е сграбчил страхът, страхът от стената... О, колко нелепо! Той се страхува, страхът пълзи в мускулите му, а пред него няма нищо: къщата е поне на трийсет метра. Дали пък Клеман не го наблюдава откъм завоя на алеята. „Не оттам! Там е стената на гаража...“ Никога вече Ермантие не би могъл да му дава заповеди. Лястовици с писък се стрелкат над градината, а някъде много далеч вие сирена. Лятото изведнъж е помрачено. Нямаш ли очи, нямаш авторитет. За да командуваш, трябва да гледаш. Да гледаш така, както той умееше. Веднага отстъпваха. Сразени отвътре. Клеман пръв, със своите пози на красавец, издишаше.

Ермантие прави крачка, втора. Колко тежко е това голямо тяло. Голямо беззащитно тяло. На кого ли би могъл да се осланя, за да прекосява завода? Ще има нужда от водач. Честно казано, дали самият Ермантие, ако беше работник, би уважавал един сляп директор? Но откъде се пръкват тези отровни мисли? Как да не разбере, че са си били там и само са изчаквали удобния момент! И все някой ден ще е принуден да ги погледне в лицето, е, така да се каже...

Ермантие се устремява към къщата. Но не напредва много бързо. Само така му се струва и неволно протяга ръка напред. Лекичко мърда пръсти, сякаш развързва стотиците, хилядите опънати нишки, които преграждат алеята. Вътре в къщата е по-уверен, защото всеки предмет вместо загадка му предлага ориентир. Стените, истинските стени го защитават. Когато не е принуден да търси пътя си, отново става господарят.

Кракът му опипва колебливо пред верандата, стъпалото сякаш е заледено.

— Не се бавихте много — казва Кристиан.

— Ах, тук ли сте!

Изненадващи са тези гласове, изближнали изневиделица, които ви приковават на място на сред нескончаемия ви монолог! Ермантие вече уверено прекрачва прага. Шезлонгът му е там, вдясно от вратата.

Той го открива веднага и се настанява, обляга глава. Само да протегне ръка и ще усети грапавата ракитова повърхност, чашата и гарафата, оставени на масата. Никакви неприятни изненади. Тук е хладно. Ермантие се отпуска.

— Предполагам — прошепва той, — че сте останали заради мен?

Тя плете. Той чува сложното притракване на куките. Тя сигурно брои бримки, защото не отговаря.

— Не се смятайте задължена да живеете като затворница — продължава той. — Това, че аз не искам да виждам никого, не е причина...

— Та ние едва сме пристигнали — отвръща Кристиан.

Той замълчава. Харесва му пъргавото стрелкане на куките, което едва нарушила тишината. Креслото на Кристиан проскърцва от време на време, когато тя кръстосва крака. Ето ги двамата, съвсем близо един до друг: биха могли да разговарят, ако имаха какво да си кажат. И просто защото мълчанието се проточва, то му се струва враждебно.

— Вземете колата и идете до Сабл — предлага Ермантие. — Вие обичате тези разходки... Не бих искал да ви развалям почивката.

— Максим пристига след един час.

Наистина! И Клеман ще отиде да го посрещне в Ла Рошел.

Ермантие бе забравил брат си.

— Питам се защо настояща тази година да прекара юли с нас — рече той.

— Ами за да ви развлеча. Не се държите добре с него, Ришар. Ето момчето отказва двумесечен ангажимент в Ла Бол, а вие...

— Двумесечен ли? Че защо два месеца?

Креслото скърца и ръката на Кристиан ляга върху ръкава му.

— Хайде, бъдете разумен. Сигурен ли сте, че ще можете да се върнете в Лион през август?

— Да, разбира се. Дори бих могъл да се върна веднага. Какво има? Та аз не съм болен.

— Не, зная. Поне не видимо.

— Какво? За какво намеквате?

— Чуйте ме, Ришар, вместо да избухвате... Вие сте излекуван, така е. Но прекарахте нервен шок... страхотен шок... И професор

Лотие ни предупреди няколко пъти... „Никаква умора... При най-малката депресия — пълна, абсолютна почивка.“

— На мен не ми е казвал нищо подобно.

— Сигурно. Не е искал да ви плаши... е, да ви беспокои безпричинно. Но...

— От какво по-точно се опасява?

— О, нищо определено. Само казва, че при тежко сътресение на мозъка трябва да се внимава много. Искаше да ви остави под наблюдение, да... Юбер се възпротиви.

— Е, да, нали му е ясно, че не би могъл да се справи съвсем сам!

— Колко сте несправедлив, Ришар! Юбер каза дословно следното: „Познавам устойчивостта на Ермантие. Два-три месеца край морето в семейна среда и ще бъде напълно възстановен.“

— Аз пък ще му пиша на Лотие.

Ермантие се спира. Да му пише! Надига се в шезлонга, подпира брадичка на пестници.

— Ще се върна след един месец, след месец! — повтаря той, а някакъв глас му нашепва абсурдния въпрос: „Ако бях работник, щях ли да уважавам един сляп директор?“

Не издържа и се изправя.

— Изобщо не си давате сметка. Никой не иска да разбере.

— Заканите на картела ли ви плашат?

— Картелът ли!?!... Та кой ти мисли за картела. Става дума за крушката. Тя представлява милиони и милиони... При условие че бъде лансирана както трябва, особено в чужбина. При условие че се закупи ново оборудване. При условие че съм там, аз. Аз!

— Ново оборудване ли?

— Ами да!

Но какъв смисъл да настоява, да ѝ обяснява. Старата кавга ще пламне отново. Тя ще го упрекне, че поемал прекалени рискове, че правел прекалено амбициозни сметки. Нима вече за малко не бил провалил всичко. И ако не бил Юбер, ако той не бил внесъл капитали... Да, по дяволите, всичко това му е известно! Знае, че фирмата бе спасена от Юбер. Знае, но ще отговори, че Юбер не е спасил нищо, че е само мъртва тежест, че е претенциозен некадърник. Тя пък ще го нарече горделивец, мегаломан, който жертвува всички заради апетита си. Пак добре, ако не му припомни любовниците,

сякаш мъж като него можеше да се задоволи с една-едничка жена, жена с отпусната пълт и претенции на интелектуалка! Винаги стигаха дотам. Станеше ли дума за пари, изливаха до дъно всичките си прежни озлобления, които, незаличими, упорито изплуваха, все по-хапливи. Само че никога вече не можеше да има последната дума. А понечи ли да си тръгне, някой глас ще му викне: „Не оттам! Има стена!“

— ... Чуй, Кристиан...

— О, безсмислено е. Виждам, че лудостта отново започва!...

Как е възможно да имаш толкова леден, толкова злобен глас? Сърди му се заради онова, в което се е превърнал: човек, когото трябва да водиш за ръка, да храниш, да наглеждаш като хлапе. Тя, която не може да понася децата и която навярно е родила Жилберт по невнимание. Ала тя му се сърдеше и преди. Поради хиляди съмътни причини: защото бе завършил института, а не Централната школа за промишлено-приложни изкуства като първия й съпруг, защото баща му беше ковач, а майка му ходеше да чисти по домовете. Всъщност — защото той беше от друго тесто. Тя често използва една странна дума, за да изрази всичко това и много други неща. Нарича го самоук. Бедната Кристиан! И той от своя страна леко я презира. Че е рязък, рязък е. Може би дори груб. Но вече има зад гърба си десетина патентовани открития. Неук е, така е. Ала твори. Те да не му досаждат с глупави заяждания.

— Тя, моята лудост, носи пари — обади се той след известно време. — Видяхте ли моята крушка?

— Да.

— Е, и не ви ли харесва?

— Нищо не разбирам. А и не в това е въпросът. Смятате ли, че моментът е подходящ, за да се поемат рискове?

— Сериозно ли смятате, че съм извън играта?

— Не. Но извън строя, временно неспособен за голям удар. Не съм инженер, ала имам достатъчно ум в главата си, за да разбера, че онова, с което искате да се захванете и което поставя на карта толкова интереси, не се импровизира. Необходими са пътувания, срещи с много хора, проучвания, бдителност. Вие няма да издържите. Не упорствувайте, Ришар. Ако можехте да се видите...

— Добре, добре. Стига.

— Отслабнали сте... По-добре да ви се каже истината. Във ваш интерес е.

— О, в мой интерес. Може би в моя полза се опитвате да ми докажете, че с мен е свършено?

— Сякаш, бедни ми приятелю, се опълчвате срещу самия себе си. Познавате ли много хора, способни да се върнат на работа пет месеца след злополука като вашата? Хайде! Не можете да ми посочите нито един. Жив сте и това не е малко.

Той заобикаля масата и търси вратата на хола.

— Къде отивате? — разтревожено пита Кристиан. Не е ядосан. Просто е решил да пише на Лотие. Да изиска от него да му каже истината като между мъже. Лотие може да сгреши. И сигурно греши. Не ставаш слабоумен, само защото една граната ти е отскубнала очите. А и ако Лотие е имал да казва нещо, не е трябвало да се обръща нито към Кристиан, нито към Юбер.

Ермантие изкачва изльсканото дъбово стълбище. Стаята му е там, първата вляво. Спят в отделни стаи от злополуката насам. Той се затваря, пали цигара, сваля сакото, вратовръзката си. Съвсем уверено се насочва към работната си маса пред отворения прозорец. Морето е там, зад дюната, покрита с остири треви. Кристиан, дето толкова е загрижена за здравето му, още не си е направила труда да го заведе на плажа. Вярно, че ако му предложи, той ще откаже. Но би се чувствувал по-малко мрачен и тромав. Сяда, вади лист хартия и преценява колко трудна е задачата. Има ли мастило в писалката? Опитва перото върху опакото на дланта си и лизва кожата. Разпознава киселеещия вкус на мастилото.

Драги ми Лотие...

Няма начин да разбере дали буквите не се застъпват, дали думите не изскачат от реда. Взема линия, поставя я напреки на листа, за да има някакъв ориентир.

Пиша ви от нашата вила Бурин...

Но спира объркан, усетил, че перото му стига вече десния край на листа. Буквите, които изписва с такива усилия, сигурно са неразгадаеми. Драсканици на душевноболен. Лотие ще бъде ужасен. Той упорствува обаче, дръпва малко по-надолу линията, повдигайки я, за да не размаже мастилото, продължава.

Чувствувам се в отлично здраве...

За нещастие повдига ръка, търсейки фразата си, и вече не знае къде свършва току-що написаният ред. Откъде да продължи? Най-сигурно е от по-долу. Челото му плувва в пот. Дланите му също са мокри, но, опита ли се да ги избръше, няма да знае къде е и ще трябва да започва всичко отначало.

Жена ми обаче твърди...

Сякаш писалката води ръката накъдето поиска. Ермантие е залепил нос о листа като късоглед. Шумно си поема дъх през тричетири думи.

... че все още трябва да се внимава много.

Да можеше да прочете какво е написал. Мисълта му бяга. Вече е забравил началото на писмото. Ами пликът! Не се бе сетил за плика. Представя си ужасния почерк, чудовищния разкривен надпис, осеян с капки мастило. И кой би се съгласил да пусне подобно писмо? Клеман ли? Марселин? Та нали ще стане за смях. Тогава Кристиан? Не, достатъчно сцени. А и Лотие не е вече в Лион. Нали обикновено през юли е на почивка в Швейцария.

Ермантие смачква, извива, скъсва листа. Значи трябва да чака! Сваля очилата си, прокарва кърпичката си по мъртвите орбити, които смъдят от потта. Леко опипва челото, слепоочията си. Край. Вече не страда. Чувствува се както преди, с бистър ум и пълен с енергия. Тогава от какво се опасява Лотие? Шокът бе страхoten, спор няма. Сякаш главата му избухваше, пръсваше се на огнени отломъци, изпаряваше се в заслепяващ като светкавица блясък. Дни наред беше отнесен, безпаметен, като огромна маса бездушна плът. Сетне трябваше да слепва миналото си късче по късче. Паметта му се беше превърнала в нещо като албум с разбъркани снимки. Но хората от Морван имат здрави глави. И неговата бе устояла. В рода Ермантие не са свикнали да правят истории за някой и друг удар по чутурата. Вярно, злополуката дойде в лош момент, точно след преумората от тази зима, преминала в изтощителна работа над крушката. Очевидно не е лесно да си всеки ден в добро настроение, а какво да кажем, щом си неспокоен по характер и склонен към мрачни мисли. Никой обаче не хвърля на боклука, на гробището за старо желязо един четиридесет и шест годишен мъж под предлога, че бил сляп!

Ермантие отблъсква масата. Не бива да предъвква безспор все същите тревоги. Дали пък неврастенията, депресията, както казва

Кристиан, не е именно това? Пипнешком се отправя към леглото, изтяга се лениво, По цял ден да бездейства и да се шляе, не, не приема такава жалка съдба. Завърта копчето на новия радиоприемник, един огромен Филипс, инсталiran в стаята му, и сменя, прозявайки се, станциите. Все музика? Нищо не разбира от музика. Прозява се отново. Все пак е леко изморен. Преди малко Клеман каза нещо. странно: „Може би други би трябвало да бъдат обвинени.“ Но точно това ли каза? Джазови ритми сменят певицата. Ермантие дреме. Много, много отдалеч чува глас, който съобщава метеорологичния бюлетин... "Размито движение на въздушния поток от запад... превалявания в Бретан и Вандея..." — Докато си помисли, че метеоролозите отново са съркали, и се унася... но внезапно очите му се отварят. Той вижда улици, градини, багри.

Сънува.

III

Всичко започна на следващия ден. Или на по-следващия. Но не защото Максим беше пристигнал предната вечер. Напълно сигурен ориентир. Единственият, защото дните минаваха, минаваха все едни и същи, и нямаше за какво да се уловиш. И календарът не би помогнал. Ермантие се чувствуваше като изгубен в някаква безкрайна тъмна неделя. Във всеки случай Максим бе пристигнал предната вечер и първата му дума бе неволна жестокост.

— Видът ти не е много блестящ, старче! Думата „старче“ бе наранила Ермантие. Максим бе по-малък от него само четири години. Но той винаги го бе смятал за хлапе. Беше му кръстник. А ето че при първия удобен случай Максим заявяваше своята независимост, дори възприемаше някакъв покровителствен тон. Ермантие би трябвало да реагира. Ала си бе замълчал и се бе оттеглил рано в стаята си недоволен, нервен, леко разтревожен. Останал бе дълго до прозореца, заслушан в първите щурци. Долу Кристиан и Максим бъбреха, снишили глас, за да не го беспокоят. Сетне и те си бяха легнали. Покъсно бе чул стъпки в градината и Клеман бе въздъхнал доволно:

— Колко красива лунна нощ!

Как думите, най-обикновените делнични думи, могат да причиняват такава болка? Ермантие се бе съблякъл и се бе хвърлил на леглото, забил нос в стената, за да не мисли повече за луната, която сигурно очертаваше голям син диагонал през стаята. Спа малко, нашрек за всеки шум, дебнещ часовете по камбанарията на селската църква. Те се отронваха един по един в далечината дълго, много дълго, все по-неуловими, докато се стопят напълно. Не бе забелязвал колко музикален е тембърът на камбаните. А и щурците изглеждаха по-многобройни. Нощта беше пълна с тяхното крехко, несекващо скрибуцане. Ермантие се въртеше в леглото. Горещо му беше. Искаше да е в Лион. Но не успяваше да разбере защо. Толкова по-добре му беше тук. Но именно — прекалено добре. Или не, сезонът беше прекалено хубав. Нали беше купил тази вила във Вандея точно заради

приликата с климата в Лион: ръмещи утрини, сиви вечери, влажен вятър, подгонил мъглите. Сънцето го смущаваше и изморяваше. А то беше тук още от сутринта, бръмчаща от насекоми. Бяха принудени да затварят капаците, но го чувстваха около стените. Дървените подове пукаха, дрехите полепваха по тялото, а водата имаше вкус на блато. Ермантие най-сериозно мислеше да се върне в Лион. Сигурно и там щеше да му бъде толкова горещо, но близо до своя завод щеше да забрави всекидневния празник на светлината, който започваше да стяга сърцето му.

Заспа.

На следващия ден не пожела да сложи фланеления си костюм, беше прекалено изискан, панталонът с грижливо огладен ръб започваше да го дразни. Той потърси в гардероба своя, както го наричаше, емигрантски костюм, вехти раздърпани гащи и безформено сако. Чувствуващ се добре в тези дрипи и се смееше, когато Кристиан му казваше: „Щом толкова искаш да се дегизираш, минавай през входа за прислугата.“ Първо помисли, че е събркал нещо: панталонът не се задържаше на корема му, а сакото увисна халтаво около него. Бръкна в джобовете и веднага напипа стария си рибарски нож, сиджимките, всевъзможните дреболии, които разнасяше със себе си през ваканцията. Ами тогава?... Значи толкова беше отслабнал! Колко беше съмъкнал? Пет, шест килограма? Можеше почти да пъхне юмрука си между кръста си и колана на панталона.

— Не е възможно! Откачам!

И неволно заопипва ребрата, хълбоците си за изхвръкнали кости. Ако се беше стопил още в Лион, как не е... Но двата сиви костюма бяха ушити по поръчка през юни, докато беше още в клиниката. Сега си спомни шушуканията между Кристиан и Юбер, недомълъвките на Блеш, щом го бе запитал онази сутрин, присторения тон на Максим, възкликал: „Добре се справяш след такава тежка травма!“ Божичко, Лотие трябва да ги е предупредил: „И значи оптимистично... В никакъв случай да не се досети...“ Та толкова ли беше сериозно? При това апетит не му липсваше. Никакъв световъртеж, никаква слабост. Може би само когато му се струваше, че нещо ей сега ще изскочи и ще се хвърли върху него. Но не е ли това нормално последствие от ослепяването?

— Максим!

Викаше с пълно гърло и някакъв издайнически страх се прокрадваше в гласа му.

— Максим, чуваш ли?

Тътрене на чехли в коридора, после Максим отвори вратата.

— Как си, старче? Какво ти става?

— Максим, кажи ми веднага истината. Свършено ли е с мен, да или не?... Не се колебай. Не обмисляй. Хайде, говори!

Максим избухна в смях и Ермантие, приведен напред и приbral с ръка вехтата си оръфана зееща дреха, се мъчеше да разгадае този смях, да претегли доколко беше искрен и неподправен. Максим се смееше, за да печели време. И отново щеше да изльже милостиво.

— Свършено ли? Що за идея!

— Ами това — крясна Ермантие. — Това? Той теглеше дрехата си, загръщаše я като двуредно пардесю и усещаше, че устните му треперят от гняв, срам и безсилие.

— Е, какво толкова — отвърна Максим. — Малко си отслабнал.

— Малко ли!

— О, не драматизирай. Ще си дойдеш на мярката.

Ермантие протегна ръка, за да улови брат си, но срещна само празното и сви пестник.

— Максим... бъди искрен! Какво си мислиш, че не чувам вашите шушукания... че не разбирам мълчанията ви, а! Има нещо. Криете нещо от мен... нещо, което никой няма смелост да признае. Толкова ли е чудовищно туй нещо!... Та аз имам право да зная в края на краищата!

— Но нали ти казвам, че ти няма нищо, дявол го взел! И ако по-малко се тровеше с твоите заводи, лампи и всичките му там глупости, вече да си напълно в ред. Ама не, ти си по-специален! Ако беше Господ, да си измислил специална работа за неделя. И каква е сега тази нова история, дето ми разказа Кристиан? Искал си да се връща в края на месеца? Не можеш ли да си останеш спокойничко тук?

Ермантие седна на леглото поразведен. Не, Максим не лъжеше. Беше както винаги присмехулен, безцеремонен, прекалено сигурен в себе си, но Ермантие тази сутрин имаше нужда да бъде пораздрусан.

— Защото съм длъжен да работя — промърмори той. — Ами ти, да не мислиш, че не разбирам защо си дошъл да прекараш лятото тук?

Пак са те разкарали... Ей, вземи си цигара. Пакетът трябва да е на нощното шкафче... Поне биваше ли си я?

Максим се засмя непринудено. Това не бе първата му изповед и Ермантие, въпреки строгата си физиономия, всъщност реагираше съучастнически.

— Не беше лошо парче — призна Максим.

— Кажи ми всичко. Пак някоя келнерка от биария? И таз добра!

— Моля, моля! Артистка... от трупата Малар, та нали разбиращ...

— Дубльорка.

— Тя ли? В никакъв случай. Играе класически репертоар, старче.

— Малко повече уважение, Максим. Съвсем не съм ти старче... и се питам защо слушам всичките ти глупости.

— Ами сам ме питаш.

— Така да е. Скъпо ли ти струва?

— Доста.

— Очевидно на една... артистка трябва да се плаща.

— Сякаш разбиращ нещо от тези работи.

Ермантие се усмихна.

— Негодник! — прошепна той. — И идваш тук да се съвземеш. Този ангажимент в Ла Бол е измислица естествено.

— Не съвсем. Стига да бях поискал... Не че ми се ще, откакто тя ми избяга.

— И по-леко би понесъл мъката си, ако не си съвсем на сухо.

— Да, къде-#къде по-леко.

— Трийсет хиляди стигат ли?

— Докато изчаквам... ако си правя сметката. Но не съм по сметките.

— Трийсет и пет хиляди. И нито сантим повече. Вземи чековата ми книжка... там, в сивия панталон. Наистина ли смяташ, че ако си почивам, ако се пазя...

— Да, и най-вече ако не предъвкваш непрекъснато едни и същи мисли... ако оставиш мозъка си да си почине! Сигурно се е спекъл като орехче този твой мозък, както непрекъснато го изцеждаш... Ако се упражнявам малко със саксофона, нали няма да ти опъвам нервите?

Ермантие сви рамене.

— Ти така и така ще си я караш по твоята. Ама този саксофон добре те е подредил. Да не мислиш, че не чувам как кашляш. Хайде, дай да разпиша този чек... А сега марш оттук. Остави ме да се облека.

— Благодаря — рече Максим. — Въщност въпреки кръвожадните ти челюсти имаш златно сърце, известно ли ти е, Ришар?

— Проклятие! Ще ме оставиш ли най-после на мира!

Изправи се, намъкна парцаливите дрехи и ги захвърли в гардероба. Чувствуващ се по-добре. Максим беше прав. Никаква преумора. Никакви излишни усилия. И най-вече никакво нервиране. Мина в банята, за да се обръсне. И това беше от нещата, които редовно го изваждаха от кожата. Защо упорстваше да си служи с бръснач? От перчене. Защото не искаше да се откаже от навиците си. И всяка сутрин коварната борба се възобновяваше. Четката падаше в горещата вода, сапунът се затуляше нейде на стъклената полица. Тази жалка ежеминутна битка, го съсираваше. Но и този път опипом се обръсна, ръмжейки като болно животно. Когато слезе, бе бесен.

— Закуската на господина е готова — рече Марселин.

Нито един час от деня, който да не е скапан! Едно време закуската беше церемония, харесваше нейното интимно очарование. Радост бе да вдъхва уханието на кафето. Радост бе да размазва маслото по горещата филия. Радост — да разтваря сутрешния вестник. Поглед към големите заглавия, поглед към борсовия курс, после към произшествията. Хлябът хрускаше под зъбите му, кафето беше силно, леко мазно. След това цигарата, докато старата Бланш донесе палтото, шапката, ръкавиците... Господи... ето това бе живот! А сега...

— Господинът да бъде добър да седне...

— Оставете! Все още мога да седна сам!

Ермантие откриваше препечените филийки вляво, захарницата вдясно; за малко Да му връзват и салфетка на врата. Той сведе нос над чашата си и задъвка бързо, като провинило се дете, с едничката мисъл да излезе, да се скрие на верандата, където поне имаше приличен вид, изтегнат на шезлонга.

Слънцето вече бе напекло. Капките от пръскачката, сложена покрай алеята, кротко припляскаха по цимента. Клеман цепеше дърва зад къщата, пред черното стълбище. „Би трябало да съм добре“ — помисли си Ермантие. Пипна страните си, шията си. Да можеше поне

за секунда да се зърне в някое огледало! Пръстите, дори и най-сръчните, не могат да усетят хълтването на плътта около устата, а камо ли болезненото обезцветяване на кожата край носа и скулите. Той въздъхна, отпусна ръце, сетне стремително пипна халката си. Не, не се въртеше. Напротив, все така се беше впила в основата на массивния му космат безименен пръст. А нали обикновено ръцете първи отслабват. Обикновено, да. Ръцете на другите, да. Ала той? Беше ли той като другите? „Връщате се отдалеч“ — му беше казал Лотие. Да върви по дяволите този Лотие!

Настани се колкото може по-удобно. И тогава чу едваоловимо драскане по плочите-на верандата. Отдалечаваше се, приближаваше се, поспираше. Божичко, каква приятна изненада! Ермантие се надигна на лакът, рече подмамващо:

— Рита, ти ли си Рита? Ела, красавицата ми!

Отговори му остро мяукане.

— Та приближи, де. Черните ми очила ли те плашат?

Той свали очилата си. Не се страхуваше да се покаже на котката. С един скок тя се озова върху него, изви дъгообразно гръб под ласките, затъпка бавно, сладостно корема на Ермантие, издавайки лекичко нежно мърка не.

— И ти, бедничката ми, си отслабнала. За ожалване си!

Нервните ръце на Ермантие мачкаха котката, чешеха я по врата, зад ушите. Тя се отпусна на една страна и повдигна крак, та нервните пръсти да стигнат до цицките, където козината е само копринен мъх, едва прикриващ влажната кожа.

— Старата ми Рита! Значи усети, че съм тук, а! Ами и аз съм красив, нали? Сигурно приличам на бухал, как смяташ?

Не му трябваха очи, за да види Рита. Знаеше, че е бяла с отвратителни жълти петна. Кристиан я наричаше Рижата. През ваканциите тя напускаше своя дом, нещо като бакалница-пивница-тютюнопродавница на един километър оттук и идваше да се настани в имението смирена, упорита, жадна за ласки. Следваше Ермантие навсякъде, чак до пясъчния бряг. Той би Я отнесъл в Лион, ако Кристиан не мразеше животните.

— Добрата ми Рита! Само кожа и кости си, бога ми! Ръката му опипваше крехкия изпъкнал гръбнак, опашката като възлесто въже. И внезапно той подскочи, едва не изхвърли котката на земята.

— Марселин! — Беше се вкопчил в дръжките на стола с погнуса, сякаш бе открил гнездо усойници на коленете си.

— Тук съм, господине.

— Марселин... Този котарак върху мен... Какъв е?

— Котка е, господине.

— Каква на цвят?

— Сива котка.

— Сигурна ли сте?

Въпреки отчаянието си усети, че тя се усмихва презрително. Ала това му беше безразлично.

— Сива, с петна ли?

— Не, господине.

— И няма... ръждиви петна?

— Не, господине. Някаква малка котка, полуангурска.

— И опашката ѝ е отрязана, нали?

— Да, господине.

— Изгонете я.

— Господинът желае...

— Изгонете я... веднага!

Бе изкрешял последните думи. Подплашената котка скочи на пода и той чу Марселин да тича, пляскайки с длани. Трудно се успокои. Сърцето му бълскаше в гърдите. Значи коя да е котка... Вече не можеше да разпознава!

Понечи да стане и му се стори, че стената е там, пред него. Усещането бе толкова силно, че повдигна лакът да се предпази и падна тежко обратно в шезлонга. Марселин се връща.

— Избяга — рече тя. — Господинът се изплаши, когато туй животно скочи върху него. Никога не е приятно, когато не очакваш.

— Не ѝ позволявайте да се връща — прошепна Ермантие. — Не искам тази котка да влиза тук.

Той бавно сложи очилата си. Пръстите му още трепереха леко. Горе саксофонът на Максим поде весела фраза и цялата къща си дойде на мястото: верандата, салонът, трапезарията, библиотеката. Ермантие отново чу плющенето на капките от пръскачката... Що за нелепа сцена! Да си въобразяваш, че галиш любимата котка, и внезапно да осъзнаеш, че там, върху теб, е някакво случайно животно. Фалшификат, имитация, илюзия. Ермантие дълго търка длани о

дръжките на стола. Успокояваше го усещането, че дървото е истинско дърво, че предметите около него не го бяха измамили.

Токчетата на Кристиан отекнаха в хола.

— Марселин! Къде се дянахте пак?

Гневно зачаткаха по плочките в кухнята, после се приближиха към верандата.

— Добър ден, Ришар. Марселин не е ли тук?

— Беше преди малко — отвърна Ермантие.

— Бясна съм срещу нея. Преди малко я видях от прозореца, гонеше Рита.

— Рита ли?

— Да. Рижата.

— Вие видяхте Рита?

— Дори мислех, че е дошла при вас. Не че я обичам кой знае колко, но не искам да я плашат. Явно, Марселин няма как да знае... Нали е нова... Все пак това не е причина...

— Сигурна ли сте, че беше Рита?

— Че как иначе!

— Госпожата има нужда от мен? — каза Марселин, която идваше откъм пералнята.

— А, ето ви най-после!

— Почакайте, Кристиан — обади се Ермантие. — Марселин, бихте ли казали на госпожата какъв цвят беше котката, влязла тук?

— Беше цялата сива.

— Сива ли? — ахна Кристиан.

— И точно тази сива котка гонехте в градината? — продължи Ермантие.

— Да, господине.

— Ама вие сте луда — възклика Кристиан. — Беше Рита.

— Не — прошепна тъжно Ермантие. — Не беше Рита. Зная. Марселин, бихте ли ни оставили.

Последва мълчание. Саксофонът се прехласваше тихичко. Накрая замъркна.

— Не знаех — рече Кристиан. — Мислиш, че правиш добро, а пък то...

— Но аз не ви упреквам в нищо.

— Рита била прегазена вечерта преди да пристигнем. Не исках да ви кажа. Преди малко, като зърнах това животно, си помислих, че...

— Разбирам, Кристиан. Всичко разбирам. Излъгали сте, за да не ми причините мъка. Не, не излъгали, думата е прекалено силна. Да кажем, ако предпочитате, че сте понатъкмили истината, сякаш съм тежко болен, който трябва да се предпазва и от най-малкото вълнение... Мило е от ваша страна, Кристиан. Само че не съм тежко болен.

Той усети парфюма ѝ по-близо до себе си и ракитовото кресло изскърца, когато тя седна. Дишаše учестено.

— Ришар — прошепна тя. — Не бих искала да ви измъчвам... Не бива да приемате трагично онова, което ще ви кажа...

По-малко бе страдал, когато бе паднал с главата напред в заслепяващия пламък.

— Доста тревоги ни причинихте... отначало... непосредствено след злополуката... Дни наред ви смятаха за... е, докторът говореше за мозъчно разстройство... За щастие не трая дълго... И ако всичко върви добре, както се надяваме, е, тогава...

Тя се опита да се засмее, но излезе жалко.

— Докторът ни препоръча да не ви противоречим, никога да не ви дразним, да ви осигурим пълна почивка, да организираме живота ви, сякаш... сякаш никога не е имало произшествие... Та затова, когато котката...

— Достатъчно — прекъсна я Ермантие.

Той прокара ръце по лицето си, като да докосне за сетен път тази част от себе си, която може би не му принадлежеше вече.

— Нали не ми се сърдите? — попита Кристиан.

— Бедна приятелко! — отрони Ермантие. Той потърси ръката на жена си. Може би пък винаги е бил несправедлив към Кристиан. Сега знаеше, че опасенията на Лотие не са били безпочвени. Когато преди малко бе открил, че онова, което галеше на коленете си... усещането беше ужасяващо. Все пак една котка не се различава чак толкова от друга котка. Защо тогава бе изпитал такъв ужас? Защо бе почувствуval заплаха от това непознато нещо, присвоило си формата на Рита? Значи у него имаше някакъв друг Ермантие с непредвидими реакции и неудържими страхове? А и неговата фобия от стената приемаше вече

страховито значение. Беше неспособен да помръдне на своя шезлонг. Започваше да се мрази.

— Жалко — промърмори той, — че не сте се сетили да предупредите Марселин. Тя щеше да каже, че животното е бяло с рижави петна, и щях да се успокоя. Бих си намислил сам някакво приемливо обяснение за отрязаната опашка.

Известно време предъвква тази мисъл, без да пуска ръката на Кристиан. Странна мисъл! Значи би могъл да гали кое да е гнусно животинче и веднъж повярвал, че е Рита, то наистина за него беше Рита. Никаква разлика между фалшиво и истинско, въобразяемо и реално. Налудничава мисъл.

Той силно стисна ръката на Кристиан.

— Моля те, никога вече не трябва да ме лъжеш, никога, дори и да го правиш, за да ми доставяш удоволствие — отново й говореше на „ти“ както едно време. — Нуждая се от твоите очи, разбиращ ли, от очите на Максим, от очите на всички ви. Иначе няма да разбера какво става с мен. А трябва да издържа. На всяка цена. След месец, най-много след два трябва да се върна там.

Кристиан бавно освободи ръката си и се изправи.

— Отивам в Ла Рошел — рече тя. — Трябва ли ви нещо?

Не! Вече нищо не трябва на Ермантие. Нито корди за мрежите, нито кукички за въдиците, нито семена за градината.

— Донеси ми електрическа самобръсначка. Дотегна ми да си кълцам физиономията.

За няколко дни електрическата самобръсначка щеше да му бъде залъгалка. А и малка капитулация. крачка към примирението. „Трябва Да свиквам“ — помисли си Ермантие.

— Купете ликьори, аперитиви, вино „Нино“, сигурно Юбер го обича. Да не остане с впечатлението, че е попаднал в някаква глуха провинция.

Саксофонът поде лековатия си брътвеж, насенчен от хихикания, и Ермантие не успя да чуе потеглянето на буика. А и всичко това вече нямаше смисъл. Той вече не се нуждаеше от кола. Биваше го само да ситни по някоя градинска алея като зиморничав старец.

— Господинът да бъде добър да се отмести малко — рече Марселин. — Трябва да помета верандата.

Ермантие се надигна тежко.

— Благодаря ви, Марселин... за котката.

Не успяваше да си я представи, дребна отракана брюнетка... Но и не можеше да я докосне, да прокара длани по нея.

— Още един въпрос, Марселин... Погледнете ме... Кажете ми честно, има ли голяма промяна от първия път, когато ме видяхте? Не съм ли... прекалено кълощав?

— Съвсем не — рече тя. — Господинът си е все същият.

— Точно същият ли?

— Ами да.

— Добре — въздъхна уморено Ермантие. И нея бяха подучили. Как тогава да разбере? Колебливо се отправи към вратата, смыкна се по стъпалото. Струята от пръскачката намокри краката му. Бе забравил всички клопки на градината.

IV

Бяха вечеряли навън, на няколко крачки от верандата. Въздухът беше влажен и откъм морето току отекваше тътен.

— Деца мои — рече Максим при десерта, — по-добре е да се приберете. Времето се разваля.

— Не сте ли много уморени от пътуването? — обърна се Кристиан към Юбер.

— Като смазан съм — призна Юбер. — Тази линия Лион-Ла Рошел е направо невъзможна.

Би могъл да дойде с кола, но не го биваше да кара, а беше твърде стиснат, за да плати на шофьор.

— Лека нощ — рече Максим. — Ще отида да изпуша една цигара край морето и сепак — право в леглото... Не, не ставайте.

Ермантие не обърна внимание на неговото тръгване. Мъчеше се да открие една миризма, като че ли я бе усетил преди малко. Не беше на карамфили, нито на мокра морава, нито на напечена земя. Идваше от по-далеч. Може би от ландите^[1]? Или от съседната градина. Нещо необично и дразнещо като дълго търсено изпълъзыващо се име...

— Повикайте Марселин за кафето — рече той. Секунда мълчание, сепак се чу яростен звън, при което слугинята дотича.

— Поднесете ни кафето, моля — рече Кристиан.

Бе раздразнена. Защото ѝ бе заповядал. Защото не желаеше да получава заповеди. Защото бе дал нареждането си рязко, такъв му бе гласът в лошите дни. При това не бе имал никакво намерение да я обижда, но от години двамата бяха наострени един срещу друг. Преди Ермантие би свил рамене и би напуснал масата. Сега беше принуден да остане и всяка дума имаше значение. Всяко мълчание — също. Съжителството им тук наистина започваше в напрегнатост и озлобление.

Юбер отвори кутийката с ментов дропс. Ермантие усети дразнещия миризис. Не понасяше тази миризма, а още по-малко жеста на Юбер, който изтърсваше кръглата кутийка в шепата си. Един мъж

дъвче ли дропс? Юбер беше ли мъж? Гръмотевицата изгромоли все откъм дъното на хоризонта.

— Светло ли е още? — попита Ермантие. И отново мълчание. Може би размениха поглед над масата, преди да отговорят.

— Да, малко — отговори Юбер учтиво. — Небето е надвиснало, но не смятам, че бурята ще бъде за нас. Рязък удар по покривката и бързо, загълхващо жужене.

— Мръсотия — изръмжа Юбер.

— Бръмбар рогач — забеляза Ермантие. — Голям.

— Как разбрахте? — попита Кристиан.

— По звука.

— Странно — измърмори Юбер. — На моменти човек би се заклел, че виждате.

Бе изречено любезно и все пак Ермантие като да долови някаква задна мисъл, която напразно се опита да отгатне. А и навсярно се заблуждаваше, както преди малко, когато упорстваше да определи ухание, което сигурно не съществуваше. Чувствуващ се нервен: въздухът бе прекалено плътен, сладък, наситен с изпарения и скрити течения. Юбер би трябвало вече да е отворил дума за завода, за сделките. Вечерята бе свършила, етикетът — спазен... Нима не усещаше нетърпението му? „Те не обичат работата ми — мина му през главата. — Новата ми крушка не ги интересува. Биха продавали по същия начин кундури или консерви сардина.“

— Не бих искал да се меся в неща, които не ме засягат, но брат ви леко ме беспокои... Почти нищо не яде... И е един такъв раздразнителен.

— Още един, който slabee — изръмжа Ермантие. — Бога ми, готови сме за гроба.

Юбер оставил чашата си, може би доста рязко.

— Прощавайте — обади се след малко. — Знаете колко ми е симпатичен Максим... И много бих се натъжил, ако му се случи нещо неприятно.

— Какво например?

— Ами... не зная точно... Просто цял Лион знае за неговите... авантюри. Няма и месец как се афишираше с една... една...

— Е, и каква връзка има това с неговото здраве?

— Може би никаква... Бих се радвал да е така... Във всеки случай Максим не изглежда на себе си. Нали, Кристиан?

— Да — отвърна разсеяно Кристиан.

За какво ли мислеше тя? В този момент Ермантие си я представяше в профил. Защо в профил? И анфас беше красива. Подобна на Юнона и също толкова глуповата. Великолепни нос, брадичка, ала челцето — никакво. Една жена те поразява, жениш се за нея от гордост или свенливост, всъщност, има ли разлика. И после откриваш, че тя е алчна, тесногръда твар, дори не и чувствена. Ето какво ги беше разделило. Любовта. Притеснен, Ермантие попи потта от челото си, избърса дланите си.

— Не можеш да попречиш на хората да говорят — продължаваше Юбер. — А вие трябва да защитавате своето положение.

— Хич не ме интересуват хората — тросна се Ермантие. — Знаете ли какво разправят хората зад гърба ми? Че съм някакъв простак, ама с късмет. Че ако не съм бил срецинал жената на директора, още да съм дребно инженерче от отдела за проучвания. И те, хората, добавят, че ще си строша главата, защото съм се бил целил нависоко и съм се големеел. Ами работниците, Юбер, искате ли да знаете какво приказват помежду си? Че съм бил мръсник и кариерист. Е, добре, драги, аз ще им...

— Ришар!

— Ама не, нямам намерение да избухвам. Искам само да оставите Максим на мира... да се забавлява. Да се забавлява за двама!

— Но, Ришар, какво ви е тази вечер — рече Кристиан.

Ермантие внезапно мълкна. Само да не вземе да разкаже на този идиот Юбер епизода с котката!

— Несъмнено времето ви изморява — вметна Юбер.

— Че аз не съм изморен.

— Ако желаете, можем да отложим за утре...

— В никакъв случай. Предпочитам сега. Носите ли документите?

— Да, и ако позволите, ще отида да ги взема.

Юбер леко отмести стола си. Всичките му движения бяха премерени, дискретни. Стъпките му едва отекваха по цимента.

— Изглежда докачен, нарочно го предизвиквате.

— Как е облечен?

— Как е...

— Да.

— С черния си костюм. — прошепна Кристиан.

— Аха — захили се Ермантие... — А вие? Мога ли да зная?

Гласът на Кристиан се промени неуловимо.

— Аз съм с бяла рокля с орнамент долу на полата.

— Какъв орнамент?

— Нещо гръцко.

— Какъв цвет?

— Виненочервено.

— Аха — повтори Ермантие сериозно. Любовта ги разделяше.

Неговият начин да... Божичко! Та той още страдаше. На моменти се чувствуваше унижен при мисълта, че тя беше неспособна да се развлънува, да отговори на ласките му. Поне да се беше съгласила... Да не му беше противопоставила своя тесен, ограничен, глупав морал. Невъзможно беше да я накараши да разбере и да почувствува, че като жена е мъртва.

Прокара кърпичката си под очилата. Потта дразнеше заздравелите рани.

— Юбер е прав — обади се кротко Кристиан. — Максим е чаровен, ала все пак прекалява. Вече улових някои негови волности с Марселин...

— Какво? Какви волности?

— Минал е възрастта да има настойник... ала под нашия покрив...

— Е, добре, какво толкова прави под нашия покрив, както се изразявате? Натиска я? Има намерение да я посети в...

— Мълчете, Ришар. Сякаш не искате да разберете.

— Не аз изгоних Бланш.

— Да, грешката е моя... както винаги. Да не говорим повече за това. Само че го смятам за още по-възмутително, защото това момиче... вече с Клеман... Е, разбирате какво искам да кажа.

— Зная — прекъсна я Ермантие. — Ще поговоря с Максим.

— Не му казвайте, че аз съм ви предупредила. Какво ще си помисли за мен?

— И аз това се питам. Но вече поставихте Юбер в течение, а?

— О, само две думи... колкото да не направи някоя неуместна забележка. Максим е толкова докачлив.

— Много неща му доверявате на този славен Юбер.

— Той е винаги готов да ни помогне.

— Възнамерява ли да остава дълго?... Не, не бързайте... Нямам никакво намерение да бъда неприятен. Може да остане колкото си иска... Питам ви само за да зная кой ще го замести на работата.

— Курсел.

— Би могъл да ме предупреди. Курсел! Защо пък точно Курсел?

— Подходящ е.

— Скъпа ми Кристиан, позволете ми да зная кой трябва или не трябва да замества Юбер... Едно време за вас беше въпрос на чест да си затваряте ушите дори за имената на моите сътрудници. Много сте се променили.

Тя понечи да отговори. Той чакаше, скръстил крака, преметнал ръка на облегалката на стола. Не знаеше, че впадащия здрач прилича точно на мъжа, който беше... преди гранатата... и Кристиан, леко стресната, мълчаливо наблюдаваше черните стъкла, които я гледаха.

— Ето Юбер — изломоти тя, сетне с видимо облекчение и престорена веселост изстреля:

— Оставям ви... Нямате нужда от мен. Лека нощ на двамата... Юбер, бъдете разумен. Не се застоявайте много. Ришар трябва да си ляга рано.

Излезе лек бриз и всяко листо, всяка тревичка затрептя. Ермантие изопна плещи, внимателно пое и задържа хладния ароматен въздух в носа си, в гърлото си, за да е сигурен...

— Всички търсихме — обясняващо Юбер. — Не е лесно да се открие рекламен лозунг... Нещо да не ви е зле?

— Не, не... Карайте! Слушам ви.

Отново бе доловил уханието, размесено с мириса на карамфилите, розите, мократа морава, тъй тънко, тъй неочеквано, че Ермантие не смееше да го назове. Името му би било прекалено опасно. Той се луташе на ръба на съмнението и страхът на Юбер не смогваше да пробие тъмната, самотата и отчаянието, които се трупаха у него...

— Намерих една фраза, която не ми се струва за изхвърляне — казваше Юбер. — За една свещ, слънце.

— Моля?

— За една свещ, слънце. С какво е по-лоша от другите?

— Ще ни вземат на подбив — рече Ермантие уморено. — Свещ е смехотворна дума.

— Ами обърнете се тогава към специалист. На някои хора това им е занаятът, да измислят реклами.

— Моят принцип е да не разчитам на друг за нещо, което мога да свърша сам — изръмжа Ермантие. — Моята крушка си я измайсторих сам, е, почти сам. Машината за рязане на пръстените сам си я монтирах... Вие още не бяхте в завода, Юбер. Нашите флуоресцентни тръби...

Протегна големите си ръце на масата с дланите нагоре.

— ... са излезли оттук. Стига да можех, щях да си правя дори и конвейерите. Та бъдете сериозен. Този лозунг си е наша работа... Или по-скоро моя... Аз ще се заема. Доста свободно време имам в този момент. Дори вече да съм го измислил, да не беше...

Ноздрите му неволно се разшириха, вдъхвайки хладния вятър, преминал над острите треви на плажа, тамариските, живите плетове от орлови нокти...

— Не усещате ли — довърши той тихо и почти засрамено.

— Какво?

Очевидно Юбер не можеше да усети. Ермантие въздъхна, извади цигара от джоба си.

— Нищо. Продължавайте... Изпрати ли ви Комрен своите изчисления с производствените разходи?

— Още не.

— Та пораздрусайте го. Как е възможно! С платените отпуски трябва да чакаме чак 15 септември, за да пристъпим към производство. Виждате докъде ни води това... Носите ли счетоводните документи?

— Ето ги.

— Дайте да ги разпиша.

Той се доближи до масата, разви капачката на писалката си.

— Бих могъл да запала лампата на верандата — обади се Юбер.

Ермантие сви рамене и подписа книжата. Вече не се колебаеше. Вече не се страхуваше да не би да прилича на карикатура. Впрочем пред Юбер никога не се е страхувал, че е смешен.

— С една дума, нищо ново?

— Нищо — рече Юбер. — Вече няма никой в Лион и се съмнявам, че ще получим доклада на Комрен, преди да са минали три седмици. Същото важи и за нашите агенти в чужбина. Те се ограничават с текущите дела.

— Кой ви замества?

— Курсел.

— Не съм сигурен, че е най-подходящият. Нямам нищо против него, но е инертен. Много по-добре би бил в някаква администрация, отколкото при нас.

— Не съм на вашето мнение.

— Зная. Рядко споделяте моето мнение. Ермантие сложи лакти на масата и подпра брадичка на склучените си длани. Нямаше ли поне веднъж Юбер да възроптае? Нямаше ли най-сетне да се разкрие?

— Не ми улеснявате задачата — продължи Юбер. — Щом предложа нещо, веднага предлагате обратното... Моля?

— Не казвам нищо.

Юбер сякаш вече бе изчерпал смелостта си. Продължи със странно безизразен глас:

— Курсел не е много инициативен, така е. Ала можете ли да ми посочите сред вашите сътрудници хора, които да поемат инициатива. Само някой да се опита, и вие го скастряте. И ако упорствува, отървавате се от него. Направо да си помисли човек, че се страхувате от активни и амбициозни люде около себе си... Трябваше да положа страховни усилия, за да убедя Курсел. Бях принуден да му обещая, че никой няма да му отправя упреци.

Докато говореше, Юбер наблюдаваше невярващо Ермантие. Никога не бе дръзвал да отиде толкова далеч, а Ермантие дори и не помръдваше. Беше наклонил леко глава, сякаш вслушан в друг глас, в друг шум, идващ от дъното на нощта.

— Накрая Курсел прие — продължи Юбер, — ала не ми повярва, или поне не напълно. Там нямам необходимия авторитет, защото прекалено често ме скастряхте...

Той извади кутийката с ментов дробс и Ермантие раздразнено махна с ръка.

— Приберете тая мръсотия. Не понасям миризмата ѝ... Е, накъде биете?

— Ами... много просто... Оставете ме да поема своите отговорности... отговорностите, които ми се полагат законно... по право. Смешно ли ви е?

— О, не! Изобщо не ми е смешно. Начинът, по който се изразявате, е... Но няма значение! И после?

— После... нищо. Това е всичко. Ама вие прекалявате. Да не съм ви служител. Когато ви дадох моите капитали, вие...

Ермантие стовари пестник на масата и скочи тъй буйно на крака, че ръбът на масата бълсна Юбер в гърдите. Той също стана.

— Много си позволявате, Ермантие — потрепери гласът му.

— Че мълкнете де! — крясна Ермантие. Той вдишваше на пресекулки, обърнат към градината, стушил глава между раменете, сякаш нащрек пред някаква опасност.

— Не усещате ли? — промълви той. — Мирише на бор!... Да, никакво съмнение вече... Боров мирис... Вдъхнете, сам ще се уверите.

Юбер пое малко въздух, наблюдавайки недоверчиво Ермантие.

— Наистина. Мирише на бор.

Ермантие се подпра на масата, която изскърца под тежестта му.

— Не — рече той. — Безполезно е да ме баламосвате само за да ме успокоявате. Не.

Натъртваше на всяка дума с някаква отчаяна ярост.

— Не... Не може да мирише на бор... Няма борове... на километри наоколо... и това ви е известно, Юбер.

Тежко седна, опира слепоочията, челото си, свали очилата и прокара пръсти по орбитите си, по неравните уплътнени краища на затворените рани.

— Уверявам ви — настоя Юбер. — Наистина мирише като на бор... Не е много силно, но и аз вече започвам да го усещам...

— Благодаря ви, Юбер... Много любезно от ваша страна, но няма смисъл да се преструвате, че съм прав... Не съм прав. Усещам мирис на бор и греша, това е всичко... и вие не можете да ми помогнете. Никой не може да ми помогне... Бихте ли ми сипали малко кафе?

По-близък тътен дълго громоли, последните му вяли бутежи загълхнаха, подмятани от ехо на ехо.

— Времето е едно такова, тежко. Би трявало да се приберем.

— След малко.

Ермантие изглеждаше съсипан. Той погълна кафето си на две-три бързи гълтки, изчака малко, замахна с ръка пред лицето си, като да изпъди невидими мухи.

— Юбер... кажете ми по мъжки... много ли съм се... променил? Болнав вид ли имам? Нали не ме виждате всеки ден, вие по-добре бихте могли да прецените.

— Изглеждате по-неспокоеен, по-нервен... Така...

— Отслабнал съм, нали?

— Да.

— Благодаря, Юбер. Поне вие имате смелостта да сте откровен. И преди малко... не беше истина... не усетихте да мирише на бор?

— Не.

— Ето така трябва да се приказва.

— Но не бива, скъпи приятелю, да придавате значение на подробности, които са...

— Оставете! Оставете!... Естествено това са само подробности... Разбрано. Приемам вашия Курсел. Може би и за него да съм сгрешил.

— Забележете, не е късно да го замените, ако това ще ви достави удоволствие. Ето Матиас например...

— Не искам да ми се доставя удоволствие. Оставете Курсел! Отнесете всички тези документи, Юбер. Давам ви карт бланш... Да, наистина ми се струва, че не бих могъл да се върна в Лион следващия месец. Лека нощ, Юбер. Имам нужда да се разходя малко... Колко е часът?

— Десет. Съвсем тъмно е.

— Това не променя нещата. Лека нощ.

Ермантие пое по алеята. Чуваше Юбер да влачи масата под верандата. Чуваше и щурците навсякъде около себе си. Тежка гореща дъждовна капка падна на бузата му, стече се към устата. Той вървеше, извил тяло, с едното рамо напред. Вече не можеше да ходи по друг начин. Заради стената. А нощта силно ухаеше на бор. Игличките на бора, шишарката, полуотворена, сълзяща смола. Сега боровата миризма изместваше всички останали. Всяко вдишване беше като рана. „Ще мине, повтаряше си той, ще мине... Ето, вече минава!“ Вятърът подухна влажен и градината отново замириса на карамфили, увехнали рози, мъртви листа. Ето. Свърши! Кризата мина. Друг, по-

сilen напор донесе бученето на океана, леко блудкавия лъх на оголените от отлива пясъци, локвите, тълстите чайки. „Все същият съм си обаче — изненада се Ермантие. — Имам усещането, че съм си същият. Бих могъл да работя, да правя изчисления, дори открития! Ала бъркам. Вече сбърках за Рита. И ако започна да работя и да изчислявам, един господ знае какво би могло да се случи!“

Направи още няколко крачки, спря, защото изведнъж вече не откриваше пътя си. Докъде ли бе стигнал, потънал в тези глупави мисли? С крак опира пред себе си, около себе си, както едно време, когато ловуваше в блатата, а почвата му се струваше опасно пружинираща. Обувката му се удари в циментов бордюр и той тутакси се ориентира. Намираше се на пресечката на двете централни алеи, до прасковата, малкото тригодишно дръвче, което бе посадил миналата година. Само какъв вой бе надала Кристиан! Праскова в цветна леха! Ами симетрията! И кому било нужно плодно дръвче? Да не били селяни. Пък и прасковите на пазара били по-хубави. Кристиан не обичаше нито дърветата, нито животните. А цветята ѝ бяха само заради удоволствието да ги къса и да ги подрежда във вази. Естествено него не го търсете за изкуството да се аранжират букети. Дръвник някакъв, биваше го само да печели пари. Тя щеше да види... Ако бъде принуден да отстъпи ръководството... Ако Юбер го поеме, щеше да е само за няколко месеца... „Всъщност — помисли си той, — бих се чувствувал по-добре в някоя болница, в някое лечебно заведение.“ Думата го изпълни с горчивина. Плю. Жаден беше. Чувстваше се изсущен, порест, прояден като костите, изхвърляни от вълните, тъй леки в ръката. Да можеше сега да стъпи на някоя друга заровена в земята мина и тя да избухне под него, разпръсквайки надалеч неговите мисли и кошмари. Да. Дотам беше стигнал. А през това време Максим...

Непоносими образи се занизаха в съзнанието му, голи тела с главата на Кристиан... Той простена, протегна ръка към дръвчето. Може би една праскова би утолила тази отвратителна жажда.

Ръцете му ровеха из празното. Той сложи крак в меката пръст, пристъпи. Други капкипадаха около него, всяка със собствен шум и толкова тежки, като да бяха плодове от раздрусано дърво. Прасковата се криеше там някъде, пред него. Но къде? Ермантие се върна на алеята. Нямаше да им позволи да си играят повече така с него. Да

видим! Пресечката на двете алеи. Значи там, в ъгъла... Никаква грешка не беше възможна. Отново тръгна, размахвайки ръце във въздуха, преброи три крачки, четири... пет... Трябва да я е подминал... Може би малко по-вдясно?... Не, вдясно нямаше нищо... Нито вляво... Нямаше вече праскова. Изчезнала беше. Ермантие се препъна в циментовия бордюр, едва не изгуби равновесие, повдигна лакът напред, за да се предпази. Ала никой не го заплашваше. Нощният вятър духаше по-силно през градината. Леки плъзвания, потрепвания на клони, многогласна жива гълчава запълни тишината. Ермантие трябваше да се бори с желанието си да се обърне кръгом и да побегне към къщата с опасност да се пребие.

„Много добре, значи дръвчето го няма. Тя го е изкоренила. За да има последната дума.“ Беше почти доволен от това обяснение. А и нямаше друго. Защото в края на краищата... той притисна длани една към друга... ако прасковката беше тук... ръцете му нямаше как да се изльжат. Той сведе поглед, сякаш би могъл да ги погледне, да ги насырчи. Усещаше ги как се докосват, бяха бдителни, послушни и верни. Нищо, че им се беше сторило... Но не. Нямаше вече прасковка.

Прибра се, без да бърза, с огромното присъствие на градината зад гърба си. Бурята бе престанала да тътне. Ами Максим?... Максим отдавна трябва да бе изпушил своята цигара. Просто извинение, за да се оттегли. Може би щеше да прекара нощта навън, в дюните!

За последен път Ермантие вдъхна дълбоко, преди да затвори вратата на верандата. Въздухът мириаше на мокра прах. Как би могъл да ухае на бор. Чу някакъв котарак, по-скоро котка, да плаче от любов в нощта.

---

[1] Тясна крайбрежна ивица в Югозападна Франция. — Бел.
прев. ↑

V

Ермантие отвори прозореца и вдъхна бавно, дълбоко. Всеки нов ден сега щеше да бъде по-тежък от предишния. Заради страха. Каква в крайна сметка ще бъде присъдата на Лотие? Защото ще трябва да му признае всичко. Рита, боровете... боровия миризис... страхът, мръсния страх, винаги готов да се събуди. Лотие ще препоръча почивка и пак почивка, може би окончателно оттегляне от работа... Не, не чак толкова. И все пак...

Вече беше много горещо. Ермантие без труд отгатваше синьото, насилено синьо небе и отвъд парка ниските ливади покрай морето, без нито едно дръвче, нито едно храстче. И отново поглеждаше дълбоко-дълбоко въздух, та чак му се замая главата. Нищо. Поне нищо неестествено. Влезе в тоалетната и откри на полицата, където оставяше гребена си, четките си и шишето с одеколон, електрическата самобръсначка, донесена от Кристиан. Знаеше, че е бяла, с четири ножчета и струва три хиляди франка, но онова, което държеше в ръка, беше само нещо цилиндрично, продължено с шнур. Не насищаваше въображението, не събуждаше никакво удоволствие. Дори нямаше желание да я включи, да я чуе как бръмчи. Друга мисъл го измъчваше, абсурдна като всички, завладели съзнанието му от няколко дни: сигурен беше, че когато бешеоловил боровото ухание, не бе престанал да усеща мириза на цветя и прегрятата пръст. Миризмата на бор бе по-силна, но същевременно и другата присъстваше. Тоест същите тайнствени нерви, предали неточното съзнание, бяха в състояние да доставят и друго, неподлежащо на съмнение. И точно това изглеждаше невероятно. Това двойно и противоречно свидетелствуване... Ермантие си спомняше лабиринта, в който се беше изгубил, когато беше на осем години. Отвън бараката не се различаваше по нищо от останалите панаирджийски бараки, И той смело бе пуснал монетата си на гишето. И после внезапно се бе озовал сам в мъждива светлина, от всички страни притиснат от стени, между които трябваше да намери пътя си. Чуваше се — но къде? — трополене, шумолене, викове, двусмислена и

заплашителна гълчава, но какво друго да правиш, освен да напредваш, опрял ръка о платнената преграда, която се огъваше при най-малкия натиск. Излизаше на кръстовища сред криви огледала, в които се виждаше като блестящ пирон с кошмарна глава отгоре или като страховита жаба с разтеглена зееща уста. Беше се опитал да тича, сторило му се бе, че го преследват, и накрая бе изскочил на светлото сред шумната музика на въртележките. Скрил се беше зад един фургон, за да повърне. Ето какво изплуваше сега в паметта му. И сякаш още усещаше на върха на пръстите си грубото платнище, допира до меките стени, на които се бяха опитали да придадат вида и цвета на камъните в подземие. И му се струваше, че отново броди из лабиринта.

— Ришар!... Мога ли да вляза?

Без да чака отговор, Максим прекоси стаята.

— Имаш ли аспирин?... Нещо съм отпаднал... Струва ми се, че ме хваща хрема. Все пак е глупаво през юли!

— Просто си сдал фронта, малкия. И ако не обърнеш внимание на себе си, ще ти изиграе лоша шега, и то без да се бави. Погледни в нощното шкафче.

Ермантие се приближи до стената вдясно от умивалника. Ръката му се смъкна по лакираната повърхност. Опипваше предпазливо, защото контактът беше нащърбен. Ще трябва да накара да го сменят сега заради електрическата самобръсначка.

— Няма нищо в нощното шкафче — обади се Максим.

— Тогава... погледни в гардероба... в средното чекмедже.

Ръката му срещуна цокъла, плъзна се по ръба надясно, върна се назад. Той се смъкна на колене, заопипва с две ръце стената. Контактът трябваше да е там, точно под окачалката за пешкири.

— Какво ти става? — попита Максим от прага.

— Нищо... Търся... контакта.

— Ама той е от другата страна. Вляво.

— Все пак няма ти да ме учиш къде е контактът.

Максим взе самобръсначката и тя внезапно забръмча.

— Работи страхотно — отбеляза Максим. — Искаш ли да те избръсна?

Не. На Ермантие изобщо не му беше до бръснене. Той невярващо стискаше жужащата самобръсначка. После пипна обтегнатия шнур, който свързваше мотора с контакта. Накрая се наведе, откри щепсела,

втъкнат в порцелановия кръг. Контактът беше цял-целеничък, без нито една драскотина, съвършено гладък по цялата повърхност. Ермантие изтегли шнура.

— Тук ли си, Максим?

— Естествено! Какво не е в ред сега? Не ти ли харесва тази самобръсначка?

— Максим?... Какво са направили в стаята ми?

— Моля?

— Сигурен съм, че има нещо... Контактът преди беше вдясно и беше счупен.

Максим се изкиска присмехулно и нехайно, с този смях често бе дразнил брат си.

— Та това ли те тормози? Бедни ми старче, малко ти трябва... Не си знаел, че тоалетното ти помещение е потегнато, а?

— Потегнато ли?... Че откога?

— Ами... от Великден.

— Кой взе решението? Кристиан ли?

— Че кой друг искаш да бъде? Работниците бяха подръка, поправяха оградата на парка. Случаят не бе за изпускане! Агостиини предложи да свърши всичко наведнъж. Ти сам му беше посочил какво е необходимо да се поправи: по-специално, покривът. Не си ли спомняш?

— Все тая!... Можехте да ме известите.

— Така е... Само че ще признаеш, че имахме други грижи. Особено Кристиан. Агостиини потегна цялата вила, прегледа електрическата инсталация.

— Ами градината, пипа ли градината?

— Не той. Екипите по обезвреждане на мини. Но успокой се, не я съсилаха много.

— Ами парка?

— Паркът, да. Здравата си изплати. Вдигнаха във въздуха бункера, изпроизсякоха дърветата. На места е като терен за маневри.

Максим напълни чаша от крана и гълтна няколко хапчета.

— Кристиан трябва да се е възползвала — измърмори Ермантие.

— Нали искаше всичко да промени! Натягваше, че съм бил купил типова вила.

— Какво си измисляш. Агостиини направи отново целия покрив. А останалото просто потегна... Стаята за гости например... Ще се съгласиш, че имаше нужда... Е, Кристиан ще ти обясни всичко по-добре от мен.

— Само не намериха начин да поправят телефона — изръмжа Ермантие. — Страхуваха се, че непрекъснато ще се обаждам в завода...

Максим се засмя отново, закашля се, наля вода в чашата.

— Имам бодеж в гърба... Мръсна работа... Къде смяташе, че се намираш, смешнико? „Какво са направили в стаята ми?“ Само да беше се чул! Какъв тон, деца мои!

— Хайде, стига. Да те видя, ако беше на мое място! — изсумтя Ермантие.

Той отново включи самобръсначката, прокара я по челюстта си, бе доволен да почувствува кожата си мека, гладка, свежа.

— Давам си сметка, че съм невъзможен. Ту ми се струва, че аз се променям, ту ми се струва, че нещата вече не са същите. Откакто загубих зрение... не зная как да обясня... сякаш съм сменил тялото си с друго и същевременно съм пренесен в нов свят, чужд и опасен.

— Би трябвало да използваш бастуна — рече Максим. — Да опипваш с него около себе си.

— Не, не разбиращ. Не става въпрос за това. Ето... снощи в градината... усетих мириз на бор.

— И ти ли?

— Как, нима твърдиш, че...

— Твърдя само, че снощи усетих силен мириз на смола. Нищо повече. Разхождах се покрай дюните. На километри наоколо няма нито един бор. Но бих се заклел, че вървя под борове. Мисля, че това е феномен, предизвикан от жегата, от буреносното време.

— Максим! Ще се закълнеш ли пред мен, че не казваш това само за да ме успокоиш?

— Но не, честна дума! Впрочем не виждам защо тази миризма на бор ще те беспокои. Хайде, старче, съвземи се... Чакай, дай на мен.

Максим внимателно поглежда самобръсначката и я пълзяна по скулите на брат си, сетне около устата и край ноздрите. Този лек допир по-добре от думите изразяваше приятелство и разбирателство, чийто магнетизъм Ермантие чувствуваше дълбоко. Остави се послушно,

въртеше глава, издаваше брадичка, едва овладяваше трепета, когато дългите пръсти на Максим докосвала кожата му.

— Страхотно! — мърмореше Максим. — Ще ми дадеш тази машинка да я опитам... Никога не си бил по-гладко обръснат... Сега малко пудра тук.

— Благодаря — рече Ермантие. — Мога да ти кажа... снощи бях бесен срещу теб...

— Е, и? Не е за пръв път... Наведи се да ти сложа малко одеколон. Запускаш се! Не обръщаш внимание на косата си. И таз добра... Седни де, завива ми се свят.

Максим пръсна с пулверизатора и с няколко движения на гребена среса брат си.

— Вярно ли е — рече Ермантие, — че Марселин ти е любовница?

Максим подсвири между зъби.

— Колко си любопитен! Разбира се, че ми е любовница. Нима аз съм виновен, че всички се лепят по мен.

Смееше се безгрижно, неспособен да гледа сериозно на нещата, без никаква обида.

— Сигурно Кристиан те предупреди, а? — продължаваше той шеговито. — Че как може да е толкова старомодна! Значи ти е разказала, че и Клеман се навърта около малката и чака само сгода, за да ми скочи насреща?... Не, не се страхувай. Преувеличавам. Клеман прекалено зачита йерархията.

— Знаеш ли какво ми каза един ден Клеман, когато го съветвах да не надува прекалено сметките за гаража?... Буквално това: „Господинът си въобразява, че съм крадец... Може би други преди мен би трябвало да бъдат обвинени...“

— Мен ли имаш предвид?

— Аха.

— А ти какво мислиш?

— Нищо.

Максим хвърли гребена на полицата.

— Щом като е така! — гласът му беше треперещ, неузнаваем. — Всички са срещу мен, те, дето би трябвало... Добре! Тръгвам си тази вечер.

— А, не — рече Ермантие. — От теб искам само да кротуваш. Остави момичето на мира. Лекувай се. Усещам, че и ти си болен.

— То си е моя работа — пламна внезапно Максим. — Аз крадец! И таз добра. Бедни ми старче, само ако знаеше онова, което аз зная...

Силна кашлица го накара да се превие на две и водата отново заплиска в чашата.

— Ришар! — викаше Кристиан от двора. — Ришар!... Мога ли да се кача? Пощальонът току-що мина. Максим тръсна чашата върху мивката.

— До довечера — изръмжа той.

— Стой! — викна Ермантие. — Заповядвам ти да останеш. Идиот!

Братата на стаята се затръшна. Ермантие не се беше помръднал. Максим ли? Ще му мине. Гневно избухване, нищо повече. Нямаше да се махне. Къде би могъл да отиде със своите трийсет и пет хиляди франка? Приказки, само приказки. „Изморяват ме, божичко, колко съм уморен.“ Чувствуващ се кух като мъртво дърво. Животът му вече няма тежест, нямаше плътност. Всеки сблъсък с реалния, техния свят го оставяше по-разстроен, по-несигурен. Този контакт... една подробност сред многото други... И въпреки това го тормозеше... Защо беше вляво?... Кристиан влезе в стаята.

— Скарахте ли се с Максим? — попита тя. — Видях го да си отива, изглеждаше бесен.

— Не, не... Няма нищо.

— Казахте ли му за Марселин? Да смятам ли въпроса за уреден?

— Почти.

— Почти ли? Не мога да ви позная вече, Ришар.

— Не ме намирате достатъчно енергичен, така ли? — Надигна се уморено.

— Тези писма? От кого са?

— Едно от Жилберт и едно от нейния годеник. В Лион, изглежда, е страхотна горещина.

— Така ли? Все още ли старият Курило разнася пощата?

— Все той! Каза, че в близките сутрини ще влезе да ви види.

— Не е бързо. Колкото съм красив за гледане! Кристиан, пропуснали сте да ми кажете, че Агостиини е работил по къщата.

— Вероятно... Сигурно съм забравила и много други неща.

— Изпрати ли сметката?

— Още не. Но мога да му я поискам.

— Не... Клеман тук ли е?

— Разбира се.

— Бих искал да изляза след малко... Нали не ви трябва колата?

Усети я, че се колебае, и добави:

— Ако имате да пазарувате, не се притеснявайте. Аз мога да почакам.

— Не искате ли да ви придружа — рече Кристиан някак стеснително.

— Да, искам — прошепна Ермантие. — Дори мисля, че ще ми достави удоволствие.

— Хайде, тогава веднага, докато няма още хора.

Беше се изпуснала. Не посмя да замаже гафа и останаха безмълвни, заслушани в една голяма муха, която се бъркаше между гънките на пердетата. Ермантие докосна машинално белезите под очилата си.

— След малко — рече той накрая. — Ще се видим долу.

Бяха отчуждени повече от когато и да било. За първи път Ермантие си помисли, че ако не трябваше да се връща в Лион след ваканцията, би предпочел да остане сам в имението. Щеше да се намери някоя местна жена да му готови и да му чисти. Може би беше страшен за гледане? Блеш се беше стреснал пред вида му, колкото до старата Бланш, когато й беше предложил да се върне на работа при него, нима не му беше отговорила: „Не... Вече не.“ Ами колебливостта на всички, като че ли правеха усилие, за да го заприказват! Какво тогава да кажем за тези в завода... Ермантие се застоя за миг пред огледалото, сетне наведе глава и прекоси стаята. Спря отново в коридора, заслушан в притаената къща. Винаги бе презирал грозотата. Сега беше грозен. Повече от грозен. Обезобразен. Не беше за показване. Но никой не би признал това пред него. Пак биха го изльгали... Така че никога нямаше да знае със сигурност дали...

Тежко изкачи стълбището и с протегнати напред ръце се насочи към тавана. Тутакси разпозна миризмата на стара хартия, прах, струпани куфари, която обичаше. Вдигна ръка над главата си, усети дървото на скелета на къщата, грапаво, на места нацепено и осеяно с ръждиви пирони. Прозорчето беше някъде тук, съвсем наблизо. Ето,

дланта му хваща дръжката, опипва стъклата, разкъсвайки тънки паяжини. Маджунът на прозореца беше нов. Агостили беше минал оттук. Ермантие пристъпи под чупката на покрива, опипа летвите, които поддържаха керемидите. Дървото беше сухо и миришеше на дъскорезница, на стърготини. Да. беше направено каквото трябва. Върна се към вратата, потърси ключа за осветлението, откри металната тръба, скриваща жиците. Нямаше причина Агостили да е претупал работата си. Но всъщност Ермантие бе хранил друго, по-жестоко подозрение!

Той слезе на първия етаж, стигна до дъното на дългия коридор и влезе в стаята за гости. С широко разтворени пръсти прокара длани по тапетите на стените. Допирът беше като от нещо студено и гладко. Предишните тапети бяха надигнати на места. Тези изглеждаха поставени неотдавна. Зелени ли бяха, със златна нишка? На драго сърце би жертввал двете си ръце в деня на експлозията, за да запази поне едно око, да вижда било и мъгливо, вместо да води това съществуване на къртица. Ориентира се, откри мивката. Порцеланът му се стори качествен на пипане. Агостили не се беше скъпил.

Ермантие тръгна по коридора, чу пода да скърца. обърна се:

— Юбер?

Никой не отговори. Нямаше никои. Поне беше сигурен, че на завоя на стълбището никое криво огледало няма да отрази образа му. Лабиринтът вече бе празен и тъмен. Стъпало след стъпало той се спусна долу. Кристиан го чакаше в преддверието.

— Клеман е готов — рече тя. — Къде искате да отидете?

— Никъде. Искам просто да походя по пясъка, да чуя морето...
Тук започвам да се задушавам.

Тя хвана ръката му, не за да го води, а в изближ на нещо, което може би не беше единствено състрадание.

— Кристиан — прошепна той, — колко мило е, че ми посвещавате един час.

Той забеляза, че гласът му е смирен и в миг го обзе онзи глух, дълбок гняв, който от детството му непрекъснато извираше като пареща вода у него.

— Ремонтът, изглежда, е извършен грижливо — поде той. — Би трябвало да се плати на Агостили. Максим ме увери, че градината е в добро състояние.

Стигнаха до мястото, където се пресичаха двете алеи.

— Не знаете, че вашето дръвче има три праскови — рече Кристиан.

Не си направи труда да отговори. Прекрачи бордюра, протегна ръка и пръстите му се бълснаха в клоните, вмъкнаха се под листата до тънкия ствол, лепнещ на места от мъзга. Не можеше да овладее треперенето на ръцете си.

— Три праскови — повтори Кристиан. — Искате ли да...

Истина беше. Ермантие ги откри, мъхести, хладни, вече меки под палеца. Оси бръмчаха около главата му. Или пък бяха вътре в главата му? Дръпна крака си назад с усилие на цялото тяло, сякаш го отスクубваше от блато.

— Да се махаме — изломоти той.

В колата той се сви зиморничаво в ъгъла. Автомобилът зави наляво. Клеман вероятно имаше намерение да мине по каменистия път, наричаха го „частния“, дето се провираше през хилавите поля до дюните. Но имаше ли значение къде отиват? Ермантие скришом избърса палеца на дясната си ръка о носната си кърпа в джоба. После с показалец изчегърта от върха му останалата мазна влага. Да можеше така да изтрие и крайчеца от мозъка си, където още е полепен спомена за празната, празната леха. Защото снощи тя беше празна. Или поне ръцете му бяха установили, че е празна.

Буикът возеше така плавно, че не се усещаше никакво друсане, но през полуотвореното стъкло влизаше силен, наситен с ухания въздух, който разбуждаше познати образи: морска шир, бели платноходи, коне, изправени в края на пасбищата.

— Искате ли да се разтъпчете?

— Да — рече Ермантие тихо.

— Ще спра до мелницата — предложи Клеман.

Мелницата на Плантиво. Ермантие за малко не я бе купил заради изгледа ѝ към океана. Може би и защото крилете и механиката бяха още в пълна изправност. Плантиво, собствениците на заводите за брашно от Жонзак, бяха превърнали старата мелница в някаква отвратителна вила, където не идваха никога. Ермантие слезе, помириса нервния въздух.

— Морето е много спокойно днес — забеляза Кристиан.

Би предпочел да не казва нищо, да го остави да се оправя сам. Впрочем той се ориентираше с лекота. Мелницата вляво, вдясно плавно снишаващият се бряг, който се вдаваше във водата като тебеширен нос, наподобяващ закотвен кръстосвач. Отпред — сивото море. На хоризонта струпани облаци, откъдето с настъпването на вечерта ще се подеме канонадата на далечна буря. Ермантие изопна рамене. Сякаш се бе отърсил от никаква злокоба. Съжали, че не може да се затича към живата вода.

— Ела! — рече той.

И се отдалечи с широка плъзгаща се крачка, очертаваща две следи в пясъка.

— Оставете ме да ви водя, Ришар. Оттук! Оттук! Беше извикала с внезапна уплаха.

— Ако падна, няма да се ударя много, не е ли така? — изломоти той.

— Ние сме точно на върха на дюната — рече задъхано Кристиан. Ермантие се усмихна.

— Като ви слуша човек, ще помисли, че сме на върха на планина. Та това е само дюна. И склонът е толкова полегат.

— Хайде, върнете се! — подкани го Кристиан. Вятърът душише между тръните и тамариска. Дочу се писък на чайка, съвсем крехък в смълчания простор. Пейзажът изглеждаше тържествен, леко вцепенен, ширнал се до безкрай в мрака, чийто пленник беше Ермантие. Ако Кристиан не бе изрекла думата „връх“, Ермантие вероятно не би изпитал острото усещане за пропаст. Той отстъпи. Нещо странно ставаше с него. Кристиан беше казала: „Вашето дръвче има три праскови“ и дървото се бе изпречило пред него. Сега казваше: „Не пристъпвайте“, и той не можеше да възпре световъртежа, нищо че виждаше в съзнанието си меката пясъчна заобленост покрай брега. И за дете би било игра да се съмкне по нея. „Като рохко яйце ли съм станал?“ Разходката изведнъж изгуби всякакъв интерес за него. Облегна се на Кристиан и се оставил да го води.

— Най-високата точка на прилива е — обясни тя. Така да бъде. Прилив или отлив, нали не можеше да види морето. Пясъкът скърцаше под подметките им, от време на време пропукваше нещо, сигурно кости на сепия.

— Бих искал да отида до вълните — рече Ермантие. Сега стъпваха на по-твърдо. Морето не издаваше почти никакъв шум. Вместо както обикновено да се хвърля върху брега, да се разбива с глух плясък, търкаляйки камъчета, то изпращаше само леки вълнички, чието приплискане контрастираше с усещането за необятност. Ермантие се бе приготвил да чуе могъщото бучене, а водата в краката му бълбукаше като извор. Наведе се, усети я да тече между пръстите му, хладка, леко лепкава, искряща на пясъка като шампанско в чаша. Вкуси я. Беше блудкава и горчива. Това поне беше безспорно.

— Бихме могли да идем до скалите Кардино — предложи Кристиан.

— Предпочитам да се прибера — отвърна Ермантие. Мястото му вече не беше тук. Достатъчно му беше да знае, че морето продължава да съществува, че ловците на скариди разхождат своите мрежи край нос Шарпантин, където самият той предишните години... Тежко се опираше на ръката на Кристиан като прохождащ след дълго боледуване, замаян от вятъра. Бе доволен, когато се отпусна върху меката седалка на колата. Клеман безшумно обърна. Кристиан бе замъкнала. Може би го наблюдаваше със страх или със съжаление, или с досада? Ето сега би искал да я чуе да бъбри. Чувствуващ се виновен, задето бе поискал да излезе. Пареше му на езика, там, където водата го беше докоснала. Кожата на палеца му продължаваше да е мъхната от плода. Кое от двете свидетелства беше истинското? На кого, на какво да вярва?

Буйкът спря пред гаража.

— Оставете — рече Ермантие. — Нямам нужда от никого.

Той разкопча ризата си, избръса шията си. След завоя на алеята вече не можеха да го видят. Спра до дръвчето. Плахо опира въздуха, хвана един клон. И бързо-бързо откъсна една праскова, силно впи зъби в нея. Изненадан бе от топящата се сладост, изпълнила устата му. Да, беше истинска праскова, добре узряла.

VI

Ермантие се върти в леглото. Изрива одеялото, чаршафа. Диша шумно. Стене. Сетне застива по гръб в позата, в която едно време отваряше очи, щом се събудеше. Само че около него е неизменно черна нощ и той вече не знае дали спи, дали сънува, или пък излиза от мрака на безпаметността, за да се потопи в мрака на съзнателния живот. Чува гърьмотевица, шумоленето на дъждъа. Спомня си... Салона, партията бридж. Струва му се, че е спал дълго. Бурята започваше, когато Юбер раздаде картите. Максим, прибрали се малко преди вечеря, кашляше непрекъснато. Кристиан мълчаше. Само Юбер изглеждаше доволен от играта. Оценяваше развоя, даваше съвети, спореше с Максим, който, както винаги, правеше изумителни грешки и после упорито се оправдаваше. Бридж между трима, каква глупост!

— Чуйте, Ермантие, бъдете ми свидетел — провиква се Юбер.
— Нали винаги трябва да се атакува в дългия цвят на партньора? Това е класика! А той настоява, че по-лесно можел да вземе ръка с поп спатия!

Максим отвръщаше заядливо. Всички забравяха, че той е сляп и картите не значат вече нищо за него. Измъкна се безшумно, като ги остави да се разправят за някаква неуместна атака с пика.

— Лека нощ! — провикна се Юбер. — Ще се качим след малко.

Ала по възбудата в гласа му лесно можеше да се отгатне, че играта не е към своя край. Дали бяха свършили вече? Сигурно са се разотишли да си легнат, бесни един срещу друг. И какво от това?... Колко далеч е времето на партиите бридж, на блестящите събирания, от които се връщаха призори!...

Ермантие сключва длани под тила си, заслушан в шума на дъждъа върху листата. Представя си големите сини светковици, изписващи силуeta на щорите върху пода на стаята. Вече не му е толкова горещо. Мигрената му затихва. Както е легнал по гръб, има на разположение цялата нощ, за да прецени. Но какво точно? Хайде, малко смелост. Гърьмотевицата боботи по-глухо. Сигурно всички спят. Свеж повей

идва откъм прозореца. Ермантие е изправен срещу себе си, както се случва от време на време в сърцето на нощта. Внезапно се чувствува като пред съдник. Своя съдник. Вече е много късно да търси лъжа, извинение, извъртане. Истината е, че той не е Силният Човек! Ох, не е лесно да признаеш пред себе си подобно нещо! Силният Човек, Магнатът, ето за какво се мислеше още след първото си откритие. Целият му живот бе построен върху твърдата му вяра, че никой не може да се сравнява с него. Лека-полека принуди другите да му се подчиняват. Той бе Магнат по начина, по който се обличаше, диктуваше кореспонденцията си, поздравяваше портиера с вдигане на пръст. Той бе Магнат с Максим, плащайки сметките му, без да мигне. Също и с Кристиан, създавайки за нея лампи с всевъзможна форма, запалвайки над големия град огромни светещи реклами, които провъзгласяваха неговия успех и могъщество. И след злополуката бе продължил да бъде Магнат, когато с омотана в превръзки глава се самозалъгваше, че е в състояние съвсем сам да продължи устрема си, гигантското си усилие. Нали това би било във възможностите именно на един наистина силен човек. Той вече не може. Страхува се.

Ето накъде трябва да насочи цялата си мисъл: иначе няма ни най-малко основание да се страхува. Предприятието му върви задоволително, Юбер е всеотдаен, Кристиан от месеци се грижи за него с похвално търпение. Такива са фактите. Солидни. Неоспорими. Има и други, по-скоро успокоителни: храни се добре, спи сносно, мигрените му се разреждат. Значи страховете на Лотие са били прекалени.

Ермантие се прозява, извърта се на хълбок. Откакто прехвърля едни и същи мисли в главата си, имал е време да подреди аргументите „за“ и аргументите „против“. Познава силата и слабостта на всеки от тях. Знае, че не е луд и никога няма да бъде луд. Тази точка изобщо не подлежи на разискване. Затова пък допуска, че страда от известни нервни смущения. Така. Оттук нататък трябва да напредва внимателно. Достатъчни ли са подобни смущения да разколебаят един истински Магнат? Не. Един истински Магнат би постъпил храбро в специализирана клиника и би се отървал от тези малки халюцинации като от случайно прихванати паразити. Тогава защо той, могъщият Ермантие, не влезе в клиника? Защото може би не е недоволен... всъщност... да има извинение да отстъпи ръководството, поне

временно, на Юбер. Защото — наистина трябва да си заобиколен от самата и мрак, за да се осмелиш да стигнеш толкова далеч, — защото новият експеримент може да се провали, новата крушка може да бъде фиаско. В такъв случай толкова по-зле за Юбер! Трябва ли да се съобразяваш с човек като Юбер? Оглупял от добро възпитание, видиотен от благочестивите отци, но не забравящ, че един правилно вложен капитал трябва да носи 15 на сто печалба! Значи никакво значение, ако бъде принесен в жертва. Главното в случай на неуспех — защо да не признае пред себе си, щом е вярно, че никой да не може да го обвини, него, Ермантие, че се е провалил в начинанието си. Защото начинанието е рисковано. Онези, които подмятат, че неговите открития били само бълф, имат известно основание. Неговите открития просто представят по нов и привлекателен начин вече познати неща. Колко го болеше от обвиненията, че просто шмекерувал. Но тази нощ той вече не страда. Достигнал е дъното на бавното спускане навътре в себе си. Поне тази мрачевина е още приятелска. Защо да се срамува, че не му е достигнала гениалност? Едно време, да, беше мечтал да изнамири машини, които да революционизират света. Началото бе положено с откриването на новата жичка. Началото на богатството! Малко след това се бе оженил за Кристиан. В онзи момент Кристиан несъмнено бе заслепена от неговия успех, от неговата сила, от неговия устрем. С грубата си голяма глава с чело на мислител той изглеждаше предопределен за някаква смайваща съдба. Ако беше продължил да изнамира толкова оригинални неща като тази метална жичка, благодарение на която цената на крушките бе спаднала с двайсет на сто, тогава... всичко би било различно, разбира се. Само че открития не се правят по поръчка.

Раздразнено сривта завивката. Тътенът на гръмотевиците се разрежда, отслабва. Излиза вятър и раздвижва нещо откъм прозореца... нещо, което скърца и се удря о стената; вероятно щорите са били зле закрепени. Хич не му е до щорите. Ермантие си мисли, че ако беше получил по-солидно, по-научно образование, би могъл да реализира заложбите си. Наистина той усъвършенствува методите на производство... Но и един умен сменен майстор би могъл да направи това вместо него... Той увеличи производителността на завода, без да обръща внимание на рисковете... Важен беше погледът на Кристиан. Този поглед, който малко по малко се отвърна от него... Трудно е да се

каже кой пръв бе виновен! И все пак той представлява ценност, истинска ценност, въпреки своите грешки, слабости и недостатъци. Дори и сега е способен да успее там, където един посредствен човек би се провалил. Доказателство — ударът с тази крушка с естествена светлина. Крушката сама по себе си е технически шедъвър. Но щом бъде пусната на пазара, конкурентите биха могли да я имитират. Просто въпрос на оборудване. А що се отнася до съоръженията, картелът е в по-изгодна позиция от него. Значи за няколко месеца трябва да се завладее пазарът. Както в покера. Ако имаше очи, щеше да спечели играта. После... би могъл да си осигури млади инженери, излезли от Политехниката... Внимание! Ето точно тук той неволно се самозаблуждава. Защото дори и да притежаваше зрението си, пак можеше да свърши катастрофално. Дискретно го предупредиха от различни страни... хора, близки до правителството... За да успее, трябвало да приеме известно съюзничество. Картелът бил могъщ, решен на всичко... Толкова по-зле тогава! Юбер ще бъде на топа на устата.

По дяволите тази щора. Ермантие става, придвижва се покрай стената. Като минава пред камината, докосва часовника с махало, отваря стъклото и внимателно опипва стрелките. Дванайсет и пет. Невероятно! Струващо му се, че нощта е към своя край. А всъщност е спал само два часа. Трябва да пропъди всички глупости, които се реят като облак прах в главата му. Отива до прозореца. Вятърът е развил щорите и едната се бълска. Дъждът плющи по камъните, по земята, по листата. Ермантие се навежда леко, капки обсипват лицето му. Той вдъхва дивия аромат на мократа градина и остава така, защото градината под бурята му напомня самия него. Мисълта му отново отскача към Юбер, който ще бъде пометен. Всъщност всички ще бъдат пометени. Ала самият той вече не рискува нищо. Трябва му само легло и една търпелива ръка да го храни. Ще намери това във всеки приют за слепи. След торнадото дали не би могъл да започне истински всичко отначало, съвсем сам. Да, най-вече, сам! И този път всички ще бъдат на негова страна!

Отдръпва се от прозореца, без да изпуска нишката на своя размисъл. Но нали всичко е огледал, всичко е претеглил, от какво тогава се страхува? Няколко дни живя в истински кошмар, сега вече може да признае това пред себе си, без да се срамува. Този свят с

деформиран облик, нещата, които вкупом му изневеряваха, като предателски рухващи под тежестта му парапети... друг не би издържал това изпитание. И му е ясно, че кошмарът още не е свършил, няма да свърши, защото един слепец, който отказва да се обучи да контактува по нов начин със света, който упорства да живее както преди сред престаналите да му се подчиняват предмети, е обречен на странни грешки. Само че въпросът не е в това...

Ляга отново. Изведнъж му става студено. Придръпва върху себе си свляклата се завивка. Не, въпросът не е в това. Той се изплаши от случката с Рита. Да, изплаши се и от боровия мириз, и много повече от преоткритата прасковка... Страх, че може да е вече само един непоправимо повреден клетник, но също и страх, че е в опасност. Вече не си спомня кога за първи път е изпитал това опасение, отначало тъй смътно, че не бе успял да го разгадае веднага. Беше в Лион. После се конкретизира, но си остана съвсем размито. Всъщност това е най-абсурдното от всички абсурдни усещания, които непрекъснато го тормозят. Но то присъствува неизменно в страха от преградата, от стената, разяждащ нервите му. Дали пък да подушват опасността не е привилегия на изгубилите зрение? Слепият кон в мините предчувства катастрофата много преди експлозията на гризу. Някъде се тай опасност. Може би не за него. Може би за Кристиан... или за Клеман. Друга, още скрита в земята граната? Каква лудост е било да избере като място за почивка тази почти изгубена сред ниските крайморски земи вила, около която немци и партизани са водили престрелки? Дали пък духът му, изключил от видимия свят, не приема, подобно на медиум, разпръснати стари страхове? Хайде! Трябва да спи! Ала Максим обеща да мине през стаята му, преди да си легне. Максим спи. Всички спят. Топлината пълзи нагоре по крайниците на Ермантие и мислите му се накъсват. Но той продължава да чува дъжда и скърцащата щора. Отпуска се. Едната му ръка се изплъзва по гънката на чаршафа до пода. Стъклата се раздрънчават от някаква по-близка и по-силна гръмотевица и тътенът се отдалечава, търкаляйки се по огромен облачен склон. Веднага се обажда друг, тъй slab, че разбужда вниманието на Ермантие. Ръмженето на буника. Ермантие се повдига на лакът, Да, това е буикът, който се прибира. Чуват се дори гумите му, изсмукващи влагата от цимента. Колата завива и се насочва към гаража. Вратата се затваря без затръшване, задържана сякаш с ръка.

Явно Максим! Максим, чакал само брат му да се качи, за да се измъкне. Би могъл поне да поиска разрешение да вземе колата! Ермантие се отпуска по гръб. Най-странно е, че колата е излязла, без да го събуди. Бурята нито за миг не е била много силна. Не би трябало да му убегне шумът от мотора. Обръща се към стената. Но не обича това положение. И най-вече не обича да се обръща гърбом към врата или прозорец. Извърта се наляво. Дъждът ли е това, навят от вятъра, който пада по паркета. Някакво трополене пред прозореца. Достатъчно е да си лишен от очи и всички шумове имитират до побъркване преминаването на човешко същество. Тези капки по пода... досущ като шляпане на боси нозе. Нима и онази вечер в градината, когато вятърът си играеше сред цветята и листака, не му беше ужасно трудно, да се преобри с усещането, че в алейте се тълпят, все по-близо и по-близо, потайни присъствия. Дали пък усещането за опасност не би могло да се сведе до тази измамна представа? Главата на Ермантие бучи от думи и натежава на възглавницата. Но не е в състояние да спре механизма на вътрешното нашепване, което предшествува съня и всъщност го забавя. „Ще затворя прозореца и тогава ще заспя спокойно“, казва си той. И се унася, вижда се как става и прекосява стаята, обляга се на перваза и гледа звездите; вижда луната, която се спуска, съвсем бяла, към безкрайността на ливадите. Дървеният под проскърцва и той се стряска, отърска се от бълнуването. Този път наистина ще отиде. Спуска нозе на пода. Вече е съвсем вцепенен от съня и трябва да се опира о стената. Подминава камината, прозява се широко. Ако подът е мокър, Кристиан няма да пропусне да направи някоя неприятна забележка. Опипва пред прозореца. Дъските са съвършено сухи. Ни следа от вода. Ами тогава... Ох, сърцето, внезапно полудяло, ще му изскокне от гърдите. Вече е съвсем разбуден. Ермантие се обръща към вратата. Първо понечва да светне. Сетне се размисля. Не бива да губи хладнокръвие само защото нещо е вдигнало шум. Може вятърът да е подхвърлил листа, които са се пъхнали под някой мебел. Ермантие тихо се доближава до прозореца, после тътреши нозе, се връща към леглото и се отпуска с въздышка. Въздъхнал е, сякаш някой е могъл да го чуе. Често му се случва да играе за някакъв въображаем наблюдател. Остава неподвижен, но наострил слух, защото изобщо не си вярва за тази история с листата. Чува стъпки някъде далеч в приземния етаж. Може би Клеман се връща от Марселин? Или пък

Максим е жаден и отива да вземе бутилка от хладилника? Или може би не е никой? Защото вече изобщо не се доверява на сетивата си. Подът отново пуха. Не сухо, както при разширяване от горещината. А никакво скърдане, сякаш внезапна тежест се стоварва върху острие и го нагнетява. Господи, та това е нощна птица, влетяла преди малко. Я прилеп, я някоя заблудила се Кукумявка и сега удареното й крило стърже пода. Туй старо дюшеме, толкова малко му трябва, за да пропъшка. Но тогава защо е това вцепенение? Защо сърцето му се е качило в гърлото? Ермантие мрази нощните твари. Преди запалващо нощната лампа, хвърляше поглед и отново заспиваше... Липсва му точно този кратък поглед. Само да види, че нещата са си по местата; после мракът не е страшен. Ала споените му клепачи никога вече няма да се разтворят. Ето защо се чувствува толкова уязвим. Скърдането продължава да се разпростира по дървесните жилки. Премества се и в миг една неочеквана мисъл донася избавление на Ермантие. Котката... сигурно е котката. От покрива на верандата и по стъблото на лозницата, толкова е лесно да се изкатери до прозореца... Той се навежда и примлясва с устни, за да подмами животното. След като му я описаха, чувствува се способен да я понася, да я гали. Протяга длан, но никаква муцунка не се мушва в пръстите му. Гняв обхваща Ермантие. Но каква е тази идиотска мисъл, дето се е загнездила в главата му? Подът скърца, е, и какво от това? Какво доказва това? Цяла нощ ли няма да мигне, за да дебне шумовете като бъзливо хлапе? Тази малка буря на повърхността разкрива огромната маса на задушаващия го страх. Смъква краката си от леглото и докато нозете му опипом се мушват в чехлите, дланите му завързват шнура на халата.

Сега прозорецът е широко отворен. Вята ли го е бутнал? Дотам си стигнал, Ермантие! Изплашено да въртиш на всички страни лицето си със затворени очи. Да си съгласен да бъдеш смешен, жалък, само и само да отхвърлиш непоносимото усещане, че не си сам. Ако се лъже, ако наистина в стаята няма друг освен него, нищо по-лесно от това, да се увери. Насочва се към вратата. Три бързи широки крачки, съвсем неочеквани от страна на слепец. Нещо се бълска о крака на стол. Я гледай! Значи не е бил толкова луд!

— Кой е там? — пита той тихо.

Този неузнаваем глас, изближнал от нощта, докато загльхват последните отгласи на една немощна гръмотевица, го изпълва с

някакъв титаничен ужас. Обляга се на вратата, опипва ключалката, открива, че ключът е взет. Но не, нали понякога преди да си легне сам превърта ключа и го слага в джоба на сакото си. Ала сега няма сърце да рови из джобовете си. Важно е само онова, което се крие там, на няколко крачки от него. Отправя се към масата, която е в средата на стаята. Може би в същия миг някаква сянка се отдръпва, опитва се да се измъкне иззад кръглата маса. Или пък са лице срещу лице? Ермантие се опира с пестници върху дъбовия край на масата, накланя гърди напред. Дишане ли чува, или вятърът раздвижва пердатата? Бавно започва да обикаля масата. И чувствува, че с този халат, който го прави още по-едър и массивен, с бледното си напрегнато в гримаса лице, което сигурно плува в сумрака, той е по-внушителното видение, той сигурно смиръзва кръвта на другия... ако другият съществува. Да пръсне сърцето му от потрес дано! Той обикаля, повдига високо колене, стъпва тежко, като в онзи миг от лова, когато изненадва дивеча, прикован пред муцуна на кучето. Усеща по кожата на ръцете си някакво леко перване като с ветрило, неуловимо движение на въздуха. Сънува ли от десет минути? Театър ли разиграва пред себе си? Или наистина преследва живо, човешко същество, което всеки миг може да се откаже от бягството и да нападне? Ермантие е направил пълен кръг около масата. Дали противникът просто продължава да отстъпва пред него? Или по-скоро се е прикрил към бюрото? Дъските проскърцват отново, щом Ермантие пристъпя към бюрото. Не може да си представи кой посред нощ ще се забавлява да го посещава в стаята му. Сигурно не някой от къщата.

— Отговорете! — прошепва той. — Изисквам незабавен отговор.

Щракане. Или пръстенът му се е ударил в ръба на бюрото? Постърка прищракването на лампата. Ермантие спира. Ако светлината е включена, той няма никаква възможност да усети блясъка ѝ. Страшна мъка му причинява мисълта, че светлината грее за другия. Чувствува се унижен и безсилен. Неволно отстъпва крачка, защото се страхува от удар. Другият само трябва да избере мястото и момента. И Ермантие разбира. Разбира, че откакто го ослепи гранатата, не е преставал да бъде нащрек, сякаш неизбежно един прекрасен ден щяха да го довършат с последен удар. Не го е напускала скритата дълбоко мисъл, че гранатата е била само начало. Нищо конкретно, така е. И все пак не

може да спре треперенето на краката си и целият се вцепенява като животно пред прага на кланицата.

— Пари ли искате?

Скрива ръце в джобовете на халата си и чака. Листата се отцеждат. Някаква птица прелита с писък. Дали е видяла големия светъл четириъгълник, хвърлен върху градината? Този осветен прозорец трябва да се забелязва от портата. Странен крадец, който би сигнализирал по този начин присъствието си. Дали пък преди малко не е бил пръстенът му?... Ермантие отново тръгва. В пълна светлина или в пълен мрак? Той докача лампата. Ръката му се повдига към крушката. Крушката е хладка.

За да изключи всяка възможност за грешка, Ермантие я развинтва, опира я о бузата си. Леко по-топла е от кожата му. Защото е светила само няколко секунди или вече почти е изстинала? Но има основание да се твърди, че е била запалена. Почти е сигурен и това е смразяващо, по-ужасяващо от всичко друго. Защото Ермантие може да се заблуди от кое да е двусмислено указание. Но не и от допира до електрическа крушка. В стаята има някой, мъж или жена, който — разбрал, че е разкрит — е поел риска да светне за миг, за да потърси някакво скривалище. Ермантие изопва плещи.

— Да поговорим! Престанете с тази игра!

Нищо не помръдва. Защо са дошли в стаята му? За да крадат ли? Безсмислица. За да го убият? Преди четвърт час беше много по-удобно. Нищо от онова, което става около него, няма смисъл. И внезапно чува боботенето на отново потеглящия буик. Колата се отдалечава на първа, моторът леко форсира заради отточната вода под портата. Ето вече стъпи на чакъла на пътя. Ермантие стиска челото си с ръце. Но разсъдъкът му си е на мястото. Сигурен е, че не се лъже. Колата влезе, сетне излезе отново, докато нормално би трявало да се случи обратното... Но друго е по-належащо от колата. Ермантие заобикаля бюрото, наострил всичките си сетива. Пълна тишина. Тогава много бързо затваря прозореца, завъртва дръжката, после, без да бърза, стига до вратата и запалва полилея. Накрая сяда на леглото. Не му остава друго, освен да чака. Няма пръв да изтърве нервите си. И времето се отронва в бавния ритъм на стенния часовник. Откакто затвори прозореца, градината замъркна, дъждът вече не се чува. Тишината, отекваща в ушите на Ермантие, е като в карцер. От време на

време далечно пропукване на дървенията. Но не е възможно да сеолови и най-малкият жив дъх, най-малкото доказателство, че има някой тук, съвсем наблизо, който чака удобния миг да се измъкне. Няма никой. И никога не е имало. Продължителната неподвижност малко по малко извиква съня. Главата му клюмва. Но той е твърдо решен да не заспива. Иска да принуди другия да моли за пощада. И ако в гъстата тишина внезапно се разнесе глас, и ако този глас на свой ред кажеше: „Ермантие, стига с тази игра! Да поговорим!“, Ермантие би паднал може би като покосен, сразен от вълнението. Той не иска да предизвиква подобни мисли. Продължава да будува на своя жалък пост, опрял брадичка на юмруци. Целият е в пот, а краката му са ледени. За да издържи, впряга мозъка си да решава малки задачи, като например тази за бутика. Вероятно Максим е искал да опита късмета си, като заложи парите си в казиното на Ла Рошел. Значи тръгнал е с колата, после се е върнал. Само че той, Ермантие, чу колата да се връща, после да потегля отново. Изобщо откакто изгуби зрението си, законите на обикновената логика престанаха да се прилагат. Как тогава да се изненадва, че Кристиан, Юбер и дори Максим гледат на него като на болен? Хайде да разсъждаваме така: буикът или е навън, или е вътре. И ако е вътре, бога ми, ще се наложи да признае...

Ермантие разтрива ръцете, краката си. Не знае дали отдавна седи така като затворник. Дотегна му това глупаво чакане. Става, търси стола, където са оставени дрехите му. Ключът от вратата е наистина в джоба на сакото му, под кърпичката. Взема го и... толкова по-зле... отваря. Никакъв шум в коридора. Затваря зад себе си вратата, превърта ключа и с ръка на стената се насочва към стълбището. Не е по-страховито да прекосява къщата в два часа през нощта, отколкото в два следобед. Поне за него усещането е абсолютно същото. Напредва в хола като сянка, без да блъсне нищо. На верандата столовете не са на обичайните си места. Сякаш са били безредно разместени, а въздухът е напоен с миризма на алкохол и цигари. Вратата към градината е залостена. Ермантие вдига мандалото, прекрачва навън. Ако го забележат, ще каже, че е излязъл да гълтне въздух и да се поразтъпче, за да разсее мигрената. Вече не вали. Вятърът е спрял. Пеят щурци. Ала Ермантие не обръща внимание на спокойната красота на нощта. Върви покрай бордюра на алеята, който кракът му следва като релса. Той си има ориентири. Брои стъпките си и се забързва, тласкан от ново

голямо нетърпение. Прекосява циментираната площадка пред гаража и отваря вратичката, изрязана в плъзгащата се преграда. И веднага краката му се спъват в бронята на колата.

Там е. Наистина е там. Ръцете му разпознават изпъкналите калници. Пръстите му отделят засъхнала отстрани на багажника кал. Колата е излизала. Ала Ермантие няма смелост да прави заключения. Той се обляга на буика. Диша бързо, като подгонен. Очаква утрото.

VII

Ермантие срецна Клеман на верандата.

— Господинът вече е станал? Та часът е едва седем!

— Лека мигрена, Клеман... Доволен съм, че ви открих. Елате с мен. Ще ми направите малка услуга.

Двамата изкачиха стълбището. Клеман три стъпки зад него, все така прекалено раболепен. Ермантие се увери, че вратата на стаята му наистина е заключена. Отвори, въведе шофьора.

— Полилеят продължава ли да свети?

— Да — рече Клеман.

— А прозорецът?

— Затворен е, господине.

— Вижте дали дръжката е завъртяна.

— Да, господине. Ето, господинът може да ме чуе как отварям.

Проскърцване, сетне течението бълсна Ермантие в челото. Тогава той затвори вратата и въздъхна. Доказателството, че се е борил срещу някаква сянка: стаята е точно каквато я беше оставил.

— Благодаря, Клеман... Още един въпрос. Не виждате ли нещо непривично тук? Огледайте добре. Не бързайте.

Не го интересуваше какво ще си помисли Клеман. Вече нямаше никакво значение.

— Не, господине... Всичко е както обикновено.

— Вие ли използвахте колата тази нощ?

— Но... не, господине.

— Почекайте!... На другия ден след нашето пристигане ми казахте: „Може би други преди мен би трябвало да бъдат обвинени.“ Спомняте ли си? Имахме лека разправия.

— Да, господине... Спомням си.

— Е, какво имахте предвид тогава? Кажете ми, не се страхувайте. Няма да се разсърдя.

— Нищо, господине. Казах го, без да мисля, защото бях ядосан.

— Сигурен ли сте?

— Да, господине.

И от тази страна изходът беше зазидан. Бяха взети всички мерки. Нареждане: да не се беспокой болният, да не се подхранва неговата неврастения.

— Добре, Клеман. Благодаря ви.

Шофьорът излезе, отдалечи се тихо и тази предпазливост вбеси Ермантие. Потърси пакета цигари, изпусна струйка дим. Бяха отвратителни леки цигари. От няколко дни Кристиан упорствуваше да му купува тези американски цигари със съмнителен вкус под предлог, че от голоаз кашлял. От една страна, всички лъжеха, за да направят почивката му по-приятна и по-удобна. А от друга страна, имаше сумати куцащи подробности, които му отнемаха всякакво спокойствие. Утринната свежест малко по малко прогонваше призраците му. Не, изобщо не беше подплашен. Никога мисълта му не е била по-пъргава, по-остра, по-непреклонна в тайните си намерения. Беше твърдо решен да води играта докрай. И наистина беше игра... игра на сляпа баба, жестока и напрегната, където не беше лесно да се посочи жертвата.

Имаше слънце върху умивалника, широка, вече пареща ивица, която ръката му пресичаше, щом се протегнеше до полицата за гребена или четката за зъби. Още един жарък ден. Стъпки прекосиха площадката:

Юбер, вече обут за излизане в града. Капаци се удариха о стените: Кристиан беше станала. В кухнята скърцаше мелничката за кафе. Само Максим не даваше още знак за живот. Дали да не отиде да почука на вратата му? Та Максим да му обясни какво е правил с бутика. Започваше да си позволява много... А и толкова лесно можеше да се възползва от положението си! Да напише просто сто вместо трийсет и пет хиляди на един чек!

Ермантие се улови с две ръце за мивката. Тази мисъл бе изскочила изневиделица. Остана превит, с отворена уста, изгарян от подозрението си. Максим не беше способен... Но не, напротив, напълно способен беше. В главата му нахлуха всичките му малки волности... Разбира се, нищо сериозно, те не пречеха Максим да бъде очарователно момче... Той никога не бе знаел, както се казва, цената на парите. Прекалено обичаше живота.

Ермантие намокри хавлиената ръкавица, избърса си челото, ушите. Но какво си измисля? Впрочем дали Кристиан или Юбер вече

не са надушили нещо, ако Максим си е позволил... Кристиан имаше око за всичко, що се отнася до банковата сметка! Да, но чекът беше едва от миналата седмица. Би трябвало да се изчака изчислението. Освен ако... „Може би други преди мен би трябвало да бъдат обвинени.“ Клеман често ходеше в Ла Рошел и Сабл. Чуваше приказките по баровете, около казиното... а Максим беше добре познат по крайбрежието.

Ермантие пи от чашата, с която брат му си беше послужил, за да гълтне хапчетата си. Отвратително беше да обвинява така, без никакви доказателства. „Ето докъде стигнах. Да подозирам всеки, всички, защото не мога да ги виждам. Но нима нямат основание да лъжат? На един болен не се полага истината!“ И все се питаше, презирайки сам себе си, дали написаната на чека цифра е била само сто хиляди... Защо да не е сто и петдесет хиляди?... Защо не? И този снизходително-покровителствен тон на Максим! Не е ли естествено да се обръща така към победените, да ги презираш, да ги ограбваш?

Всяка дума, всеки образ беше болка. Ермантие пресуши втора чаша. После как да е завърза вратовръзката си, навлече сакото си. Като мина пред часовника, пипна стрелките: осем и четвърт. Кристиан сигурно беше облечена. Той излезе, преброи вратите.

— Мога ли да вляза?

Тя отвори. Той леко размахваше длан пред себе си, като да улови онова, що се излъчваше от Кристиан, и да го превърне в цветни линии, части от силуeta, ала долавяше само елегантен парфюм, призрак на съществото, което толкова бе обичал, и остана така, с протегната ръка като просяк.

— Е — рече Кристиан, — какво има?

— Мога ли да говоря с вас?

— Но, Ришар, що за въпрос! Сякаш сте на гости. — Той точно така се усещаше. Влезе, подпря се на вратата, опасявайки се от клопките на столове и кресла.

— Само да си сложа пеньоара — обади се Кристиан.

Представи си я съблечена. Не можеше да повярва, че е била негова съпруга, същата онази жена, дето бе сложила ръката си в неговата пред свещеника, същата, с която е бил свързан за вечни времена. Неволно въртеше лекичко глава надясно, наляво, за да улови мириса откъм тоалетката, откъм неоправеното легло. Чувствуващ се

виновен, сякаш изпитваше чудовищно желание. Би искал да скрие лицето си с ръце.

— Слушам ви — рече Кристиан, докато разместваше някакви шишенца в банята.

— Става дума за Максим — задочна Ермантие. — Харчил ли е много напоследък?

Пеньоарът помете килима. Тя се движеше със съблазнителен шум.

— Нищо не съм забелязала. Би трябвало да знаете какво давате на брат си.

— Подписвам чековете... Но не ги попълвам аз.

— О, мислите, че...

— Той е комардия. И съм сигурен, че играе на големи суми...

Сигурен съм също, че губи.

— Няма да е трудно да разбера.

— Благодаря, Кристиан. Ще ви бъда задължен... Навярно греша, но няма да съм спокоен, докато не съм сигурен... Не трябваше да му отпускам юздите. Но пак ще го хвана изкъсо този юнак! Не мога да търпя такива маниери. Излиза. Връща се. Взема колата. Да не би да е на хотел... Ще разговарям с него след малко!

— Не — каза Кристиан.

— Какво? Не сте ли съгласна?

— Не, не е това, Ришар... Седнете.

Тя го хвана за ръка и го поведе из стаята, докато той отново си мислеше, че има право да идва в тази стая, че си е у дома, че е съпруг на Кристиан. Помисли си също, че може би щеше да я разори, и седна вдърено.

— Максим вече не е тук — поде Кристиан. — Тръгна си тази нощ.

— Зная. Той излезе. Но после се върна.

— Не. Тръгна си... окончателно.

— Но обяснете ми! — викна Ермантие. — Омръзна ми тази тайнственост.

— Няма никаква тайнственост — рече тъжно Кристиан. — Онова, от което се опасявах още от първия ден, се случи. Максим отиде в кухнята уж да изпие една сода. И кавгата с Клеман избухна. Когато пристигнахме с Юбер, вече налихаха да се бият. И таз добра!

Клеман настояваше да ви известим. Но аз не бях съгласна. Спяхте, а пък и беше за предпочитане да приключим с това веднъж завинаги. Впрочем Максим разбра. Той беше виновен и предпочете да се измъкне веднага. Ама каква вечер! От едната страна Марселин реве... от другата Клеман, хукнал да си стяга багажа... Едва ги успокоих. Накратко, Юбер закара брат ви в Ла Рошел... Мисля, че ще вземе първия влак за Лион. Наистина с него никога не знаеш!...

— Трябваше да ме предупредите — каза Ермантие.

— Да ви предупредим ли! Та, бедни ми приятелю, нали ви знам колко лесно избухвате, вашето присъствие нямаше да помогне с нищо. Бяха като две кучета. А и да ви разбудим така грубо...

— Максим ли реши да си тръгне?

— Не. Аз го изгоних. Е, учтиво! Казах му, че може да се върне, като се успокои, че има нужда да смени въздуха. Казах му също, ако поне малко е загрижен за здравето ви, би трябало...

— Добре, добре. Е и?

— Ами той не се опъва. Кротко отиде да вземе нещата си, докато Юбер изкарваше колата. Преди да си тръгне, ми каза: „Извинявам се, Кристиан. Не бях на себе си. Страшно съжалявам заради вас и Ришар.“

— И това е всичко?

— Да.

— Искрен ли ви се стори?

— Да.

— Къде го е оставил Юбер?

— Пред хотел „Дьо-з-Ил“. Там било страхотна буря.

— Попитахте ли Максим дали има пари за път?

— Не. Изобщо не се сетих. Признавам, гледах само колкото се може по-бързо да си тръгне.

— В колко часа се прибра Юбер?

— Един и нещо... Защо?

Ермантие се поколеба. Толкова чудато беше това, което имаше да каже! Как да признае, че е чул да пристига една кола, която се е отдалечавала, и да се отдалечава една кола, която е пристигала? Но не можеше да се освободи от тази натрапчива мисъл.

— Бедният Максим все пак — прошепна той.

— Какво! Да не би сега да седнете да го съжалявате. Преди малко искахте да го скастрите. Не ви разбирам.

— Изглеждаше ли уморен?

— Спор няма, не изглеждаше добре, но при живота, който води...

— Може би не сме му обръщали достатъчно внимание, Кристиан. Всъщност той е по-болен от мен. Ще ви помоля за нещо... Обещайте ми, че няма да се разсърдите... Ще кажете на Юбер да ви закара дотам.

— Какво? В Ла Рошел?

— Да... в Ла Рошел... и ако Максим още не е заминал, ще го върнете.

— Ришар! Давате ли си сметка?

— Да. Но си давам сметка също и за това, че това момче има нужда от мен. Искам да знае, че домът ми е винаги отворен за него. Аз не съм го пъдил.

— Обвинявате ли ме?

— О, не.

— Тук ще стане непоносимо, ако се върне... Голяма е вероятността Клеман да ни напусне.

— Е, и какво от това! Повече обичам брат си, отколкото вашия шофьор.

Ермантие се изправи. Гневът изкривяваше устните му. А бе помислил за миг, че войната е свършила. Войната на малки спречквания, засади, удари, в която той вече не беше по-силният. Хайде! Никакво размекване! Никаква милост!

— Ще тръгнете веднага. И ще кажете на Максим, че му заповядвам да се върне... Колкото до Клеман, аз се наемам да го успокоя.

Ето този глас му бе създал най-непримирамите врагове. Изчака отказ, възражение. Тя сигурно го мразеше в тази минута. Та той сам се мразеше! Тя мълчеше обаче. Той приближи до вратата, обърна се.

— Максим е едно дете — рече той. — Дори и да шмекерува леко с чековете... по дяволите, мога да го понеса, як съм!

Никакъв шум откъм Кристиан. Сякаш не беше вече в стаята. Ермантие излезе и с ръка на стената се отправи към стълбището. Юбер закусваше на верандата. Стана, когато Ермантие го доближи.

— Добър ден, скъпи приятелю. Добре ли спахте?

— Да — изръмжа Ермантие. — Та седнете, де. Кристиан току-
що ми разказа за брат ми.

— А, значи ви каза?

Но защо гласът на Юбер трепереше? От какво се страхуваше?

— Трябва да върнете Максим — продължи Ермантие. — Веднага. Сигурно не е бил прав да се кара с Клеман, но ако не се върне в Лион, ще се разболее. Никакви колебания значи! Ще придружите Кристиан до Ла Рошел и ще ми доведете Максим с колата.

— Е, това е за предпочтитане — заяви Юбер. — Бедният Максим, наистина, като го видях да си тръгва като изпъден слуга...

Ермантие целият се беше напрегнал да слуша. Имаше нещо в гласа на Юбер, което не беше в ред. Но какво? Никакво съмнение, че изпитва облекчение от взетото решение. Прекалено облекчение дори! Сякаш отначало се е страхувал много.

— Разкажете ми какво се случи в кухнята — попита нехайно Ермантие.

— О, много е просто. Тъкмо се канехме да се качваме да си лягаме. Брат ви беше жаден. Отиде да вземе някаква бутилка от хладилника. Видял е Марселин сама, вероятно я е целувал и Клеман е изникнал в същия миг от задната врата... Когато ги открихме с Кристиан, бяха стигнали до бой.

Ермантие бавно размазваше масло по препечените си филийки. Опитваше се да си представи сцената. Максим, навеждащ се над Марселин, може би просто за да предизвика шофьора. Но за какво му е било на Максим да търси кавга?

— Възрази ли нещо, когато Кристиан го помоли да си върви?

— Не.

Ето, точно това беше странно.

— Отивам да кажа на Клеман — рече Юбер.

— В никакъв случай! Види ли Клеман на волана, Максим никога няма да се съгласи ... Вие ще карате колата, както тази нощ.

— Прав сте! — отбеляза Юбер. — Тази история наистина ме побърка.

Правеше усилия да изглежда непринуден. И извади кутийката с ментов дропс, както винаги, когато беше притеснен.

— Е, до скоро. Надявам се да ви доведем блудния син.

„Фалшив тип“, помисли Ермантие. Но изкриви устата си в усмивка. Токчетата на Кристиан чаткаха в хола.

— Побързайте — викна Ермантие.

Той оставил ножа на покривката, наклони глава, за да не изпусне никакъв шум. Буйкът потегли и моторът изръмжа по-силно при преминаването на вадата. Точно както тази нощ! Не е възможно да събъркаш едно потегляне с едно връщане. Ермантие заопипва, откри ножа, масленицата. Маслото имаше лош вкус. Не беше достатъчно солено. Или пък самият той от болестта вече не усеща нещата както преди?

— Господинът свърши ли?

— Да... Кажете ми, Марселин... Къде е Клеман?

— В градината, господине. Полива.

— Благодаря.

Ермантие отблъсна стола си. Имаше ли смисъл да разпитва това девойче? То щеше да изльже, за да се оневини. Или пък, обратното, щеше да даде някаква смущаваща подробност заради удоволствието да го притесни. Малка уличница! Сега стъпалото. Всъщност от стаята до портата, от портата до стаята, все същите жестове, като затворник. Беше не просто почивка. А доброволно отшелничество. Имаше ли причина да живее така затворено? Не за пръв път си задаваше този въпрос, но никакъв потаен страх му пречеше да си отговори. А споменът за неотдавнашната му разходка покрай брега добавяше към този страх и никакъв ужас. И внезапно разбра защо толкова искаше Максим да се върне. Максим нямаше да откаже да спи в съседната стая. Така че при нужда щеше да бъде достатъчно да почука на стената... Ето нещо, на което Ермантие не бе обръщал никакво особено внимание досега: всички техни стаи бяха отдалечени от неговата. Беше изолиран като прокажен. Защо ли? Защо? Още един идиотски въпрос.

— Тук ли сте, Клеман?

— Да, господине... нали чувате водната струя.

Щом се опита да го заговори, той непременно действува с маркуча!

— Приближете се, Клеман.

— Да, господине.

Обувките му скърцаха. Миришеше на пот, на мокри дрехи.

— Научих какво се е случило тази нощ — рече Ермантие.

— Така ли?

Същата тревожна интонация като при Юбер.

— Моля ви да извините брат ми — прошепна Ермантие.

Не беше силен по извиненията. И не беше недоволен, че Максим... Какво пък, Клеман е трябвало да си отваря очите за Марселин.

— А вие не забравяйте, че брат ми не е много добре напоследък... Та затова ще се върне.

— Ще се върне ли господин Максим? — попита Клеман невярващо и може би нахално.

— Учудва ли ви?

— Да, учудва ме... след това, което се случи.

— Така е. Обаче сега изисквам... чувате ли ме, Клеман, да не се повтарят сцени като снощицата.

— Господинът може да бъде спокоен.

И Клеман се държеше фалшиво, страхотно фалшиво. Правеше се на глупак и сякаш му доставяше удоволствие.

— Добре — отсече Ермантие. — Ще внимавам всеки да си знае мястото. Свободен сте.

— Слушам, господине.

Този глас, дето искаше да мине за покорен, а издаваше ликуване. Мръсен тип! Доволен е бил да удари Максим, защото Максим, това е донякъде самият Ермантие. „Нямам нужда да ме обичат“, помисли Ермантие, докато се насочваше към портата. Карамфилите ухаеха. Въздухът жужеше от насекоми. Прасковката сигурно бе нападната от оси. Ермантие стисна пречките на желязната порта. Пареха. За миг му се прииска да излезе, да поеме между плешиявите хълмове към селото. Не се осмеляваше да завърти желязната дръжка, защото Клеман щеше да чуе и да се усмихне сам там, долу. И все пак. Да си отиде! Да зареже семейство, работа и този отвратителен страх, дето сега щеше да го обсажда всяка нощ... Негова ли беше вината, че се превръща в страхливец?

Обърна се назад. Добре, че беше Максим. Обхвана го невероятно нетърпение. Час по-скоро да види Максим! И толкова по-зле, ако иска много пари. В замяна щеше да му даде сигурност, покой. Докато той беше тук, нямаше да се случи нищо. Ермантие се прибра в къщата, повика Марселин.

— Пригответе съседната на моята стая. Брат ми ще живее в нея.

Какво! Какво толкова странно бе казал пак? Защо не отговаряше, дори не помръдваше. Усещаше я вцепенена, там, пред себе си.

— Е, хайде, вървете, Марселин. Нали ме чухте?

— Да, господине.

Едва измъкваше думите си, гласът ѝ трепереше.

— Ще го наглеждам от стаята си. Ще трябва да мирува.

— Да, господине.

— Какво? Плачете ли? Марселин! Върнете се!

Вече бе избягала по стълбите. Значи искрено обичаше Максим! Може и да е бил несправедлив към това момиче. На свой ред изкачи стъпалата. Уханието на карамфилите и розите стигаше дотук, изпълваше коридора. Той влезе в стаята си, примъкна креслото до прозореца и запали цигара. Кротко се унесе, изтощен от безсънната нощ, и очите му се отвориха пред възхитителни сънища. Не чу връщането на буика. Не чу шушукането на гласовете в приземния етаж, нито стъпките по стълбището. Кристиан дълго чука на вратата. Тогава багрите увехнаха под клепачите му, формите се стопиха, мракът се завърна и той се събуди с натежала глава, без да знае къде се намира, какво става.

— Аз съм, Кристиан. Скочи рязко.

— Влезте, за бога. Къде е той?

Вече бе разбрал и се отпускаше тежко.

— Заминал беше — рече Кристиан. — Пристигнахме много късно.

— Имаше ли влак?

— Да, за Париж... За всеки случай Юбер му изпрати телеграма в Лион, сякаш вие сте я написали:

„Инцидентът уреден. Върни се. Целувки.“

— За първи път да се сети да предприеме нещо умно — изръмжа Ермантие. — Да почакаме. Надявам се, че този глупак Максим...

— Но, разбира се — рече Кристиан. — Няма за какво да се тревожите толкова. Поколеба се.

— Знаете ли кого срещнахме в Ла Рошел? Онези, Белем.

— Не ме интересуват.

— Дълго ме разпитваха за вас. Ще минат утре.

— Какво?

— Предупредих ги, че вие не сте много добре и вероятно ще останете в стаята си.

— И още как! Та аз не ги понасях и... преди! Камо ли сега...

— Не мога да бъда груба с хора, които винаги са се отнасяли изключително коректно към нас. Но ще им кажа, че не се чувствувате добре.

— Всъщност и вие не държите много да ми изпращате посетители. Признайте си.

— Ришар!

— Бог знае какво ще видят, а какво ли ще си помислят! Може и да бъдат ужасени? Не е ли вярно?

— Ришар! Не обичам да ви слушам, като говорите така.

— Да приемем, че се шегувам. И защо толкова държат да дойдат тези ваши Белем?

— Стори ми се, че се интересуват от работата на Агостиини — призна Кристиан. — И при тях има сериозни повреди и не знайт към кого да се обърнат. Изглежда, преуспяват. Обясниха ми, че са купили още две предачници в Рубе. А ако можехте да видите новата им кола! Пакард! Истински салон, вътре да каниш гости.

— Не харесвам пакардите. Много са парвенюшки.

— Няма що, бедни ми Ришар, решите ли да бъдете хаплив...

Тя излезе и Ермантие заключи след нея, сякаш Белем бяха вече на стълбите. Белем! Бегли ваканционни познати, виждаха се всяко лято. Той — късокрак, с тройна гуша и без вежди. Тя — мургава, суха, зълчна и със златни зъби като гледачка на карти. Но не си знаеха парите.

Ермантие ритна някакъв препречил му се стол. Ако посещенията започнеха, значи трябва да се маха. Ще отиде при Максим и двамата ще заминат, където им видят очите... Да заминат с Максим! Но дали Максим щеше да иска да тръгне с него?

VIII

— Значи разбрахме се — рече Ермантие. — Започвате още от утре и свиквате нашите агенти от Испания и Португалия. Обмислях въпроса и тази нощ. Трябва да започнем с това. Ако можем да пуснем нашата крушка на предвидената цена, тя ще намери добър прием там. След това можете да направите проучвания за Швейцария и Италия. Изгледите са добри. И всичко да стане до октомври. Но размърдайте се, Юбер! Не забравяйте, че подемаме голяма битка и ще се опитат да ни торпилират. Колко ви е часът?

— Осем и четвърт — отвърна Юбер. — Имам предостатъчно време.

— Предостатъчно ли! Само час. Ако Кристиан не е готова след петнайсет минути, тръгнете без нея. Нейните магазини могат да почакат. Не е моментът да изпуснете влака.

— Никога не съм ви виждал толкова нервен. Хайде, успокойте се, Ермантие! Обещавам ви да се погрижа за всичко.

— И ми пишете подробно! И най-малките неща са важни за мен. И... телеграма още тази вечер, ако Максим е в Лион.

— Нали разбирате, че не е там. Иначе да ви е писал преди три дни!

— Да, да, и аз така мисля. Но тогава... къде може да е?

Ермантие опипа покривката пред себе си, откри двете прахчета аспирин и чашата с кафе. Глътна прахчетата.

— Къде ли може да е? Знаете ли от какво се страхувам? Че е много болен, за да ми пише.

— Хайде, хайде!

— Имам предчувствие. Може да е идиотско, но усещам, че е болен.

— Чуйте, Ермантие, тази вечер ще бъде много късно. Но утре веднага ще се осведомя. И. няма как да не разбера нещо. Все си мисля, че е отишъл при тази малка актриса, нали знаете.

— Колко стана часът?

— Осем и двайсет.

— Хайде, тръгвайте. Не я чакайте... Къде е Клеман?

— В гаража. Колата е готова. Багажът ми — също. Няма защо да се беспокоите. Не обичам да ви виждам толкова нервен.

— Нищо сериозно, лека мигрена — рече Ермантие. Може би не трябваше да произнася тази дума.

Отгатна, че от другата страна на масата Юбер го наблюдаваше.

— Често ли имате мигрена?

— От горещината е.

— Все пак. На ваше място бих повикал доктор Меруди. Нали той се погрижи за вас, когато стана злополуката. Искате ли да се отбием да му кажем?

— Никого не искам да виждам. Нито Меруди, нито който и да е друг.

— Но точно това ме беспокои. Както сте тръгнали, съвсем ще подивеете, Ермантие. Ето завчера, е, честно казано, не зная как да определя поведението ви с Белем.

Вместо отговор Ермантие стана и запали цигара. Прекаляваше с пушенето. Тютюнът пареше на езика му, устата му непрекъснато пресъхваше. Потърси гарафата. Юбер му я сложи в ръката и му помогна да напълни чашата си, не свали поглед от него, докато пиеше.

— Грижете се за себе си — рече той. — Надявам се да ви намеря възстановен след един месец.

И отново сякаш някакъв пресилен, изкуствен оптимизъм в гласа на Юбер, като когато се говори на неизлечимо болен.

— Не се тревожете за мен — изръмжа той. — А ако нещо куца в завода, не се колебайте да ме предупредите. Ще дойда ... Хайде! Ще ви изпратя до колата.

Беше излязъл вятър, силен южен вятър, който преминаваше на горещи талази над градината и спираше въздуха в гърлото.

— От времето е... — прошепна Ермантие, като бършеше челото и шията си.

Цялото му лице го болеше, белезите около орбитите неудържимо го смъдяха, умираше от желание да се почеше. Юбер го хвана за лакътя. Той не се възпротиви.

— Давам ви думата си, Ермантие, че ще поема завода в ръцете си — рече Юбер с изненадваща твърдост. — От вас се иска само да си

почивате и да не мислите повече за сделките си. Та отпуснете се да живеете спокойно, по дяволите! Нима не сте добре тук?

— Не — за малко да му отвърне Ермантие. Но предпочете да замълчи, вместо да признае, че не е добре, не е щастлив. С всеки изминал ден все по-силно съжаляваше за Лион. Тук се задушаваше. Сякаш го душаха бавно, ала това той не можеше да признае. Най-малко на Юбер. Приближиха до буика.

— А, ето я най-сетне Кристиан — рече Юбер. — Хайде, дръжте се, Ермантие!

Стисна му ръката, докато задъханата Кристиан хвърляше кошници в колата.

— Ще се върна след малко — каза тя. — Имате ли нужда от нещо?

— Не, тръгвайте веднага. И без това вече сте закъснели достатъчно.

Буикът премина вадата, хъркайки. Ермантие отново се бе заслушал в шума. По дяволите! Никаква грешка не беше възможна! Той сви рамене и отиде да затвори портата. Това му отне немалко време поради дългите железни куки, които трябваше да бъдат наместени. Избръса потта от лицето си и запали цигара. Денят се разгръща пред него, безкрайна броеница от празни часове, през които мисълта му без минутка отдих щеше да предъвква грижи. Грижи, които не можеше да сподели с никого, защото Максим беше заминал. Щеше ли да склони да се върне? Какъвто беше докачлив! Животът без Максим! „Но едно време, мислеше си Ермантие, чудесно минавах без него!“ Защото едно време воюваше всеки ден. Сега битката беше свършила. Ермантие се върна обратно по алеята в тежкия вятър, който го бълскаше и олюляваше на моменти. "Трябва да му задам въпроса, да го накарам да ми каже истината. Но от какво се опасяват всички?" Пак тази мисъл, упорита, натрапчива. Как да я пропъди да не бръмчи в главата му като отровна муха? Страхуваха се от нещо, Ермантие беше сигурен в това. Нали усещаше, че го наблюдават, че го дебнат с тревога, която накрая ставаше почти осезаема. Пред него се правеха, че е също както преди злополуката, но атмосферата вече беше различна. Лотие трябва да им е доверил нещо страшно, за да живеят в подобно изплашено очакване, което ставаше все по-ясно доловимо. Бяха едновременно прекалено любезни и

прекалено предпазливи. Също като пред свиреп звяр, уж опитомен, но който всеки миг очакваш да те нападне. При това Ермантие почти беше сигурен, че не се страхуват да не би той да полудее. Интуицията! Колко крехко нещо е интуицията, но откакто живееше в мрак, беше принуден да се осланя на това нематериално възприятие. Сам се бе страхувал понякога да не изпадне в лудост. И най-вече когато бе пипнал трите праскови. Ала подобни заблуди, колкото и плашещи да са те, не успяват да разклатят из основи убеждението, че разумът ти е здрав. Усъмняваш се в себе си, но за кратко. Не, имаше нещо друго. Сякаш очакваха да го видят да падне, внезапно покосен от някаква тайнствена болест, която в същия този миг може би зрееше в плътта му. Та затова бяха тъй внимателни. Просто го глезеха, опитваха се да направят по-спокойни последните му дни. Всички малки лъжи, които беше уловил, бяха от онези, с които отрупват агонизиращия, когато всяка надежда е изгубена. Дори милосърдните сестри, дори свещениците лъжат пред леглото на умиращия. Ермантие се спря. Кръвта пулсираше в главата му. Болката беше страховта въпреки аспирина. И напразно се опитваше да отгатне болестта си, чувствуващ се както обикновено, като се изключи мигрената. Устойчив на краката си, с дълбоко дишане и могъщи ръце. Дали в кръвта му нямаше някакъв съсирем, който всеки миг можеше да блокира сърцето му? Или при експлозията миниатюрно парченце метал се е забило в някоя гънка на мозъка му или в някое друго недостижимо място? От парализа ли беше застрашен, от удар, който поваля най-силните и ги превръща в олигавени чудовища? Да, може би беше това! Вероятно беше това. И халюцинациите, дето го бяха разтревожили толкова, да, те бяха предвестници на...

Ермантие притисна с юмруци слепоочията си. Кръвта течеше, течеше на бързи талази под неговите длани и той мислено я виждаше как циркулира в хилядите малки съдове на мозъка, оросявайки безценната тайнствена материя, родила толкова надежди, толкова мечти. Дишането му се учести. Всеки миг може би имаше опасност да рухне... Значи затова Кристиан почти не излизаше вече, същата онази Кристиан, дето преди прекарваше дните си навън. Затова Юбер го подканяше не само да си почива, ами и да изостави завода. Затова беше дошъл и Максим, под предлог че е изгърмял патроните си... Как

да разбере какво точно е казал Лотие? Посочил ли бе срок? Шест месеца? Три месеца? По-малко?...

Само колко ужасно изморен беше, когато стигна верандата. Изморен и стар. Отпусна се на своя шезлонг.

— Марселин!

— Да, господине.

— Донесете ми бутилка коняк и чаша.

— Господинът иска да пие алкохол по това време?

— Побързайте, Марселин!

Подпра главата си с ръка, опита се да се отпусне. И така от предъвкването на все същите страхове най-после беше стигнал до хипотезата, която би могла да обясни всичко. И въпреки обезсърчението си изпитваше сътънно доволство. Винаги се е гордеел със способността си да разсъждава правилно, с изобретателност, която повечето от другите не притежаваха. Марселин оставил до него бутилката, напълни чашата.

— Господинът не бива да прави това. Алкохолът предизвиква жажда в такава горещина.

— Моля ви, Марселин!

Тя се отдалечи към кухнята, откъдето скоро долетя шум от съдове. Ермантие погълна няколко парещи гълтки. Не, неговата хипотеза не обясняваше всичко. Например не обясняваше защо спи съвсем сам в лявото крило. Но, откровено казано, възражението не беше много силно. Дори и ако Кристиан бе дошла да се настани в съседната стая, нима пак не би хранил подозрения? Нима не би отгатнал веднага онова, което искаха да скрият от него? Впрочем — и той стисна чашата си, разтърсен от тази мисъл — дали не идваха нощем да се уверят, че спи? Дали онай нощ някой не се беше покатерил през прозореца да хвърли поглед в стаята? Що за глупост! Нямаше никой. Така да бъде! Но би могло и да има... натоварен със задачата да провери дали не е умрял.

Изпи последните гълтки алкохол и ръката му се отпусна бавно. С всички сили се бе стремил към истината. Вече я знаеше. Беше по-ужасна от всичко, което си бе представял. Ето че вече не смееше да помръдне. Гъста пот избиваше от бузите, от челото му, от всяка гънка на шията му. Дрехите му бяха залепнали за тялото. Гадеше му се. Да се самоубие? Да, разбира се... Ами ако се лъжеше? Ако в момента си

съчиняваше някаква измишльотина? Когато Максим дойде, ще го накара да намери отрова... В случай на парализа. Максим би проявил милосърдие и би сторил необходимото... Толкова немислимо беше да остане прикован към леглото във вечен мрак, и то в продължение на години. Слепотата все никак си щеше да я понесе. Но да се превърне в никаква жалка останка, в гнусна развалина, това не!

Потърси бутилката на масата и отпи от гърлото, защото се страхуваше да не разлее коняка извън чашата. В момента, когато оставяше бутилката, чу камбаните.

Камбаните биеха кратко, монотонно. Биеха за умряло. Отново надигна бутилката и наведнъж погълна съдържанието на половин чаша, за да прогони този звън. Защото явно нямаше никакви камбани. Часът беше едва девет и половина. В девет и половина в делник няма служба. Значи...

Ала мимо волята си надаваше ухо и далечните приглушени удари на камбана продължаваха да достигат до него, ту почти неуловими, когато вятърът забучеше през градината, ту чудно приближени, отчетливи, свободно пренесени в заташения. Илюзията беше невероятна. Когато се изгубваха напълно, той продължаваше да отмерва ударите на камбаната, да продължава техния ритъм вътре в себе си и ето внезапно камбаната си пробиваше път до него, отекващ в такт като инструмент, който се обажда при подаден от палката знак. И тогава му се струваше, че е в унисон с никаква заупокойна молитва, че отслужва патетична и тайнствена церемония. Никога досега не бе усещал по-пълно омаята на миража. Оставил бутилката на плочите край себе си и тихо стана, сякаш най-малкото движение можеше да прекъсне или да накъса печалната мелодия на камбаната. На пръсти се приближи до вратата на верандата. Южният вятър, все по-горещ, навяваше безспир, вероятно от никакъв покрит с буреносни облаци хоризонт. Той разклащаше клоните, свиреше в ъгъла на верандата, но не успяваше да заглуши упоритата камбана, дето не можеше да е реална, защото, ако наистина биеше, би трябало да предположи, че...

Ермантие се обърна и викна с променен глас.

— Марселин!

Той подскочи, когато тя прошепна край него.

— Да, господине, тук съм.

— Колко е часът?

- Десет без двайсет.
- Тогава какво означава тази камбана?
- Каква камбана?
- Елате тук... Слушайте сега!

Той я чуваше невероятно ясно, крехка, леко приглушена от разстоянието, бродеща сякаш, но толкова жива, че ако беше музикант, Ермантие би могъл да назове тона, който издаваше там, в далечината, тъй настойчиво, като че искаше да каже нещо.

- Господинът да ме извини... но не чувам никаква камбана.
- Как така, Марселин... Да не би да искате да кажете...
- Сигурна съм, че няма камбана. Първо на първо, когато вятърът духа от тази страна, не е възможно да се чуят камбаните от селото. И второ, питам се кой би се забавлявал да ги бие в този час.
- Сватба може би... или погребение?
- Щяхме да разберем. Когато тази сутрин ходих за хляб, никой не ми каза нищо.

Ермантие направи няколко крачки по алеята, но напразно се ослушваше, дори сложи ръката си като фуния на едното, после на другото ухо, не чу нищо. Край. Камбаната беше замъркнала. Вятърът утихна за миг.

- Господинът нещо се е объркал. Ако биеше камбана, в този момент щяхме да я чуем ясно.

Може би беше права. Може би някакво нервно влакно в главата му не функционираше правилно. Свръхнапрегнатите индивиди често имат бучене в ушите, чуват звънци, камбанки.

- Да се приберем — прошепна той. — Не казвайте нищо на госпожата.

Ако Кристиан беше до него, тя не би го опровергала, ами сигурно щеше да потвърди, че чува камбаната. Ермантие се върна на своя шезлонг и потъна в объркан размисъл. Кристиан би излъгала. Но дали това беше доказателство, че Марселин е казала истината? Ами ако и Марселин беше излъгала? Просто защото не умееше така добре да се преструва. Оплиташе се в гъмжащите противоречиви мисли. Потърси бутилката. Марселин я беше отнесла. Сигурно е помислила, че е пиян. Ето защо му бе приказвала тъй твърдо и безапелационно. За малко да му забрани да слуша, да вярва в тази камбана. И все пак! Ако се вслушаше в себе си, тя отекваше още, тембърът ѝ същият като на

селската камбана. Не беше казал това на Марселин, а точно то бе най-смущаващото. Защото ако камбаната бе илюзия на разстроените му нерви, вероятно щеше да бъде или с по-нисък, или с по-висок, при това различен тон. Но точно същият звук! Леко тържествен, с притреперване на метала в мига, когато езикът удряше бронзовата стена.

Не го свърташе на едно място. Трябаше му движение, щом напрегнатата му до крайност мисъл работеше тревожно, както едно време, когато беше по следата на някакво откритие. Вмъкна се в къщата и опипва по-дълго, преди да намери стълбището. Грешките му в ориентирането, колебанията, нищо вече не го дразнеше. Той влезе в стаята си, отвори прозореца, облегна се на перваза. Палеше цигара от цигара, за да поддържа възбудата, настанила се в жилите му и изгаряща го отвътре като треска. Толкова по-зле, ако нещо в него се скъсаше и той паднеше мъртъв на земята. Вече нямаше голямо значение. От прозореца щеше да чуе буика, Кристиан непременно щеше да се качи да се преоблече, преди да разтовари провизиите в кухнята. Така че трябаше да чака.

Вятърът имаше вкус на прах, на нагрят пясък. Ермантие не си спомняше южен вятър да е бил толкова силен и парещ. Пъхтеше, свил кърпичката си на топка в ръката, но страдаше много по-малко от жегата, отколкото от мислите, които бавно, с все по-ужасяваща точност се надигаха в съзнанието му.

Той чу буика и премествайки се предпазливо, докосна стрелките на часовника: единайсет и четвърт. Горе-долу както беше предполагал. Открехна вратата на стаята и се ослуша. Отдолу идваше гълчава от гласове, която премина в шушнене. Кристиан не се свенеше да бъбри с Марселин и говори дълго, преди да се качи. Най-после стъпалата изскърцаха и острите й токчета се отдалечиха към другия край на коридора. След няколко минути слезе, тътрейки чехли, които шляпаха по стъпалата. Сега беше моментът. Ермантие отиде да завърти копчето на радиото и пусна шумна музика. Краката му трепереха от вълнение. Не можеше да прегълтне слюнката си. Спра се на прага на стаята. Някой прекосяваше трапезарията. Той разпозна гласа на Кристиан, но беше неспособен да разбере какво казва. Изчака доста, преди да се закандилка отново. Опра се с рамо в стената, когато усети дръжката на вратата. Знаеше какво страдание го очаква зад тази врата и му беше

необходимо да събере всичките си сили. Влезе и стъпка по стъпка, протегнал ръце напред, се отправи към скрина, където Кристиан държеше дрехите си. Наложи се да заобиколи едно кресло, маса. И най-малкият шум би го издал, а искаше да е сам, сам да срещне изпитанието, което го очакваше. Грубо дръпна вратата на шкафа и пръстите му заровиха. Веднага откриха шапката и потънаха между широките дипли на някакъв плат, застинаха... После Ермантие дръпна ръце, отпусна ги покрай тялото и наведе глава. Бореше се срещу шемета. Беше си дал дума, че ще издържи, ала сега се питаше дали няма да се строполи. Отвратително парене разяждаше празните му очи, които вече не можеха да плачат. Пое дълбоко дъх, за да отпусне обръча, притиснал гърдите му, и се възnenавида, че още е тук, жив, неразрушим. Ако трябваше да бъде повален от някой кръвоизлив, това беше моментът. Искаше да изчезне. Достатъчно бе живял.

Затвори шкафа и се оттегли. Вече не се опитваше да заглуши шума от стъпките си. В миг всичко му бе станало безразлично, но не срещна никого в коридора. Шокът го беше оставил замаян, безпаметен и сега бродеше из къщата като гостенин. Не разпознаваше вече тапетите на пипане. Забравил бе да брои вратите и не знаеше в кое крило се намира. Стаята, в която беше влязъл, в никакъв случай не беше неговата. Миришеше на застоял въздух и увехнали цветя. Когато докосна желязното легло с медните топки, се сепна: беше в стаята на Максим. Някакъв могъщ инстинкт го беше довел в тази стая, където обаче не искаше да идва. Седна на леглото и дланите му машинално започнаха да галят завивките. Въздъхна и се изправи, защото неподвижността и мълчанието ставаха непоносими. Прозорецът беше затворен. Той обиколи стаята, разходи ръце по камината, нощното шкафче, малкото бюро, ала Максим не беше оставил нищо след себе си. Дори саксофонът беше изчезнал. На нощното шкафче имаше шумолящи листенца, а на бюрото — стрък вече изсъхнал карамфил. Ермантие дълго го въртя между пръстите си, вторачен в нещо, което единствено той виждаше. Беше забравил цигарата, която висеше угаснала в крайчета на устата му. От време на време беззвучно изломотваше думи като човек, измъчван на сън от кошмар. Хвърли стръка карамфил, изправи скованите си плещи, разсеяно помисли за Юбер, който трябваше да изпрати телеграма, и си тръгна, без дори да затвори вратата. Искаше отново да се върне там и пак да провери,

защото неговите уши, нос, ръце вече го бяха мамили. Като последен шанс, който си даваше преди... не знаеше преди какво ... може би преди да вземе решение, ако предположим, че още имаше сили. Този коридор беше безкраен, превръщащ се в пътя към Голгота, вратите бяха спирките, където трябваше да се слушва за шумовете отдолу. Марселин слагаше масата, сребърните прибори дрънчаха и той си помисли за камбаната. Стисна пестници, тръгна отново. Имаше опасност да попадне на Кристиан в стаята й. Щеше ли да дръзне да ѝ обясни защо се вмъкваше така? За щастие помещението беше празно — поне така му се стори. Кристиан непременно щеше да го заговори, ако беше там. Върна се при скрина, отвори го и спусна ръцете си напред. Откри само носни кърпи, навити чорапи, букет лавандула, купчини бельо, между които имаше кухина, точно колкото да побере една шапка. Но шапката беше изчезнала.

— Помислила е за всичко. Дори се е сетила за това. Бедната Кристиан! Как да ѝ благодаря сега?

Беше късно, прекалено късно за всичко, дори и за да вземе ръката на Кристиан и да я стисне с любов. По-добре да си мълчи, да чака. След няколко дни, ако все още беше жив, ако успееше да се успокои, ако имаше силата да говори хладнокръвно, тогава щеше да ѝ каже какво мисли за нейния жест. А дотогава волята нямаше да му стигне, за да се прави, че не знае онова, дето в никакъв случай не биваше да знае.

— На масата! — викна Кристиан. — Ришар!... На масата!

Той бързо се отдръпна от шкафа и отговори прегракнало:

— Ето! Идвам.

Прокара кърпичката по лицето си, изчака малко. Много беше трудно да изглежда естествен. Накрая слезе.

— Да не сте изморен? — попита Кристиан, разтревожена начас.

— Не... никак... Само че бях задрямал... И сега забелязвам, че съм забравил да спра радиото... Марселин, бихте ли го изключили?

Марселин напусна трапезарията. Ермантие разгъна салфетката си, увери се, че хлябът му е подръка.

— Много народ имаше на влака — рече Кристиан. — Но Юбер все пак си намери местенце.

Говореше най-естествено, което помогна на Ермантие да играе ролята си.

— Доволна съм — продължи тя, — че го виждам толкова енергичен. Откакто му дадохте карт бланш, е друг човек. Още веднъж ми обеща да се погрижи за Максим. Скоро ще научим нещо.

— Прибрахте се късно — отбеляза Ермантие.

— Спрях за малко в селото — обясни Кристиан. — Подпалила се плевнята на Пайуно и всички бяха направили верига да гасят. Удариха и камбаната. Не чухте ли?

— Да, чух — каза Ермантие. — Стори ми се, че чух нещо. Нищо, че Марселин твърдеше обратното.

Бедната Кристиан! Как би могла да отгатне, че той бе открил шапката й?

IX

Ермантие отново бе поискал бутилката коняк. От няколко дни се опитваше да се упои. Срамуваше се пред Кристиан да пие този алкохол, дето го правеше само червен и отпуснат, без да притъпява разяждащата го мисъл. Влачеше своята грижа и мъка из къщата, поваляше се в някое кресло или в шезлонг, придрямяваше, сетне излизаше в градината, където жегата не закъсняваше да запулсира в главата му. Връщаше се да гълтне прахче, подлагаше глава под чешмата, сновеше от вратата до прозореца в стаята си, ломотейки неразбираеми неща. Кристиан вече не излизаше. Изпращаше Марселин да пазарува с колата. Ермантие усещаше, че тя отдалеч скришом бдеше над него. Щом се оттеглеше на първия етаж, винаги имаше някой наблизо, който не го изпускаше от око. Кристиан се опитваше да го задържа по-дълго на масата. Марселин приготвяше изискани ястия. Но нито пълнените миди, нито филето от калкан, нито изкусните сладкиши успяваха да го извадят от мрачния му размисъл. Кристиан бърреше, разказваше му селските сплетни, сватбата на дъщерята на Андро с някакъв търговец на миди от Маран, превръщането на бакалницата на Марсиро в салон за чай. Той слушаше учтиво, никога не задаваше въпроси. Не тръпнеше нетърпеливо, ако пощата закъснееше. Кристиан му четеше писмата на Юбер:

„Направих каквото трябваше с нашите агенти. Смятам, че всичко ще бъде наред в това отношение. Ще получа изчисленията идната седмица...“ Следваха преценки относно производството на лампата, които извикваха прозявка у Ермантие. Юбер не пропускаше да добавя по някой пасаж за Максим.

„Както можеше да се предположи, Максим е заминал с приятелката си. Ако сведенията ми са точни, в момента се намирал в Жерардмер...“

Той обещаваше нови подробности и Кристиан добавяше сдържан коментар.

— Не бяхте прав, Ришар, да се тревожите за него. Това момче се нуждае от непрекъснато движение, истински бохем...

Ермантие кимаше в съгласие, гаврътваше една след друга две чаши коняк. После се изтягаше в шезлонга и промърморваше:

— Сега ще поспя малко, Кристиан. Идете да глътнете въздух.

Останал сам, започваше да се упреква, че е пропуснал момента. С часове предъвкаше обвиненията срещу себе си. Не можеше да се познае. Тогава поемаше тържествени обещания да говори, преди да е изтекъл следобедът, на вечеря, като тръгнат да си лягат. И накрая отлагаше за следващия ден. Самата Кристиан му предостави търсения случай. Пиеха кафето на верандата. Клеман и Марселин бяха отишли да купят риба. Наоколо беше спокойно. Чуваха се мухите около цветята.

— Едно копче се кани да ви падне — рече Кристиан. — Ще го зашия след малко и тъкмо ще заръчам на Марселин да изглади сакото ви. Нуждае се от това.

Ермантие не се беше подготвил. Отговори съвсем естествено:

— Тогава сложете и траурна лента на ревера ми.

Това беше всичко. Шумът от лъжичката на Кристиан замря. Ермантие се отпусна лениво в шезлонга. Беше смъкнал товара от плещите си. Да бе знал, че е толкова просто, нямаше да чака толкова дълго. Кристиан внимателно остави чашата си. Усети я, че се свежда над него.

— Не се тревожете. Устоях на първия удар. Нали виждате... Жив съм. А сега можем да поговорим.

— Ришар!... Ох, Ришар... Страшно съжалявам... Ако знаехте колко ми е мъчно.

Импулсивно стисна ръката му, като че ли плаче.

— Благодаря, Кристиан — рече той.

— Но как разбрахте?

— По шапката ви... Много късно я махнахте от шкафа. Имах време да напипам вашия воал.

— Ама...

— Забравяте камбаната. Не биеше тревога, Кристиан. Мога да различа кога бие за умряло.

— Толкова бих искала...

— Знам, Кристиан... Не плачете. Бяхте чудесна... Юбер също. Наистина не съм бил прав.

Тревогата, страхът, притеснението, всички опасности, всички призраци се отдръпваха. Оставаше някаква голяма кротка тъга.

— Вашите недомълвки не можеха да се обяснят по друг начин. Разбирам много повече неща, откакто престанах да виждам.

Ръката на Кристиан стисна по-силно китката му.

— Простете, че ви лъгах — прошепна тя. — Казах му аз на Лотие, че ще бъде отвратително. Някои дни ми се струва, че полуудявам.

— Вашата лъжа беше просто премълчаване, Кристиан. Не е голяма работа. Кавгата с Клеман в кухнята истина ли беше?

— Да. Внезапно Максим започна да се задушава. Тутакси разбрахме, че е сериозно, много по-сериозно от обикновено... Изпратих Юбер да извика Меруди... Клеман си беше изкаран акъла и никога нямаше да успее да се справи. Бедният момък се чувствуваше отговорен. Беше разстроен... Меруди тъкмо си лягал. Колкото да се облече, не се забави много, но Максим вече хъркаше, когато той пристигна.

— Ако телефонът работеше...

— Нямаше да промени нищо, Ришар. Меруди установи оствър белодробен едем. Опита се да му пусне кръв, но вече нищо не можеше да помогне. Във всички случаи брат ви беше обречен. Нуждаел се е от непрекъснати грижи, а знаете що за живот водеше! Топеше се пред очите ни.

— Той не си ли даваше сметка за състоянието си?

— Ами! Той кроеше планове. Само ако знаете колко трудно го склоних да се откаже от този ангажимент в Ла Бол, за да дойде да си почине тук с нас. Да си почине! Не го мислех за чак толкова безразсъден!

— Само аз съм виновен.

— Но не, бедни ми приятелю. Можехте ли непрекъснато да го наглеждате.

— Страда ли? Разбра ли, че...?

— Не. Почти веднага изгуби съзнание.

— Основанията ви са били уважителни, Кристиан, ала трябваше да ме предупредите.

— Исках да го направя. Меруди се възпротиви... Той знае колко сте... слаб сега. Посъветва ни да печелим време, да ви подгответим малко по малко... Той помогна на Юбер да занесе тялото в библиотеката, единственото помещение, където нямаше опасност да влезете... Пийте си кафето, Ришар. Ще изстине.

— Не, благодаря... Когато Юбер излезе първия път, той бута колата с ръка, нали?

— Да. Също и когато се върна, след като отведе Меруди. За да не вдига шум. На всяка цена трябваше да ви попречи да слезете.

„Ето защо първо чух пристигащата кола, помисли Ермантие. Ето защо Клеман е дошъл да ме наглежда. А точно него накарах да провери дали прозорецът е затворен! Значи не съм се изльгал. Може би въпреки всичко никога не съм се лъгал.“

Той мълчеше. Още бе прекалено съкрушен, за да разсъждава. Ала знаеше, че ще трябва да премисли наново случая с прасковката, с боровия мириз, всичко онова, което малко по малко го беше накарало да изгуби вкуса към битката, любовта към живота. Кристиан се изсекна.

— Така е по-добре, да знаете всичко — рече тя. — Господи, какъв кошмар! Ами писмата на Юбер, които трябваше да ви чета! И докъде щяха да ни доведат всички тези хитрувания? Все един ден трябваше да ви кажем истината. Лекарите не си дават сметка, когато ви съветват. Треперех всяка минута.

— Когато на сутринта ви заръчах да отидете с Юбер в Ла Рошел, за да се опитате да върнете Максим... вие уредихте формалностите, нали?

— Да.

— А следобед, посещението на Белем?

— Нямах избор, Ришар. Разберете ме... Фургонът трябваше да отнесе трупа. Не можехме да държим Максим тук... Толкова близо до вас!

— Разбирам — рече Ермантие.

Но към тъгата му се прибавяше глухото раздразнение, че е бил измамен, защото наистина бе повярвал на историята с Белем. Кристиан се бе държала толкова естествено. Несъмнено имала е право да лъже, нали така са й наредили, но къде се е научила да се преструва тъй съвършено? Нима самият той би се оправил толкова успешно? Ами

какво да каже за Юбер? Юбер, дето го мислеше за ограничен и плах. Юбер бе изпълнил ролята си с не по-малко изумително майсторство. И Клеман се беше включил в играта. Ермантие си припомняше неговите интонации. Кой би могъл да открие в гласа му нотка на угрizение или просто на съжаление. Единствена Марселин бе издала известна неловкост. Беше се разплакала, но не от нежност към мъртвия, а от нерви или ужас. Никога не би могъл да им бъде благодарен. Бяха го изиграли прекалено добре. Сръчността, тласната толкова надалеч, винаги крие леко презрение.

— Много хубаво погребение беше — поде Кристиан. — Цялата околност се беше стекла.

— Отец Мишалон ли отслужи опелото?

— Че кой друг.

— Сигурно са се учудили, че ме няма.

— Не. Всички веднага разбраха... Не можете да си представите колко внимателни бяха всички. Не съм мислила, че ни почитат толкова.

Тази забележка напълно подхождаше на Кристиан, Такава, каквато я знаеше.

— Съобщихте ли в Лион?

— Като размислих, реших да не го правя. Първо, Максим имаше там само случайни приятели. А и можехте ли да си представите тази девойка да пристигне тук в траур и да приема съболезнованията до нас, на вратите на гробището! Не писах дори на Жилберт... Бяха само местни хора. Така би пожелал и Максим, сигурна съм.

— Към кого се обърнахте за гроба?

— Към Лобре естествено. Към кого друг бих могла тук... Гробът е точно вдясно от скулптурната група на Разпятието, до гробницата на Дюран-Брюже... Просто гранитна плоча, но много хубава, с кръст.

— Ами Юбер? Значи изпусна влака си?

— Да не би да предпочитахте да не присъствува на церемонията?

Взе обедния автобус и после нощния влак.

— Кой плати?

— Юбер... Ще му разпишете чек, когато пожелаете, не е бързо...

Как се чувствувате?

— Няма как да не съм съкрушен.

— А аз съм смазана. Нали не ми се сърдите много?

— Не, Кристиан. По-скоро аз ще ви помоля да забравите много неща. И по-специално настроението ми. Не съм много приятен компаньон.

— Бедният ми Ришар!

Тя го погали по косата и той забрави озлоблението си.

— Нали не ви боли?

— Не. Най-мъчително е вечер. Тази година лятото е прекалено горещо.

— Не трябваше да пиете толкова. Не исках да ви дразня, но Лотие не би бил доволен, ако научи, че...

— Престанете с този Лотие... Вие би трябвало да си починете, Кристиан. Сега мога да остана сам. Добре ми е, като мисля за Максим, за някогашните неща.

— Наистина ли? Нямате ли нужда от нищо? Тя се изправи, приближи се до него отзад, целуна го по косата.

— До скоро, Ришар.

Беше го целунала. Без отвращение. Сърдечно. Ермантие оставаше неподвижен, нажален, опитваше се да продължи сладкия миг. Беше загубил Максим, Но може би щеше да я спечели отново, нея. Може би имаше, още живот... като преди. Те просто не се познаваха добре. Вече никой нямаше да ги раздели.

„Забравяш, че може би ще умреш, помисли той. Забравяш, че те щадят само защото си обречен.“

Надигна се, за да се пребори с тези нелепи мисли, Сякаш не беше достатъчно нещастен! Смъртта на Максим го бе превърнала в старец. Болката и горчивината отново се стовариха върху него и раменете му увиснаха. Закрачи около масата, влечейки крак, дишайки шумно, без да знае в какво да опре мисълта си. ЧУ буика, който се връщаше, Марселин, която минаваше зад къщата, за да сложи рибата или мидите в хладилника, и внезапно решението му бе взето. Трябваше да отиде там. Беше най-горещият час на деня, нямаше никой. Взе сламената си шапка. Нали никой нямаше да го види! А и хич не го засягаше мнението на хората от селото.

Повдигнал лявата си ръка като антена, опипващ въздуха с пръсти, той стигна гаража, където Клеман се суетеше с кофи вода.

— Какво правите, Клеман?

— Почиствам, господине. Рибата оставя лоша миризма в багажника.

— Ще довършите след малко. Трябва ми колата. Ермантие се настани на предната седалка, изчака Клеман да седне до него.

— Закарайте ме на гробището.

Кратко мълчание, както преди малко на верандата.

— Добре, господине — безизразно рече най-сетне Клеман.

Той не беше глупав. Вероятно мислеше, че нервите на Кристиан не са издържали и тя му е разкрила всичко. Сега се страхуваше от упреците на своя господар. Потегли обаче с привичната си лекота. Макар от няколко дни Ермантие да знаеше, че Максим е мъртъв, той още не го чувствуващ със сърцето си. Максим продължаваше да е жив в паметта му. Нима за един слепец животът на другите не е винаги спомен? Той чуващ саксофона. Виждаше лицето на Максим, лицето му от миналата година, вече доста хълтнало, ала все тъй насмешливо и онзи негов жест, когато прищракваше с пръсти над рамото си, сякаш искаше да каже, че не е по отговорностите. Максим си беше останал хлапак. И Ермантие трябваше да признае, че никога не се бе опитвал да поправи брат си. Той, лишеният от фантазия, безмилостният в сделките индустриски, невежа за изкуствата и презиращ красивото, той се бе наслаждавал на всичко онова, което Максим въплъщаваше така ярко: безгрижието, удоволствието, свободата, лудешкото прахосничество. Максим бе неговата луксозна прищявка. Беше плащал на Максим, както други плащат за яхти или състезателни коне. А е трябало да бъде по-твърд с него. Бе опитвал понякога, рядко, да обуздае тази приветлива и непостоянна натура. Но Максим беше неуловим и когато се усетеше притиснат до стената, винаги намираше някой нежен жест, за да разчува по-големия си брат. Нямаше как да не му простиш, да не си затвориш очите. И Максим отново се хвърляше във всякакви крайности. Колко пъти Ермантие се бе опитвал да го замъкне насила на лекар! За всички беше ясно, че Максим няма да доживее до старост: тази бледност, тези хълтнали страни, това задъхване, все издайнически знаци. И тази разюздана сексуалност, която ужасяваше Ермантие! Максим беше само на двайсет и две години, когато една тежка пневмония едва не го вика в гроба. Лекарите го бяха предупредили, че ще заплати скъпо всяка неразумност. Осем дни след като се бе изправил на крака, стана

любовник на една певица и тръгна да я придружава в Австрия. Дълъг беше списъкът на любовните авантюри, на пътуванията, на разказанието завръщания, последвани от никога неспазени обещания. Максим не го беше грижа за здравето си. Беше роден, за да прахосва както силите си, така и парите на брат си и любовта на метресите си. Ермантие винаги се бе страхувал, че ще му се случи нещо, И сега беше неутешим. Клеман докосна ръката му.

— Господине:

— Какво?

— Пристигнахме. Господинът ще иска ли да слезе?

Ермантие, погълнат от мъката си, бе забравил гробището. Клеман вече заобикаляше колата, отваряще вратата.

— Ще се наложи да хвана господина подръка, защото застилат алеята.

Камъчета се изтърколиха. Макар и неохотно, Ермантие се оставил да бъде подкрепян и воден от Клеман. Усети, че пътят завива надясно, после наляво. Никак не му беше трудно да се ориентира в малкото гробище, подредено като градина, трептящо от светлина и шептящо с всичките си кипариси.

— Тука е, господине — рече Клеман.

Ермантие прекрачи и се удари в ръба на плочата. И тогава за първи път го прониза разкъсващата болка на раздялата, не успя да сдържи пред Клеман стона, раздрал гърдите му. Безгласно, дълбоко в себе си той зовеше: „Максим, Максим!“ Двайсет години си беше въобразявал, че закриля брат си, и сега си даваше сметка, че той беше по-слабият от двамата, по-уязвимият, по-изоставеният. Плачеше без сълзи, с цялото си стърчено лице. Махна с ръка да отпрати Клеман и понеже шофьорът, изглежда, не разбираще, той намери отнякъде глас да прошушне:

— Клеман... у дома... букет.

— Но тук вече има купища — каза Клеман.

— Сам искам... няколко стръка.

Клеман се колебаеше. Не забравяше, че има нареждане никога да не оставя господаря си сам.

— Хайде — рече Ермантие.

— Добре, господине.

Стъпките на Клеман се отдалечиха по чакъла и колата обърна. Ермантие изчака още малко, после се наведе и трескаво заопипва плочата. Камъкът беше ситнозърнест, гладък под пръстите като козина, топъл като живо животно. Без да разбере защо, Ермантие усети лека утеша. Максим, който толкова обичаше хубавите костюми, финото бельо, меките кожи. Максим щеше да е добре тук, в това скрито кътче на вандейската земя, където се чуваше само вятърът, птиците и приглушеният глас на океана.

— Прости ми! — помисли Ермантие. — Прости ми, Максим.

Да можеше да се помоли, но беше забравил молитвите, на които го бяха учили като дете в часовете по вероучение. Толкова много бе работил, толкова много се бе борил, че досега не бе имал време да помисли за смъртта. Камо ли за отвъдното. Може би няма задгробен живот, въпреки обещанията на свещениците? С цялото си същество се надяваше обаче, че не всичко беше свършило за Максим. Заради Максим бе готов да повярва в религията и несръчно се прекръсти. Риданията отново го стиснаха за гърлото. Как би могъл сега да се върне в Лион? Повторно да изостави брата, когото не бе успял да опази? По-добре да отстъпи пред настояванията на Кристиан, да отложи завръщането. Всеки ден ще идва да носи цветя. И тихичко ще казва:

„Тук съм, Максим. Тук съм.“

Но щеше ли да го надживее дълго? Може би преди да е изтекла годината, и той щеше да легне под някоя съседна плоча? Досега не му беше идвало наум да купи парцел в някое гробище в Лион. Ермантие не бяха от онези, които си строят претенциозни мраморни караулни, пазени от ангелчета, където труповете се напластват поколение след поколение. От рода Ермантие ще откриеш навсякъде в Морван, в разпръснати гробове под избуяли треви. А той ще почива в мир тук, до Максим. Кристиан би разбрала... Протегна ръка към букетите цветя, чиято вече вкисната миризма усещаше. Цветята бяха изгорели от слънцето, дръжките се чупеха като клонки в сноп дърва. Кристиан е била много заета, разбира се... Но би могла да изпрати Марселин. Докосна венците, които изглеждаха масивни. Какво ли беше написано на лентите? „На моя брат? На моя непрежалим брат? На Максим?“ Би трябвало да се махнат тези венци, покойникът не би ги харесал. Да остане само голата плоча, в която се отразяват облаците. Описа с крак

чакъла около гроба, направи три крачки. Пръстите му срещнаха кръста. Лобре си беше свършил добре работата. Кръстът беше издялан от същия гранит като плочата. Беше висок, широко разперен. Усети буквите на надписа, разгада без усилие края на една дума:

... МАНТИЕ

Буквите бяха строго изписани. Пръстите на Ермантие се спуснаха надолу, откриха една дата: 1948. Пъзгайки дланта си леко наляво, той зашепна, следвайки кривулиците на цифрите и буквите:

18 юли 1948 и още по-наляво:

23 февруари 1902

Ето че пак бъркаше. Съжали, че не се беше занимавал сериозно с Брайловата система, която би развила чувствителността на пръстите му. Търпеливо започна отначало разследването си, опитваше се да види знаците, чийто контур изучаваха пръстите му. Но как да не познае цифрите 2 и 3. И ф-то на февруари, и осемте букви на думата? Максим беше роден през април. Пет букви. А Лобре беше издълбал повече букви... Февруари!

Едва овладя гнева си. 23 февруари 1902! Та това беше собствената му рождена дата. „Няма как, щом сам не свърша някоя работа“, изръмжа той. Но Кристиан знаеше рождената дата на Максим. Юбер също. Нали бяха разполагали с документите за самоличност на покойника. Но са били пришпорени от времето. А и не са били на себе си. Сбъркали са. А в деня на погребението в цялата мълчалива суетня не са имали време да забележат грешния надпис. Можеше да ги извини.

Трябва да се каже на Лобре да издяла нов кръст. Много важно колко струва! Клетият Максим. До самия си край беше жертва на някакво кощунствено лекомислие!

Ермантие се върна на горния ред. По-добре да провери всичко, преди да извикат Лобре. Провери името. ЕРМАНТИЕ

Дали Кристиан беше дала двете малки имена на Максим? Максим-Анри? Не, под пръстите му името беше само едно име, трудно за разпознаване, но което, изглежда, не беше нито Максим... нито Анри...

Какво?

С две ръце, отпуснал коляно на плочата, мачкайки венците, той опира няколко пъти. Изправи се невярващ, обърса с ръкав потта от

лицето си. Този път наистина полудяваше. Изчака сърцето му да се успокои. Една кола бавно мина пред вратата на гробището. Клеман се връщаше. Тогава бързо, с внимателни плавни движения на крадец заопипва отново камъка, докато ужасът пълзеше из цялото му тяло. Вече можеше да прочете пълния надпис:

РИШАР ЕРМАНТИЕ

23 февруари 1902 — 18 юли 1948

Мъртвецът, дето свещеникът бе благословил пред зейналата яма, мъртвецът, когото неговите помощници бяха ръсили с китката, беше самият той. За всички онези, които щяха да поспрат пред този гроб, Ришар Ермантие вече не съществуваше. От 18 юли той почиваше под огромната гранитна плоча.

Обувките на Клеман скърцаха върху чакъла. Ермантие инстинктивно се отдръпна в алеята. Чувствуващ се виновен край този кръст. Вече не мислеше за Максим. Не мислеше за нищо определено. Страхуваше се. Прималяваше му от страх. Беше само един тероризиран клетник, който се предаваше.

Стъпките спряха до него.

— Ето цветята — рече Клеман.

X

Ермантие взе цветята, положи ги върху плочата и сплете молитвено длани. Не чувствуващо нищо, дори не страдаше вече. Само се напрягаше да се задържи на краката си, докато му се искаше да е проснат, без никаква мисъл в прохладата на някоя стая. като мъртъв. Беше мъртъв. Написано беше на гроба. Всичко беше готово, за да приеме тленните му останки. Може би вече беше само сянка, вкопчил се в живота. Усещаше обаче стегнатите от усилие мускули и тялото си, олюляващо се като дърво под ударите на секира.

— Господинът би трябвало да се прибере — обади се Клеман. — Днес слънцето е лошо.

Той поклати глава, неспособен да говори. Трябаше да пести гласа си, дъха си. Страните му бяха мокри от пот, дрехите полепваха по него като мека пареща черупка. Не, не беше мъртъв. Или пък беше вампирясал!

— Нека господинът си сложи шапката.

Клеман вдигна шапката, оставена на плочата, и пъхна краищата ѝ между пръстите на Ермантие. Сlamата беше остра, хруплива. Ермантие я опипа, за да се увери. Тази скромна градинска шапка изведнъж добиваше огромно значение. Беше приятелска вещ, реална. истинска. Ермантие бавно я положи на главата си и помисли за погребалния звън. Не бият за умряло, ако няма погребение. Не издълбават дата на смъртта върху празен гроб... Не отрупват с цветя празен гроб... Гробът не беше празен. Максим беше в него.

Ермантие изпита облекчение, от което се засрами. Раздвижи език, уста.

— Да тръгваме — рече той.

Максим беше в гроба! Значи са погребали Максим под неговото име? Не беше възможно. Никога доктор Меруди не би се съгласил... По дяволите! Меруди не беше идвал. Кристиан беше изльгала.

— Почакайте! — додаде Ермантие. — Не толкова бързо!

Препъваше се о камъчетата и трябаше да се вкопчи в ръката на Клеман. Тилт го болеше. Чуваше около себе си плътната тишина на гробището, едва-едва нарушавана от изворно шуртене откъм върха на кипарисите. Като че ли сънуваше своята мисъл, слепваше парченцата на разбърканата мозайка. Значи са извикали друг лекар, нов. Казали са му, че умиращият се нарича Ришар Ермантие. Как би се усъмнил? Той беше подписал смъртния акт. Добре. А после? Бяха представили необходимите документи, картата за самоличност, семейната книжка; всичките му документи бяха прибрани долу в салона, заедно с тези на Кристиан. Някакъв чиновник бе регистрирал смъртта. Така. Край. Пометен, заличен, могъщият Ермантие. Свещеникът бе обикалял около ковчега и бе ръсил светена вода. *Requiescat in pace.*^[1] Ермантие виждаше цялото село да се изнизва пред вдовицата, а в Лион — затворените за един ден заводи. Чуваше телефоните в канцеларии, апартаменти, обществени кабини: „... Ермантие умрял... Току-що научих... Това ще промени много неща!“ Защото естествено никой не споменаваше картела, но всички мислеха за него. Юбер, Кристиан щяха да бъдат купени, унищожени, сведени до ролята на статисти. Патентите, крушката, всичко щеше да бъде ликвидирано сред оживление като на публичен търг.

— Ето колата, господине.

Колата ли, че за какво му е тази кола? Той започваше да отгатва смисъла на коварния им план. Юбер се бе изплашил. Още няколко седмици и битката вече наистина щеше да е започнала. Нямаше да е възможно вече никакво отстъпление или споразумение с побеснелите противници. И той бе предпочел да отстъпи, да се подчини на картела и да обезпечи интересите си. Как всичко се изясняваше! Кристиан също бе склонила и бе поставила условията си за примирянето. Толкова по-зле за слепеца! Нима така и така не беше обречен?... Ермантие се сринаваше върху меката седалка. От поклащането на колата му се гадеше. Но защо смъртта се бавеше толкова? Защо не го порази още там, на гробището, без да му оставя време да се рови в цялата тази кал. Книжата, които беше подписвал от месеци с убеждението, че уреждат текущи въпроси... дали не са били обещания, споразумения? Дали сам не е обявил абдикирането си, довършил разоряването си? Фирмата съществуваше ли още? Може би вече беше само филиал? Останал ли му беше и сантим след всичките доверчиво подписани чекове?

Всеки въпрос избухваше в главата му, пламваше като черно слънце. Смъкна стъклото, но въздухът беше лепкав от толкова ухания, толкова живот. Да пише някому? Ще уловят писмата му. А и кому? За да обясни какво? Нима вестниците не бяха разгласили навсякъде смъртта му! Нима не бяха публикували снимката му с кратки биографични данни! Щеше ли някой утре да си спомня за него? Може би щяха да говорят за Максим по баровете и зад кулисите на малките театри? Ала кой би могъл да отгатне какво се е случило. Всички знаеха, че Максим е вятерничав момък, способен да изчезне за месеци. Максим също щеше да бъде забравен бързо. Нямаше никакъв шанс за избавление.

— Господинът може да слезе.

Колата вече не се движеше. Клеман го хващащ над лакътя, за да му помогне, и Ермантие едва не извика, защото Клеман знаеше истината. Защо е мълчал? Ами Марселин? Те бяха съучастници. Бяха подкупени. Нямаше да говорят.

Ермантие усети цимента под нозете си.

— Сега вече мога да се прибера сам... Тръгна по алеята, но наистина ли беше алеята? Не беше ли отново изгубен из криволиците на лабиринта? Светът около него беше някакъв гаден скапан декор. И навсякъде невидими хора го сочеха с пръст. Чу мяукане зад себе си. Да можеше да ускори крачка. В неговото състояние и най-коравият би помогнал за милост. Само като си помисли, че Кристиан беше позволила това! Беше се оставила на тази ужасяваща игра.

Пръстите му се бълснаха о стъклата на верандата. В паниката бе подминал вратата и трябваше да опипва с крак и ръка. Някой прекоси помещението.

— Вие ли сте, Марселин?

— Да, господине.

— Къде е госпожата?

— Тя е...

Пауза. Помисли, че ще каже: „Тя е заета“, ала Марселин продължи:

— Тя е в стаята си. Ще я извикам.

— Не, не! Не я беспокойте!

И тръгна със своята отпусната, треперлива походка, изкачи стълбището. Свлече се да отдъхне на последното стъпало и запрати зад

себе си в коридора смешната си пенсионерска шапка. Машинално свали очилата си и ги избърса. Къщата беше прохладна, тиха, заспала сред цветята. Ако Кристиан дремеше, щеше да я събуди. Много важно! Беше дошъл моментът за откровен разговор, който да разсее измъчващите го съмнения. Надигна се, с пръсти потърси стената. Какво ли би могла да измисли в своя защита? Като обяснение за гроба? Спра пред вратата. Не, дори състраданието не обяснява всичко. Състраданието не се осмелява да отиде толкова далеч в лъжата. Почука и без да чака, бутна вратата. Чу задавен вик.

— Божичко, Ришар, откъде идвate?... Loшo ли ви e?

„Сигурно съм зачервен и лъщящ отвратително“, помисли Ермантие. По пристъргването на пода разбра, че тя бута кресло към него. Отказа го с жест.

— Идват от гробището — рече той. — Случайно докоснах надписа. Прочетох.

— Прочели сте!

— Да.

— Бедни приятелю!.

Самият той беше много развлнуван и не смееше да изрече подгответните фрази. Всъщност приемаше всичко, сега, когато беше пред Кристиан. Всичко освен предателството. Значи така и не беше разбрала, че само да бе пожелала да направи първата крачка...

— Ришар!

— Не — прошепна той, — мълчете. Знам какво искате да кажете... Лотие ви е наредил да скриете истината от мен. А истината е, че никога няма да бъда в състояние да се върна в Лион, да поема отново ръководството на завода.

— Но...

— Достатъчно! Отнесохте се с мен като към някакъв невменяем нещастник.

— Но не. Грешите, Ришар. И най-доброто доказателство за това е, че ви задържахме край нас. Лотие искаше да ви изпрати в болнично заведение.

— Но беше ли това причина, за да...

— Не знаете всичко... Изслушайте ме спокойно, моля ви...

Седнете... Предпочитам да ви видя, че сте седнали.

— Така да бъде.

— Лотие не се страхуваше само за вашето... здраве. Но и за нас.

— Какво намеквате?

— Нищо, Ришар... разбрахте ме... Опасяваше се да не би един ден да станете... опасен.

— Аз... опасен!

— Прекарахте страховта операция. И винаги сте имали мания за преследване, спомнете си.

— И затова трябваше да се гримира гробът! — крясна Ермантие.

— Ето, виждате ли! Веднага пламвате, без да знаете. Вярно, не биваше да...

— Да избързвате.

— Умолявам ви, Ришар. Помогнете ми... Толкова мъчително е онова, което имам да ви кажа... Да, предпочетох да смятат, че сте мъртъв. След всичко онова, което сте били, всичко, което сте постигнали, не исках да знаят... истината.

— За пред хората!

— О, не!... Просто от гордост. Да не мислите, че само вие страдате?

Тя се изсекна и седна близо до него.

— Защо никога не сме имали смелостта да разговаряме? Може би щяхме да избегнем да се нараняваме толкова? Грешката ни беше, че се опитвахме да живеем както преди. Лотие би трябвало да ви каже, че сте...

— Обречен.

Гласът на Кристиан трепна:

— Не зная. Тези думи ме ужасяват. Направете усилие. Грях ли сторих, като се опитах да ви осигура спокоен пристан? Нещастен ли сте в тази къща? Не беше ли това най-доброто решение? Тук не сте изложен на никаква излишна умора. Юбер е способен да ръководи предприятието ви...

— Не — прекъсна я Ермантие. — Но това е подробност. Има нещо друго, Кристиан. Възможно е някоя криза да ме отнесе скоро в гроба или да изгубя разсъдъка си, да се самоубия, както искате... Но е възможно и да се съпротивлявам дълго.

— О, Ришар!

— Не се плашете — продължи Ермантие. — Напълно съм спокоен. И понеже всичко случило се досега не ме покоси, има голяма

вероятност предвижданията на Лотие да не се създнат, или поне не веднага. Тогава? Какво означава този надпис на гроба? А? Хайде, Кристиан! Сега трябва да имаме смелостта да говорим... Този надпис означава, че вие се нуждаете от моята смърт... О, не истинската ми смърт, а моята официална смърт пред закона... заради картела.

Протегна ръка пред себе си, потърси дланта на Кристиан, но докосна лакътя ѝ и лекичко го стисна.

— Така е, нали? Юбер искаше да капитулира. И той побърза да не пропусне удобния случай. Негова е идеята да се възползва от смъртта на брат ми.

— Да.

— Какъв негодник!

— Не сте справедлив. Можете ли да бъдете сигурен, че крушката ви ще пожъне успех на пазара? Можете ли да ми дадете думата си, че няма никакъв риск?

— Не, разбира се. Просто трябва да се опита. Аз бих успял.

— Но не и сега, Ришар... Не бих искала да настоявам, но виждате в какво положение ни поставяте. Твърдите, че само вие сте в състояние да извършите успешно тази операция, но... вече не сте някогашният човек. Помислихте ли за Юбер, за предприятието, за мен! Ако ударът пропадне, ние сме разорени... Ала вас изобщо не ви е грижа за парите на другите. Искате да надвиете картела... от високомерие.

— Не. Не от високомерие. Не единствено от високомерие... Бих искал да спечеля уважението ви, Кристиан. И когато казвам уважение, то е защото не смея да кажа...

По-силно стисна лакътя на жена си.

— Умея да говоря повече за цифри, отколкото за чувства — продължи той. — Може би не винаги съм бил идеалният спътник... Но бих бил щастлив да впрегна късмета си... заради вас! Искам да ви се кланят по-ниско и хората да замълкват, когато минавате, Кристиан, хубаво нещо е могъществото в ръцете на една жена. Аз можех да ви предложа само това, но точно него никой друг не би ви го дал. Не ми говорете за този нещастник Юбер. Той прави каквото може, съгласен съм. Но е от расата на плахите, които заобикалят, опипват и печелят малко. Той е чиновническа душа... Докато аз, Кристиан... аз... само да ми бяхте помогнали...

И със свит пестник удари по гърдите си.

— Не можете да си представите каква сила има още тук! Само трябваше да ми имате доверие, Кристиан. Аз съм мечок, но мечките са мощни. И предани. От време на време бих искал... някоя ласка, дори не ласка, внимание, нежна дума.

— Ришар!... Моля ви, успокойте се!

— Не, точно спокойните хора са ми дотегнали с дребните си сметки, с дребните си интереси. Само една дума, Кристиан, спогодбата подписана ли е? Кога я е подписан Юбер?

— Не знам. След няколко дни. Той още се колебае.

— Колебае се! Точно това му приляга. Цели четиридесет години не се решава да живее! Може би е вече много късно. Така и така всичко отива по дяволите, ако ще се мре, предпочитам да е в атака. Веднага ще му се обадите по телефона, Кристиан. Ще му забраните да подписва. Все още командувам аз, чувате ли ме! Той ще отстъпи. Трябва да отстъпи. Хич не ми пuka за неговите милиони. Ако ги загуби, значи не е бил достоен да ги притежава. Но ако спечеля, той ще бъде десеторно по-богат. Сега залагам парите си срещу кожата си. Забранявам му да се колебае.

Той стана и заобиколи креслото, в което седеше Кристиан, наведе се над нея.

— Кристиан — рече той нежно, — Лотие е съркал. Каквото и да се случи, никога няма да бъда опасен за вас. Дори и луд да бях, никога нямаше да ви сторя зло. Не ви се сърдя. Дойдохте тук да ме държите под наблюдение. Изолирайте ме в един ъгъл на къщата, отнасяхте се с мен, сякаш съм откачен, ала това ми е все едно. Само ме оставете да ръководя оттук последната си битка. Заради вас, Кристиан. Защото бих искал...

Внезапно се наведе и притисна лице до бузата на Кристиан.

„Всичко щеше да бъде лесно, ако ме обичахте!“ Кристиан не помръдва. Много нежно Ермантие закри очите ѝ с длан. И усети под пръстите си влагата на сълзите.

— О, Кристиан — заекна той. — Не исках чак толкова много...

И остана там безмълвен, напрегнат, защото беше беззащитен пред щастието.

И тогава долетя миризмата. Първо помисли, че само така му се е сторило, Замрял, той се напрягаше да отгатне откъде идва уханието.

Може би от някой букет, забравили бяха да сменят водата му. Нима някои цветя не издават такава миризма, когато увяхват. Ала това не беше мирис на мъртви листа.

Ермантие долови лекичко проскърцване и разбра, че нямаше никаква грешка. Миришеше на мента.

Бавно се изправи, оттегли ръката, захлупила очите на Кристиан. Никой не можеше да чуе страховитите удари на сърцето му.

— Благодаря — прошепна той... Благодаря, Кристиан... Никога няма да забравя.

Гласът му беше колеблив, но може би това беше за предпочитане. Отдалечи се от креслото. Крачка. Две. Три. Сега беше в средата на стаята.

— Къде отивате? — каза Кристиан.

— Ще си почина. Имам нужда да поспя малко.

Да спи. Сякаш отсега нататък сънят не му беше забранен. Ала трябваше да ги измами. Откри вратата, насили се да се обърне и да се усмихне. Усмивка, скована от страх! Излезе и забърза по коридора. И най-после само Да не мисли за цялата тази низост. Обърна глава и се ослуша. Сякаш някой ходеше след него. Но не. Не биха дръзнали. Не още!

---

[1] „Почивай в мир“, (лат.) — Бел. прев. ↑

XI

Хвърли се в стаята си, заключи вратата, отиде да затвори прозореца. Как да бъде сигурен, че няма никой в помещението? Поколеба се, за малко да започне да претърсва в ъгъла на шкафа, под масата, под леглото. Но се сети, че Клеман сигурно помага на Марселин да приготви вечерята. Не, наистина беше сам. Наплиска лицето си над мивката и дори без да се избърше, се просна на леглото. Значи Юбер ѝ беше любовник. Той имаше право да влезе в стаята на Кристиан когато му скимне. И беше стоял там, засмукал своето бонбонче, забавляйки се на комедията, разигравана от неговата метреса. Всичко беше видял, всичко беше чул. Може би дори я е насочвал с жестове какво да прави. Но все пак Кристиан беше плакала. Поне това беше сигурно. Ами ако Юбер не е бил там? Хайде, хайде! Просто тя умееше да плаче, както умееше и да лъже. Отколко ли време подготвяха своя удар? Дали от момента, когато по препоръка на Кристиан Юбер се бе включил в предприятието? Или от момента на злополуката? Нямаше начин да разбере. Как нищо не беше отгатнал! Смяташе я за студена пресметлива egoистка. А тя с Юбер...

Ермантие се въртеше в леглото. Всяка нова мисъл го разяждаше като киселина. Ама и той, как можа да се покаже като умоляващ съпруг, докато пъхнал ръце в джобовете си, Юбер беше слушал неговите вопли, обещания, плахите молби за нежност. Този жалък тип, дето трепереше пред него едно време, когато Ермантие си беше с очите, той се бе насладил на своето отмъщение. Просто да умреш от смях! Бедни ми Ермантие! Ти, толкова горд преди със силата си, с успеха си. Ти, дето се мислеше с неограничени възможности. Ти, който се хвалеше, че плашиш всички!...

Старата Бланш беше открила истината. Затова я бяха изгонили. Затова не искаше да се върне. Но Клеман също знаеше. И Марселин. Как ли се забавляваха!

Дори Максим...

Не. Не и Максим! Максим не беше отгатнал... Ермантие, проснат по корем, отпуснал едната си ръка до пода, не помръдваше. Максим ли? Спокойно. Защо да подозира Максим? Той поне беше дошъл от приятелство. Сигурно са му казали, че положението на брат му е сериозно. Колкото до останалото, не знаеше нищо. Иначе би ги разобличил. Не, не и Максим... Той беше умрял навреме. Имел бе този късмет.

Ермантие се повдигна на лакът и разхлаби яката си. Въздухът беше застоял, тежък в плътно затворената стая.

— Ох, колко ми е зле — въздъхна Ермантие.

Но още беше любопитен да разнищи докрай своето нещастие, да стигне до дъното на измамата. Нямаше как Кристиан да не е излъгала и за много други неща. Щом беше любовница на Юбер, значи беше отстъпила пред настоящията на Юбер. Заводът, банковата сметка, всичко бе сменило собственика си. И това не беше всичко. Бяха го довели в имението, за да го обезвредят напълно. Може би се бяха опитали да разстроят разсьдъка му, преиначавайки думите на Лотие. Умелите им недомълвки... Пристореното им състрадание... А сега, този гроб!

„Ако реша да се върна в Лион — помисли Ермантие, — какво ли ще направят?“

Въпросът така го смuti, че той седна в леглото и зарови лице в скръстените си ръце. Да. Стига да реши да си тръгне... Как ли щяха да се опитат да го спрат? Но дори и да допуснем, че той ще се примири, нещо в техния кроеж куцаше. Нима не бяха изложени на непрекъснатата заплаха някой случайно да се отбие, да зърне слепеца в градината, в гробището... Тогава всичко рухваше. Скандалът щеше да избухне... Не е възможно да не са обмислили...

„Ами точно затова е дошъл Юбер“ — заключи Ермантие.

Защото Юбер не би трябвало да е тук. Мястото му беше в Лион. Защо се беше върнал тайно? Но дали изобщо е заминавал, или само се бе постарал да създаде такова впечатление? Но и в двата случая защо се криеше?

Ермантие простена, без да помръдне. Най-после истината, голата истина! Отначало Кристиан и Юбер вероятно са имали намерението само да го държат затворен. Но смъртта на Максим бе променила плановете им. И щом Ермантие беше мъртъв пред закона, оставаше им

само да превърнат във факт записаното в официалните регистри. Никакъв риск. Една дупка в парка. Просто формалност. Кой знае? Може би всичко щеше да свърши, преди да е изтекла вечерта.

Ермантие стана и запали цигара. Само да не губи достойнство. Да не им доставя това последно удоволствие. Отново се наплиска и среса косите си. Сетне докосна стрелките на часовника. Седем и половина. След няколко минути щяха да го викнат за вечеря. Той отвори прозореца. Вече нямаше никакво значение. Крилете на лястовиците прошумоляваха ниско над покрива. От нагрятата земя лъхаше на сено. Не мразеше Кристиан, поне не още. Ами Юбер? Би го удушил, ала Юбер щеше да се намеси чак в последния момент. Облегнат на перваза на прозореца, Ермантие сякаш се наслаждаваше на вечерната свежест. Може би Клеман го наблюдаваше от градината? Но Клеман не можеше да забележи мислите му. Ермантие се питаше как ли щяха да го направят. Юбер сигурно се страхуваше от кръв. А Кристиан несъмнено желаеше мигновена смърт. Коравосърдечна беше, ала прекалено благовъзпитана, за да е жестока. Значи отрова?

— Ришар!

Тя беше. Както всяка вечер, викаше го от подножието на стълбището.

— Ето, идвам! — откликна Ермантие.

Въздъхна, бавно прекоси стаята. Никой никога нямаше да узнае! Това беше най-мъчителното. Излезе в коридора. Къде беше Юбер? Продължаваше ли да се крие в стаята на Кристиан, или се разхождаше на пръсти из къщата, все така облечен в черно, безукорно изискан? Ермантие се насочи към стълбището. Зад него подът лекичко пукаше. И през дневния ден жегата беше страшна! Стъпало по стъпало, ето го вече долу. Излезе.

— На масата! — викна Кристиан. — Сигурно сте гладен!

Гласът й беше нежен и внимателен. Та наистина, нима не се бяха сдобрили? Седна с гръб към верандата.

— Марселин е приготвила студена вечеря — рече Кристиан. — Помислих, че ще я предпочетете. Тя разклати звънчето.

— Марселин!... Може да сервирате.

Юбер беше там, несъмнено. Може би и Клеман. Готови да се намесят, да отнесат трупа. „Губя самообладание — помисли Ермантие.

— Нищо няма да се случи в присъствието на Кристиан. Тя не би могла да Го понесе. Но след кафето, щом остана сам...“

— Няма ли да си вземете още малко салата? — попита Кристиан.

— Не, благодаря.

— Не сте ли гладен?

— Не.

Марселин смени чиниите. Той чу Кристиан да налива вино в чашата му. Отпи, бавно вкусвайки виното, но не успя да открие нищо подозрително. Марселин остави поднос.

— Моруна с майонеза.

— Съвсем малко — рече той.

— Ще си вземете от майонезата, нали! Марселин я е приготвила за вас с много горчица.

Невъзможно беше да открие и най-малката фалшивата нотка, и най-малкото развлнувано потрепване в гласа ѝ. Само дето като че ли говореше с леко подсилена благосклонност, прекалено подчертана загриженост.

— Мъничко, колкото да я опитам.

Защо толкова горчица? С върха на вилицата и ножа си той обърна парчето риба, зарони го. Усещаше върху себе си безброй очи. Ако се колебаеше да яде, и Юбер, и Клеман, всички щяха да разберат, че е прозрял играта им и навярно нямаше да чакат края на вечерята, за да действуват. Ножът и вилицата на Кристиан потракваха ритмично о ръба на чинията. Поднесе парче към устата си, подуши майонезата. Толкова по-зле. Може би острото пикантно ухание на горчицата прикриваше не друго, а смъртта.

— Леко надъхва — забеляза Кристиан. — Наистина ми е трудно в този момент да запазвам рибата съвсем прясна.

И захвана да говори за сина на Одро, търговеца на риба. Защо ли изведнъж така се разбъбра? От какво искаше да отвлече вниманието му? Какво може да се сложи в майонезата? Арсенник? Или пък някой опиат, та да не се съпротивлява? Този път Кристиан се бе издала. Рибата като да беше лепкава от сос. Всяка хапка му изгаряше езика. Какво ли количество отрова вече беше погълнал? Остави вилицата.

— Наистина, нещо нямам апетит тази вечер.

Ето, беше им в ръцете. Нямаше никакъв шанс да се измъкне. Като си мислеше сега каква грешка е било да разчита на милостта на

Кристиан. Та тя водеше играта от самото начало. Сигурно тя е принудила Юбер да действува. В съзнанието му заприиждаха какви ли не спомени, които затвърждаваха това убеждение.

- Марселин, плодовете, ако обичате.
- Извинете ме, но мисля, че ще спра дотук.
- Малко компот ще ви се отрази добре.

Не би могло по-сполучливо да се имитира загриженост. Ермантие сви салфетката си.

- Не, благодаря.
- Да не сте болен?

Тонът наистина беше загрижен. Може би в същия този миг го оглеждаха, за да издебнат първите симптоми на кризата. Може би другите бавно се приближаваха към масата. Но защо не чувствуваши нищо? Дали не беше сънувал цялата тази история, дали не си беше измислил този кошмар? Изправи се.

- Ще пия кафето на верандата.
- Както желаете.

Тежко се насочи към вратата. Кристиан го последва. „Ето сега — рече си той. — Защо да чакат повече.“ Спомни си, че е с една глава повисок от Юбер и Клеман. Няма да смеят да го нападнат открито. Впрочем всички тези предположения бяха нелепи. Трябаше да се страхува единствено от отровата, поразяващата на място отрова, а не онази, която ще ти остави време да размислиш, да разбереш. Значи майонезата е била безобидна. Тогава кафето...

- Няма ли да се изтегнете на шезлонга? — попита Кристиан.

Този път гласът ѝ беше трепнал. Едва-едва и тъй мимолетно, че в друго време Ермантие не би забелязал нищо.

— Не — рече той. — Ще остана само минутка. Спи ми се... Утре ще бъда по-добре.

Изтегли стол до масата от ракита. Кристиан наля кафето, сложи захар. Ермантие чуваше само сребърното подрънкване на разбъркващата лъжицка. Отново го жегна същата мисъл. „Ами ако всичко това съществува само в главата ми?“ Той веднага я отблъсна. Ако се съмняваше, беше загубен. Не биваше да се съмнява. Сигурен беше за присъствието на Юбер и какво означава това присъствие.

— Марселин го е направила малко силно — забеляза Кристиан.
— Искате ли още една бучка захар?

— Не.

Кристиан лекичко духаше чашата си. Наистина ли я чу да пие? Или само така му се беше сторило поради притракването на чашата ѝ о чинийката. Той запали цигара, за да печели време. Кафето беше там, пред него, и той беше осъден да го погълне. Нямаше никаква причина да откаже. Ако се направеше, че му е много горчivo, щяха да го убият в коридора на първия етаж или в стаята му. Юбер сигурно всичко бе предвидил. Той взе чашата, доближи я до устните си. Лъжичката на Кристиан не помръдваше. От кафето се разнасяше хубав аромат. Ермантие накваси устни, престори се, че поема няколко гълътки. Леко се срамуваше, че бранит живота си толкова ожесточено. Вече не обичаше живота, но още не беше изгубил вкуса към битката. Протегна ръка, за да остави чашата, блъсна се о ръба на масата и крехкият порцелан се счупи между пръстите му, заливайки ръката му с течност.

— Бедни ми приятелю... — захвана Кристиан. Не можеше да прикрие гнева си, досадата си.

— Извинете ме — рече той окаяно.

— Марселин... Елате да съберете парчетата и да попиете... Ще донесете друга чаша.

— Няма нужда — изломоти Ермантие. — По-добре да отида да си легна. Лека нощ, Кристиан.

Най-трудно беше да се отдалечи, без да бърза, сякаш е напълно изтощен. Изигра излизането си без грешка, но трябваше да спре пред стълбището. Изпитанието започваше да го смазва. С едната ръка на стената, другата плъзгаща се по парапета, той тихо се заизкачва, като се опитваше да разгадае тишината на къщата. Никой не вървеше след него, но опасността можеше да бъде отпред... замахната тояга, насочен пистолет... Ако продължаваше така, нямаше да издържи... Стигна площадката. Светът още не беше рухнал отгоре му. Той все още беше жив като ларва, която всеки миг може да бъде размазана с крак. И напредваше по коридора огромен, массивен, победен. Влезе в стаята си, заключи се, завъртя глава надясно, наляво, да усети по лекото раздвижване на въздуха приближаването на неприятеля. Докосна ключа. Осветлението не беше запалено. Мина през стаята и провери нощната лампа. Беше студена. Значи нямаше никой. Нито Юбер, нито Клеман щяха да посмеят да го нападнат в тъмното. Ала тъмно ли беше? Потърси часовника, стрелките. Девет часът. Здрачът сигурно

изпълваше стаята с червеникаво сияние, предостатъчно за... Но не! Щом нищо не беше станало, значи опасността временно беше отстранена. Сигурно са разчитали на кафето и сега четиримата кроят нов план за следващия ден.

Ермантие се прозина шумно, тежко се отпусна на леглото, пружините трептяха дълго... Ако някой слушаше... защото всичко беше възможно... Щеше да бъде успокоен. В никакъв случай не биваше да заспива. Сключил ръце под тила си, Ермантие се отпусна. Да можеше да не мисли за нищо, не искаше повече да страда. Нощта се спускаше над него. Свежият полъх върху челото му подсказа, че се стъмва и че избавлението е близко. В полунощ всички щяха да са си легнали. И те сигурно бяха останали без сили. Щеше ли да има луна? Вероятно не. Опита се да се върне назад в дните, обърка се и се отказа. Спомняше си само, че имаше пълнолуние, когато пристигнаха. Значи нощта щеше да бъде тъмна... Една камбана отекна в далечината... селската камбана, която беше била за Максим. Ермантие се обърна настрани, сбра колене към гърдите си. Болката беше все тъй прясна, все тъй остра. Сега вече имаше време да огледа спомените си. Не можеше да има никакво съмнение: Максим е знаел всичко, което се подготвя. Доказателство беше възклицинието му оная сутрин, когато се беше почувствуval гузен за чека: „Аз — крадец! Само ако знаеше онова, което аз зная...“ Ясно, било му е на устата да признае всичко. Максим — съучастник! Максим — платен, за да играе в тази гнусна комедия! „Значи съм бил тиран? Значи съм им пречел да живеят...“

Дишаше бавно, за да не разбуди приспаната болка. Още часове се отрониха от камбанарията. Потъна в някакъв полусон, който не му пречеше да чува всички нощи шумове, далечен лай, пронизителните писъци на кукумявка и глухата жалба на морето. И внезапно, без да е помръданал, усети ума си изострен, като пред прага на открытие. Дошъл беше моментът да действува. Стана, прекоси стаята на пръсти, отвори широко прозореца. Животът, животът беше там, многолик, шушнещ, само да протегне ръка и щеше да го докосне. Прекрачи перваза, провиси крака. Лехата отдолу щеше да смекчи удара. Скочи: тялото му глухо тупна на земята и той бе разтърсен до сърцето. Замаян, вкопчил пръсти в мократа земя, с натъртени колена, той се заослушва. Къщата спеше. Градината се простираше спокойна, уханна, приятелска. Надигна се, избърса длани в носната си кърпа. Беше си

изгубил очилата и сигурно беше ужасяващ с калния си панталон и лице без поглед. Но нищо, по-лесно ще го разпознаят. Първият, който го види, ще разбере... Отдалечи се от стената по посока на алеята, свил глава между раменете в очакване на изстрела, който всеки миг може би щеше да изтрещи. Усещаше дулото на насоченото към него оръжие, като същевременно знаеше, че бягството му няма да бъде открито преди сутринта, и бързаше към портата. Сграбчи пречките като удавник, обърна към небето обезобразеното си лице, пое няколко дълбоки гълтки въздух, без да успее да успокои ударите на сърцето си. Тогава повдигна една от железните куки, извъртя я. Дръпна вратата, усети я да се отмества, измъкна се през пролуката и излезе до средата на пътя. Беше навън. Беше свободен.

Хвана наляво и започна да отброява петдесет крачки. Ако не беше съркал, трябваше да е на пътя за селото. Отби встриани, нагази в тревата, протегнал ръце напред, и тутакси дланите му срещнаха склона на насипа. Посоката беше добра. Като се ориентираше по насипа, направи още няколко крачки, отгатна започващия завой. Върна се на пътя, за да върви по-лесно. Селото не беше много далеч, само на километър. Важното беше да не криволичи. Щом стигне, ще почука на вратата на Меруди, който ще го отведе в Ла Рошел. А ако му е много трудно да открие къщата на Меруди, ще потропа където и да е. Всички го познаваха. Щяха да му бъдат съюзници. Еспадрилите му с гумени подметки не смущаваха тишината. Не много. Дори прекалено спокойно, прекалено смълчано беше полето. Само чакълът хрущеше, щом се отбиеше от пътя. И той веднага изправяше стъпката си. Небето сигурно цяло трепкаше от звезди, а пътят — гладък и блеснал като застинала вода. Вдясно, през три секунди, червениковата светлина на фара Бален. Добра нощ за бягство! Идеше му да се затича, и то не само от страх. Всъщност вече не се страхуваше. А просто защото отново започваше да живее. Дори и да го хванеха сега, беше съгласен да умре тук, далеч от клопките, които те търпеливо бяха приготвили. Но нямаше да го хванат, защото селото вече беше близо. Сигурно се виждаха първите му къщи: кафенето Пабоа с лавровите си дръвчета в саксии покрай пътя, ковачницата на Пайюно и магазина за семена на сина Люка със сивата котка, неизменно свита на кълбо зад витрината. Ермантие ускоряваше крачка. Толкова ясно и отчетливо си представяше пейзажа, че дори вече не си правеше труда да протяга

ръце напред. Още три-четири минути и пристига, ще усети под краката си древния калдъръм на селото. Меруди ще се стресне, като го види. По-добре първо да му обясни през вратата. Да му каже, че човекът, дошъл да търси убежище, не е призрак, а мъртвец с отсрочка. Не беше моментът да ужасява хората.

Ермантие продължи още пет минути, подуши въздуха. Обикновено отдалеч се усещаха миризмите от ковачницата, а нощем винаги две-три кучета ще се подплашат и ще лавнат разярено от прага на колибките си. От колко ли време вече вървеше? Нямаше никаква представа. Беше тръгнал отдавна, но не напредваше много бързо. Хайде, още малко усилие. Внезапно си даде сметка, че отново опипва с ръце въздуха пред себе си. Прибра ги в джобовете, за да си докаже, че не се страхува от нищо. И най-малко от това, да не се е загубил. Не беше възможно да пропусне селото, защото пътят извеждаше право натам, без никакъв кръстопът, никакъв завой. Не биваше да пада духом, ами да продължава да върви. Да, но когато крачиш вече от половин час. Не ти трябва половин час, за да изминеш един километър, дори и ако стъпваш колебливо, ако се отмяташ към едната, към другата страна на пътя. Наведе се, за да докосне земята, но предварително знаеше, че пръстите му ще срещнат зърнестата повърхност на асфалта. Отново тръгна, леко разтревожен. Продължаваше да има усещането за празно поле, за ширнали се до безкрайя ливади. И постепенно, мимо волята му, стъпката му стана по-несигурна, дланите му се разпериха пред гърдите, като да ги предпазят от удар. Страхуваше се да не се бълсне в нещо, което няма да е селото. И скоро бе принуден да признае, че селото не беше тук и никога нямаше да бъде тук. Но нали следваше единствения път, който трябваше да го изведе дотам. И пътят се бе съюзил с Кристиан. Затова го бяха оставили да се измъкне. Имаха доверие на пътя и на неговите хитрини.

„Внимание — рече си Ермантие, — трябва да избягвам тези мисли. Пътят си е напълно безобиден и го познавам добре. Всяка крачка по този път ме отдалечава от тях и следователно ме приближава до спасението.“ Той продължи, решен да движи краката си до пълна изнемога. Способен беше да издържи още часове. И тогава чу някой да идва към него. Спря. Непознатият си свирукаше. Обувките му проскърцаха в такт. Някой на къмпинг в околностите вероятно или

пък селянин, тръгнал да търси добитька си из мочурите. Мъжът престана да подсвирква, но продължи да върви.

— Простете — рече Ермантие, — къде се намирам? Не чу повече никакъв шум.

— Загубих се. Претърпях операция и... виждам много зле.

Обувките заскърцаха отново. Отдалечаваха се обратно. Все по-бързо и по-бързо.

— Моля ви — извика Ермантие. — Кажете ми къде се намирам?...

Опита се да се затича след мъжа, който хукна като подгонен от триста дяволи. Подметките му удряха пътя. Още дълго се чуваше неговият бяг. И накрая загълхна, оставяйки Ермантие потресен. Пострашен и от прокажен ли беше станал, като някакъв нощен звяр, пред който всички се отдръпват с приглушен писък? Или пък мъжът го беше познал и беше помислил, че е срещнал мъртвец. Тогава значи е бил някой от селото. Кое село? Къде се криеше това село, което също като че ли му бягаше в тази странна нощ? Ами ако човекът вдигне тревога? Но трябаше да продължава да върви напред. Трябаше на всяка цена да се обърне към някакво живо същество. Скоро щеше да се зазори, щяха да го преследват.

Ермантие тръгна отново. Пътят се изнизваше под краката му, все еднакъв. Дали пък не се изкачваше леко? Или самият той беше преуморен? Когато беше изтощен, главата му играеше лоши номера. Не усещаше ли мириз на бор тогава? Едва доловим, но си беше мириз на бор. Максим му беше обяснил, че при голяма жега земята изльчва ухание на бор. Но само за да го успокои. Ето че халюцинациите изникваха отново. С всяка крачка като че ли навлизаше все по-навътре в някаква задушна гора, навсякъде миришеше на бор. Отби вляво... Кракът му спря на ръба на наклон, който може би водеше към ров. Хвърли се надясно, но и там теренът се снишаваше. Нямаше накъде да се измъкне. А наоколо всичко беше пропито със силната, упойваща, лепка от прегрятата мъзга миризма на бор. Зави му се свят. Значи прави бяха, когато твърдяха, че Лотие... Затича се с риск да се бълсне в някакво препятствие и внезапно дясната му ръка, рамото му, главата му се удариха силно в нещо, което се издигаше край пътя. Той падна, замря, очаквайки да го довършат. Но никакъв шум наоколо. Никой не го беше нападнал. Сякаш лек бриз си играеше в недосегаеми листа.

Предпазливо протегна ръка, срещна нещо твърдо, метално. Изправи се. По брадичката му се стичаше кръв.

— Ришар Ермантие — заекна той.

Кой да му отговори? Беше сам, съвсем сам. Отново опира студеното цилиндрично нещо пред себе си, подобно на дървесен ствол. Постепенно се убеждаваше, че е стълб. На пътната сигнализация? Не. Вместо табела имаше някаква топка отгоре. Топка, голяма колкото глава, но онова, което пръстите му докосваха, не беше лице, а... катинар. Забранено е да се говори! Да, всичко бяха предвидили. Катинар! Беззвучен смях разкъса гърлото му и той отстъпи, олюявайки се. Главата му се въртеше. Избръса брадичката с опакото на ръката си и за да не падне, се върна да се облегне на ледената колона. Много по-голяма беше от стълб. Като онези люлки, каквито беше виждал в обществените градини. Може би пък наистина беше люлка! Понеже този път не беше истински път! На кой свят очертаваше границата тази фалшива люлка? Лицето го болеше, дясната му страна се схващаше, но той се чувствуваше достатъчно силен, за да продължи. Преди да пусне желязната колона, се попита дали не се е извъртял около себе си, дали продължава да е в правилната посока, но реши, че вече няма правилна посока. Важното беше да се движи, докато умре. Изостави опорната си точка. Боровият мириз беше изчезнал или поне измествен от вкуса на кръвта, изпълнила устата му. Вече бе хладно. Това бе най-дълбокият, най-нечовешкият час на нощта. Пътят се спускаше и ставаше все по-студено. Внезапно кихна и ехото забръмча около него, забълска се като в дъното на дълга изба. Ермантие прочисти гърлото си и тутакси десет, двайсет дрезгави гласа зашепнаха в приглушена гълчава, която бавно стихна.

— Има ли някой? — извика Ермантие. Въпросът тутакси се зачу от всички страни със заплашителни задавени интонации и мракът си го запрепраща безкрайно.

„Сигурно съм се ударил зле“ — помисли Ермантие. Стايл дъх, той се отправи към гласовете в гъстата влажна тишина като в подземие. Но скоро бе принуден да възобнови дишането си и мракът наоколо също задиша. Цяло невидимо, пъшкащо, болезнено шествие се раздвижи край него. Лабиринтът беше изпълнен с печални сенки, които тътреха крака и със сетни сили и затворена уста се влачеха по тъмния път. После рамото на Ермантие се бълсна в някаква стена

покрай пътя. Беше лепкава, от нея се отцеждаше вода. Сякаш беше без край. Но скоро свърши. Шумът на тълпа, съпровождаща Ермантие, изчезна. Отново беше сам. Какво ли изпитание му предстоеше? Докосна земята. Пътят си беше там, леко влажен поради някаква мъглица. Докато продължаваше под краката му, щеше да упорствува да се надява въпреки всичко. Един път непременно извежда някъде, дори и да създава впечатлението, че се е залутал. При това е добър път, гладък като кожа и гъвкав под нозете. Но нямаше ли нито къщи, нито жива душа покрай него? Или пък всичко се разбягваше, щом се приближи. Не, по-скоро всички спяха. Това, което беше почувствуval и чул, са били сънищата на потъналите в големите легла из ниските ферми по тукашните мочурливи земи. Нямаше да закъсне да срещне селца, врати, прозорци, подредени покрай същия този път, с ръка да ги докоснеш. Вървеше в края на пътя и постепенно мисълта му угасна. Напредваше като изнемощял сръчкван кон, който спи прав. А може би спеше отдавна и, сам си беше виновен, че е изпуснал селото. Впрочем за всичко беше виновен той. И сега го наказваха безмилостно. Бяха намерили този ужасен начин, пътя. Пътя с неговите извивки, стени и може би огледала, с всевъзможните си клопки. Пътя в кръг! Пътя без изход! И внезапно някакъв шум го изтръгна от унеса му. Бе измяукала котка. Не можеше да има грешка. Сега беше сигурен. Ето, измяука отново, съвсем наблизо. Котка. Стена. Къща. Градина. Беше стигнал. Най-след!

Бавно приближи, протегнал ръце напред. Ръцете му се бълснаха в стена. Истинска стена, чийто връх не може да се стигне. Трябваше само да върви покрай нея. И Ермантие тръгна нетърпеливо. Стената прекъсваше, но нещо идваше след нея... Решетка! Прониза го ужасно подозрение. Беше се върнал в началната си точка. Котката, дето мяукаше, за да го подмами, беше Рита. Колко глупав е бил, за да се страхува от отрова! И си беше въобразил, че се е отскубнал, че е разкъсал омагьосания кръг! Простена. Толкова умора за нищо. За нищо ли? Може би не съвсем за нищо. Имаше още една възможност, да стигне до брега, до водата. Да се избави, да използва последните мигове на нощта. Прекоси пътя, насочи се към отсрещния насип, нямаше да му е трудно да го изкачи. Но вместо да срещнат тревата, мократа от росата земя, пръстите му бяха спрени от железни пречки, цяла редица железни пречки. И от тази страна имаше решетка. Дори не

знаеше дали е вътре или отвън, свободен или затворник. Приличаше на плъх, бълскащ се в тънките прегради отвред, още неразбрал, че капанът е щракнал зад него. Отмина решетката, без да знае каква посока да следва. След решетката имаше стена, после отново решетка. Стена. Решетка. Стена. Решетка. Като в затвор. Изкрешя и хукна.

Остър клаксон. Буксувачи колела. Затръшнати врати. Лежеше, захлупил лице на земята, безмълвен, почти в несвист. Повдигнаха го и той направи усилие да се освободи. Не. Не буика! Не. Стига! Проснаха го на седалка. Хора говореха, но толкова далеч, че не разбираше какво казват. И после колата потегли. Тогава Ермантие се отпусна. „Да ме отведат! Да ме отведат далеч, колкото се може по-надалеч!“ Не знаеше какво се бе случило и дали го очакваше смърт, но в мига, когато всичко беше загубено, ето че бе станало чудо. Капанът се бе открехнал.

Поднесе ръка към брадичката си, където се стичаше малко кръв. После се оставил да потъне в кротка безпаметност. Ала тялото му продължаваше да усеща движението на колата и той се радваше инстинктивно с всичките си кости, с всичките си мускули. Спеше дълбоко, когато колата спря.

XII

Ермантие се облече съвсем безшумно, като с една ръка придържаше стола, на който бяха дрехите му, нестабилен поради леко неравните си крака. Предпазливо седна на леглото, за да не заскърцат железните пружини, мушна краката си под чаршафа и придърпа завивките до брадичката си. Ако минеха, щяха да помислят, че спи. Но обикновено не идваха на проверки. Съседът отдясно нещо се оплакваше, говореше бързо и прегракнало, въртеше се, като понякога удряше юмрук или лакът в тънката стена, която ги разделяше. Този отляво мърмореше тихичко някаква протяжна литания. Дали пък по цели нощи не се молеше. На всеки четвърт час биеше часовник. Чуваше се глухо прищракване, проскърцуващо раздвижване на механизма и ударът върху камбанката отекваше невероятно чист, пълтен, меланхоличен, с нещо нежно и утешително. Ермантие, неподвижен под завивките, броеше четвъртините. Болеше го бедрото, където му бяха сложили инжекцията. Сърбеше го, но не биваше да помръдва. Впрочем в негова полза беше да си почине възможно най-добре и той се опитваше да се отпусне, да не мисли за нищо, да прогони всяко неспокойство. В един часа ще стане. Свикваше с тези дълги будувания. Вече се бе научил на търпение...

Изчака тишината, едва нарушавана от ударите на часовника, да стане пътна и равна като спяща вода. Тогава се надигна полека, отмахна завивката, изправи се на крака. Стъпките му прощумоляваха по линолеума като отлепяща се хартия. Милиметър по милиметър отвори вратата, ослуша се. Сигурно коридорът беше слабо осветен, но кому щеше да хрумне да надзърта в коридора в такъв късен час? Той излезе. Ето. Направи го. Можеха да го видят. Никой не дойде. Моментът беше добре избран. Онази вечер бе сгрешил да тръгне рано, прекалено рано. Все едно да се хвърлиш в устата на вълка. Този път чувствуваше, че късметът щеше да го съпровожда. Нямаше да го хванат толкова лесно!

В края на коридора беше стълбището. Дотам пътят не представляваше никаква трудност. Подът беше покрит с нещо гумено, което погълщаше и най-малкия шум. Колкото до стълбището, сигурно извеждаше в преддверие. Щеше да види, като стигне долу. Ермантие не знаеше дали е на втория или на третия етаж. Как би могъл да знае това? Стисна парапета, решен да не го изпуска, докато не стигне партера. После щеше да потърси кухните — по миризмата. Защото трябваше да избягва главния вход. Стигнеше ли до сервизните помещения, все някак щеше да се оправи, да открие я прозорец, я служебен вход. Някъде тръгна асансьор. Ермантие чу плъзгането на кабината. Качваше се и по превключването разбра, че е спряла на горния етаж. Сетне желязната врата се затвори тихо, езичето щракна. Нямаше как да разбере накъде е поела излязлата от асансьора личност. Каучуковата настилка не заглушаваше единствено стъпките на Ермантие. Заслиза по-бързо и парапетът се изсули от ръцете му. Вече нямаше парапет, нямаше стъпала. Беше стигнал преддверието. Сигурно в другия му край имаше стъклена кабина за пазача. Щяха да го повикат. Но не. Всичко изглеждаше пусто, изоставено. Пристъпи, опитвайки се да се ориентира. Може би под стълбището щеше да открие някакъв проход.

Леко докосване по рамото. Толкова неочеквано, че сърцето му едва не се пукна от стресването.

— Ancor voi! — прошепна някакъв глас. — Siete incorrigibile!
Via, venite. ^[1]

Бяха го хванали. Чувстваше се прекалено слаб, прекалено нещастен, за да се съпротивлява. Защо да се бори като предната нощ? Жената щеше да извика за помощ. И отново щеше да бъде сграбчен, отнесен, затворен, замаян с инжекции.

— Оставете ме да си отида! — примоли се той... Тя не разбираше френски. И отново поде, малко по-високо, на своя бърз език, търкаляйки р-тата като камъчета.

— Ricoricatevi. Non siete cattivo! ^[2]

Бутна го напред, изтегли някаква решетка и той я усети съвсем близо до себе си в кабината на асансьора.

— Аз не съм болен — заобяснява той, като наблягаше на всяка дума и говореше силно, сякаш е глуха... — Не болен! Трябва да си отида.

Асансьорът се плъзгаше. С меко разклащане спря на първия етаж.

— Andate fuori! ^[3]

— Но нали ви казвам, че трябва да си отида. Нямат право да ме държат тук против волята ми.

Тя хвана ръката му и той се примиря. Но по целия път по дългия коридор повтаряше безнадеждно:

— Аз съм Ришар Ермантие... Ермантие... Електрическите крушки... Ришар Ермантие... Тя влезе в стаята след него, заключи.

— Spogliatevi. ^[4]

— Какво?

— Spogliatevi.

И понеже не разбираще, тя захвани да му смъква сакото. Тогава той послушно сам се доразсъблече. Мъжът зад преградата продължаваше да хленчи. А този отляво не беше спрял да реди молитвите си.

— Vi mandero il medico di servizio. ^[5]

Разбра думата: лекар. Вероятно щеше да позвъни на дежурния лекар. Толкова по-добре. Той поне може би щеше да се съгласи да го изслуша. Легна в леглото, но остана подпрян на лакът, като въртеше глава по движенията на сестрата.

— Ето виждате ли — каза той. — Изобщо не съм нервен. Уверявам ви, нямам нужда от инжекции. Искам само да телефонирам... телефонирам...

— Telefonate?

Тя повтори думата, после се разсмя и положи дланта си на челото му.

— Не, не — извика Ермантие. — Не съм луд, хайде. Знам, че всички тук ме смятат за луд. Но, господи, има ли все пак някой в тази болница, който да ме разбере!

— Non parlate più. Riposatevi. ^[6]

Ермантие се изтегна по гръб, недоволен, че е издал раздразнението си. Тя щеше да отиде да разкаже на доктора, че е имал криза или нещо от този род. И отново щяха да му инжектират бог знае какви упойващи средства, та да мирува. Как да им вкара в главите, че времето напредва и няма минутка за губене? Вратата тихо се затвори.

— Via, che cosa se? ^[7]

Беше докторът. И той като другите имаше глас на певец, който сякаш припяваше любезности. Сестрата словоохотливо отвърна нещо и ръката на лекаря стисна китката на Ермантие.

— Не съм болен — настоятелно рече Ермантие. И заотделя ядно думите:

— Не съм болен. Искам само да ме изслушате!

— Avete gaa parlato a interprete.^[8]

— А, вашият преводач! И той не говори френски по-добре от вас... При това беше убеден, че не съм с всички си.

— Bisogna dormire. Domani quando sarete più quieto, tornero!^[9]

Направи усилие, изрече на френски „утре“ и се получи смешно.

— Моля ви, докторе — извика Ермантие. — Утре ще бъде много късно... Те ще дойдат да ме вземат... Не бихте искали да ме убият, нали! Но ако утре ме отведат, съм загубен... Разбирате ли... Загубен!... Изпратихте ли писмата ми?

Той разтърси ръката на лекаря.

— А? Писмата ми?

— Si si ... le sue lettere sono partite.^[10]

— Само че докато се намесят... Вижда се, че не ги познавате. Те са способни на всичко! Трябва да ме задържите тук, докато свърши съдебното разследване.

И сериозно, натъртено, за да привлече вниманието на доктора:

— Вашата полиция... разбирате ли... Полиция... Трябва вашата полиция да се свърже с френската, да извършат проверки, да призоват свидетели, хора от Лион... Те ще ме познаят. И ще потвърдят, че са искали да ме изкарат мъртъв.

— Si, perfettamente!^[11]

Ермантие почувствува, че мъжът отговаря каквото му падне, че дори не го слуша. Сестрата разместваше някакви дрънчащи неща. Миризмата на етер го предупреди, че се готвеха да го упоят с инжекция.

— Почакайте!... Почакайте!... Ще говоря по-бавно. Нали виждате, спокоен съм... С разсъдъка си... като вас... като всеки друг... Къщата, където бях затворен, съществува... Не съм я измислил.

Те го наблюдаваха от двете страни на леглото, може би под впечатление на искрения му тон.

— Тя се намира на брега на морето — продължаваше той. — Автомобилистите сигурно са ви посочили мястото, откъдето са ме прибрали. Е, добре, преди да ме бълснат, да съм ходил най-много един час. Изминал съм не повече от четири километра. Четири!

И показа с пръсти, приbral палеца си.

— Минах през борова гора. Веднага след това трябва да има бензиностанция. После пътят се спуска, струва ми се, и минава през тунел, точно преди вилите, заобиколени с ограда...

Лекарят прошепна нещо на сестрата.

— Искате ли други уточнения? Къщата е край село, защото чувах камбаните. Да проверят в регистрите в кметството. И в гробищата, гроба... Ришар Ермантие... 1902–1948...

Сестрата повдигна чаршафа. Той го дръпна спокойно, но твърдо.

— След малко. Още не съм свършил. Трябва да знаете всичко, защото това е една отвратителна история. Когато дойдат, ще започнат отново с лъжите си, както лъгаха и мен... Но накрая успях да възстановя истината!

— Via, e tempo di dormire.^[12]

Този път докторът не беше доволен. Все още се опитваше да бъде любезен, но Ермантие отгатваше, че бърза да отиде да продължи прекъсната си сън. Ермантие се оставил да му сложат инжекцията. После сестрата подпъхна завивките му и седна край него, докато докторът проверяваше пулса му. Трябваше да бърза да говори, докато още бяха тук. Трябваше най-вече да им докаже, че не е озлобен.

— Нали разбирате, те не са истински престъпници. Юбер винаги си е бил жалък безволев тип. А Кристиан! Тя искаше само да се откажа от завода... Ето защо ме заведоха в чужбина, държаха ме в уединено място, където не познавах никого, където никой не ме познаваше. Достатъчно им беше да ме изкарат мъртъв във Франция. Някой ваш чиновник трябва да е издал фалшив смъртен акт. Те бяха богати с моите пари. Можеха да купят когото си поискат...

Докторът оттегли ръката си.

— Не, не си отивайте. О, знам какво си мислите, че си съчинявам всички тези истории. Но когато ги арестуват, ще бъдат принудени да признаят и тогава ще се уверите, че не съм се лъгал.

Главата на Ермантие натежаваше върху възглавницата. Не можеше да мръдне тялото си, а зад челото му се стелеше някаква

мъгица, макар да усещаше мисълта си бистра. Фразите се навързваха от само себе си и вече беше сигурен, че лекарят и сестрата го слушат с интерес. Вероятно вече разбираха в едри линии неговия разказ. Във всеки случай не помръдваха. Но бяха тук... Нямаше как да са излезли. Че и кога? Ермантие се изсмя, без да чуе смеха си. Не се чуваше и да говори... ала устните му се мърдаха, обясненията му продължаваха.

„Нали разбирате, докторе... Юбер пътуваше много. Та му е било лесно да открие вила, подобна на нашата къща във Вандея. Всички летни къщи си приличат. А и за пет месеца, нали, имаш време да зазидаш прозорци, да пробиеш врати... Построяваш веранда, гараж... Пренасяш покъщнината, слагаш тапети и измамата е пълна... Колкото до градината! Достатъчно е да прокараши алеи, да очертаяш лехи, да донесеш цветя. Дори прасковката... В деня, когато забелязват липсата й, отиват при един градинар — и готово. Толкова лесно е да баламосваш един слепец, да го накараши да повярва каквото си искаш!“

Езикът на Ермантие се заплиташе. Той беше забравил лекаря и сестрата. Гледаше навътре в себе си, където сред кошмарите и сънищата блестеше истината. Дори вече не изпитваше нужда някой да го слуша. На себе си разказваше своето нещастие. И все се връщаше към същата точка.

„Един слепец! Че какво е един слепец... Казваш му, че пътуването е продължило осем часа, както обикновено, когато всъщност е траяло десет или дванайсет. Казваш му, че е имало малка повреда, за да обясниш краткото чакане на границата. Митничарите? Нима ще будят един заспал инвалид? О, добре го бяха измислили. Ермантие вече не беше страшен. Той, шефът, съпругът, беше обезвреден. И ако откриеше нещо, ако вземеше да протестира, ако искаше да се върне в Лион, тогава... Какво?“

Ермантие се разтревожи. Не чу ли гласове? Опита се да протегне ръка, да докосне сестрата, която сигурно беше съвсем близо на стола си, но ръката му остана неподвижна.

— Започвате да ми вярвате, нали? — изломоти той с натежал език. — Ами Максим? О, Максим! Обещали са му пари, много пари...

Той потрепери и устата му се затвори, но друг глас в него продължаваше:

„Максим... Добро момче... Той не е знаел какво прави. Ако беше знаел... о, не! Беше един истински Ермантие... А и нали умря... И

тогава никаква нужда от фалшив смъртен акт, никаква нужда от опасни съучастници... Има един мъртвец за погребване... И това съм аз! Аз!"

По подутата брадичка потече слюнка. Викът изкрештя вътре в него:

„Докторе! Вече нямат друг избор!... Трябва да ме убият, сега... Не им позволявайте да влязат... Чувате ли ме? Чувате ли ме?“

Сигурно забеляза в обгръщащата го мъгла някакъв успокоителен знак, защото притихна и се отпусна настрана. Нощната лампа осветяваше могъщия му профил и един ъгъл от отдавна опустялата стая. В съседство молитвата бе замъркана.

Директорът на болницата галантно се наведе над ръката на Кристиан, поздрави Юбер. Погледът му се върна на Кристиан, красива, парфюмирана, великолепно облечена. Дълго им говори, с много ръкомахания. Напразно се опитваше да изглежда състрадателен, тъмните му очи се смееха. Устните му непрекъснато оголваха ослепително бели зъби.

— Какво казва? — прошепна Юбер.

— Казва, че Ришар продължава да е много неспокоен. Непрекъснато му правят инжекции. Тази нощ отново се е опитал да избяга.

Директорът бръкна в едно чекмедже и подаде на Кристиан няколко писма. Тя сви рамене и ги връчи на Юбер. Последният леко пребледня, когато прочете адресите, изписани с търпелив, ужасяващ почерк До Господин Министъра на правосъдието До Господин Прокурора на републиката Директорът притискаше ръцете си една в друга и продължаваше да говори невероятно бързо. Кристиан му отвръщаше спокойно, със сериозно лице.

— Какво казва? — повторно попита Юбер.

— Не трябвало да отвеждаме Ришар. Ришар не бил опасен, но все пак ни съветва да го изпратим в болнично заведение.

Тя взе отново писмата и тъжно ги скъса едно по едно. Директорът натисна звънец и нареди нещо на една секретарка. После с леко кимване покани Кристиан и Юбер да го последват. Прекосиха хола и се озоваха в подножието на стълбището. Две сестри прикрепяха горе Ермантие. Юбер навиваше и развиваше ръба на шапката си. Кристиан гледаше слепеца, който слизаше бавно, затъпен от

упойващите средства. Много бързо попита нещо директора и той потвърди с категоричен тон.

— Преведете! — рече Юбер.

— Каза, че Ришар в момента не бил напълно на себе си и сигурно щял да заспи в колата.

— Да побързаме! — прошепна той.

Той избърза пред сестрите и отвори вратата, която извеждаше в малка градина. Кристиан говореше кратко на Ермантие, който беше навел глава, тежко отпуснат в ръцете на двете жени. Клеман скочи да отвори бързо вратата. Портиерът дойде да помогне да качат болния в колата. Кристиан благодареше, пъхаше банкноти в дланите, бъбреше още с директора. Моторът работеше. Тя се настани между Юбер и своя съпруг.

Тогава Ермантие протегна ръка през вратата, сграбчи сакото на директора. С изкривено от усилието лице се мъчеше да каже нещо и пръстите му отчаяно се вкопчваха. Директорът любезно, отправяйки последна усмивка към Кристиан, се освободи от тази упорита ръка и в момента, когато колата тръгваше, се наведе към Ермантие, събра малкото думи на френски, които още си спомняше, и каза с напевния си глас:

„С госпожата... оздравявате... скоро оздравявате!“

---

[1] „Пак вие! Непоправим сте! Хайде, елате.“ (ит.). — Бел. прев.

↑

[2] Хайде, легнете си. Та вие не сте лош човек. ↑

[3] Излезте. ↑

[4] Съблечете се. ↑

[5] Ще ви изпратя дежурния лекар. ↑

[6] Не говорете повече. Трябва да почивате. ↑

[7] Е. какво има? ↑

[8] Нали вече говорихте с преводача. ↑

[9] Трябва да спите. Утре, когато бъдете по-спокоен, ще дойда. ↑

[10] Да, да... вашите писма са изпратени! ↑

[11] Да, отлично! ↑

[12] Хайде, време е да спите. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.